

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Eliška Holcová

**Odpovědnost právnické osoby z hlediska doktríny
*vicarious liability***

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: prof. JUDr. Karel Beran, Ph.D.

Tematický okruh: Teorie práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 4.2.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 220 020 znaků včetně mezer.

Mgr. Eliška Holcová

V Praze dne 4.2.2024

Obsah

Obsah.....	3
1. Úvod.....	5
2. Pojem právní odpovědnosti, koncepce prospektivní a retrospektivní.....	8
2.1. Pojem právní odpovědnost	8
2.2. Vznik, funkce a klasifikace právní odpovědnosti	10
2.2.1. Vznik a následky právní odpovědnosti.....	10
2.2.2. Funkce právní odpovědnosti.....	11
2.2.3. Klasifikace právní odpovědnosti	11
2.3. Prvky právní odpovědnosti.....	12
2.4. Odpovědnost subjektivní a objektivní.....	13
2.5. Koncepce právní odpovědnosti - koncepce prospektivní a retrospektivní....	14
2.5.1.Koncepce prospektivní	15
2.5.2.Koncepce retrospektivní	16
3. Doktrína vicarious liability	17
3.1.Pojem vicarious liability.....	17
3.2.Historická geneze doktríny vicarious liability.....	19
3.3.Předpoklady vzniku vicarious liability.....	32
3.3.1.Pracovněprávní vztah.....	34
3.3.2.Dočasně přidělení zaměstnanci, agenturní zaměstnávání a doktrína vicarious liability.....	36
3.4.Zdůvodnění a teoretická východiska vicarious liability	39
3.4.1.Enterprise Risk Theory	41
3.4.2.Deep pockets theory	44
3.4.3.Agency theory.....	45
4. Právnícká osoba a právní odpovědnost v českém právním řádu	47
4.1.Právnícká osoba a objektivní odpovědnost	49
4.1.1.Objektivní odpovědnost v soukromém právu.....	49
4.1.2.Objektivní odpovědnost ve veřejném právu	54
4.2.Právnícká osoba a subjektivní odpovědnost.....	57

4.2.1.Subjektivní odpovědnost ve veřejném právu.....	57
4.2.2.Subjektivní odpovědnost v soukromém právu	61
4.2.2.1.Přiřítelnost protiprávního jednání - ustanovení § 167 obč. zák.....	61
4.2.2.2.Odpovědnost za pomocníka - ustanovení § 1935 a 2914 obč. zák.	64
4.2.2.3.Vztah mezi ustanoveními § 167, § 1935 a § 2914 obč. zák.	77
5. Zástupná odpovědnost v českém právním řádu.....	80
5.1.Zástupná odpovědnost a odpovědnost právnických osob v české právní úpravě	83
6. Závěr	90
7. Seznam použitých zdrojů.....	95
8. Seznam použitých zkratk	99
9. Odpovědnost právnické osoby z hlediska doktríny vicarious liability	100
10.Liability of a legal person in perspective of the doctrine of vicarious liability	102

1. Úvod

Nutným předpokladem pro to, aby právo jako takové ve společnosti plnilo svoji funkci, jsou subjekty práva nadané nejen svéprávností, ale rovněž delikttní způsobilostí. Delikttní způsobilost lze charakterizovat jako způsobilost k protiprávnímu jednání, resp. schopnost nést právní odpovědnost za delikty. U fyzické osoby je delikttní způsobilost vázána na zákonem stanovenou věkovou hranici a také na duševní stav v době spáchání deliktu, tedy úzce souvisí se svéprávností, tj. způsobilostí právně jednat. U právnických osob, jakožto (dle českého zákonného pojetí) umělých, právem vytvořených subjektů, je proto otázka delikttní způsobilosti komplikovanější, neboť v jejich případě nelze *a priori* říci, zda jsou svéprávné či nikoli. V právní teorii se proto můžeme shledat s více směry, které na svéprávnost právnických osob nahlížejí často zcela rozdílně.¹ Shodně tak lze nalézt více přístupů, jež se zabývají otázkou odpovědnosti právnických osob, zejména pak jejich trestněprávní odpovědností. Právnické osoby aktuálně tvoří nedílnou součást právních řádů po celém světě a jakožto subjektům práva jim náleží práva a povinnosti. Je proto žádoucí a nezbytné, aby státy stanovily pravidla, na základě kterých lze dovést odpovědnost právnické osoby, neboť jako subjekty práva musejí být rovněž způsobilé nést následky, které nastanou v případě protiprávního jednání.

V souvislosti s odpovědností právnických osob je pro tuto práci relevantní koncept, který se vyvinul v *common law* v rámci soudcovského práva, a to doktrína *vicarious liability*.² Tato doktrína představuje způsob, na základě kterého může být dovozena odpovědnost právnické osoby za delikty způsobené jejími zaměstnanci nebo zástupci, pokud jsou splněny dané podmínky. Znamená to tedy, že odpovědnost škůdce (zaměstnance) je přenesena rovněž i na právnickou osobu, a to zejména z ekonomických důvodů. Vzhledem k tomu, že situace, kdy zaměstnanec způsobí delikt, resp. škodu, nejsou neobvyklé, nachází tato doktrína poměrně četné uplatnění.

S řešením uvedené situace se však musí vypořádat i právní systémy kontinentálního typu právní kultury. Proto lze v právních řádech nalézt zákonná

¹ Blíže jsem se tématu svéprávnosti právnické osoby zabývala ve své diplomové práci Teoretická koncepce právního jednání právnické osoby, na kterou bych touto rigorózní prací týkající se odpovědnosti právnické osoby ráda navázala.

² V této práci bude pojem *common law* užíván v jeho širším smyslu, tedy jako označení pro angloamerický typ právní kultury obecně.

ustanovení týkající se odpovědnosti zaměstnavatele (tj. právnické osoby) za zaměstnance nebo člena statutárního orgánu, případně ustanovení zákona obecnějšího charakteru, jako je například odpovědnost za pomocníka. Český právní řád není v tomto směru výjimkou.

Jádro této práce proto bude spočívat v komparatistice doktríny *vicarious liability* dle *common law* se zákonnou úpravou odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu.

V souvislosti s uvedeným lze navíc vyčlenit dva dílčí cíle této práce, které budou nezbytné pro samotnou komparatistiku.

Prvním dílčím cílem bude předložení komplexní analýzy doktríny *vicarious liability*, a to zejména z důvodu, že této doktríně zatím v českém právní prostředí byla věnována pouze okrajová pozornost. Jsem však toho názoru, že s ohledem na to, že *common law* je systém práva, který je založen zejména na tradici, což znamená dlouhými léty prověřenou praxi, lze z něj čerpat inspiraci. Tím spíše, že i v kontinentálním typu právní kultury stále narůstá význam judikatury a dochází tak v tomto ohledu ke sblížení angloamerického a kontinentálního typu právní kultury.

Druhým dílčím cílem této práce pak bude předložení ucelené komplexní analýzy zákonné úpravy odpovědnosti právnických osob dle české právní úpravy. Analýza se bude soustředit předně na zákonnou úpravu, ale pozornost bude rovněž soustředěna na aktuální judikaturu a doktrínu týkající se právní odpovědnosti právnických osob.

Na základě těchto dvou analýz bude následně možné přejít k těžišti této práce a tedy k samotné komparatistice, jež bude vycházet a čerpat ze zjištěných poznatků ohledně doktríny *vicarious liability* a odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu.

Nejprve však bude vhodné zabývat se samotnou právní odpovědností a tím, jak je na ni nahlíženo v českém právním prostředí. Druhá kapitola se proto bude věnovat pojmu právní odpovědnosti, jejím funkcím v právu, dělení a také teoriím, které ji zdůvodňují.

Ve třetí kapitole bude již následovat komplexní analýza doktríny *vicarious liability*. Začátek kapitoly se bude zabývat samotným pojmem *vicarious liability* a obecným přiblížením této doktríny. Dále bude věnována pozornost historické genezi od

prvních zmínek až po současný stav, neboť se jedná o doktrínu, která v *common law* zaujímá již léta své pevné místo a dočkala se v průběhu let několika úprav. Tato část kapitoly bude představována zejména analýzou relevantních precedentů. Na to bude navazovat analýza aktuálních předpokladů nutných pro aplikaci této doktríny. Opomenuty ale nebudou ani teoretická zdůvodnění existence a aplikace doktríny *vicarious liability*, neboť hlavně díky nim lze uceleně pochopit tento koncept.

V následující čtvrté kapitole této práce bude komplexně analyzována odpovědnost právnických osob v českém právním řádu *de lege lata*. Pozornost bude zaměřena jak na veřejnoprávní úpravu (zejména odpovědnost za přestupky a trestní odpovědnost), tak na soukromoprávní úpravu obecně (zde se zaměřím nejen např. na odpovědnost za protiprávní jednání člena statutárního orgánu či zaměstnance, ale rovněž na detailní analýzu odpovědnosti za pomocníka, neboť tato problematika se stala předmětem recentní judikatury Nejvyššího soudu ČR týkající se odpovědnosti právnické osoby). Jak bylo uvedeno, tato kapitola bude vycházet především z textu zákona, ale dále také z komentářové a odborné literatury a rovněž i z judikatury.

V poslední kapitole pak bude předložena komparatistika doktríny *vicarious liability* se zákonnou úpravou odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu. Pozornost bude věnována nejen tomu, jaké znaky české právní úpravy jsou shodné či odlišné s doktrínou *vicarious liability*, ale rovněž tomu, zda lze na základě této komparatistiky učinit závěry *de lege ferenda* pro český právní řád. Tedy zda může doktrína *vicarious liability* poskytnout reálnou a vhodnou inspiraci pro českého zákonodárce.

Závěr pak bude shrnutím všech poznatků zjištěných v rámci této práce.

2. Pojem právní odpovědnosti, koncepce prospektivní a retrospektivní

2.1. Pojem právní odpovědnost

Jedním z pojmů se kterým se lze v právu dennodenně setkat a bez kterého si lze právní systém jen stěží představit, je pojem právní odpovědnosti. Jeho definice však není zcela jednoduchá, neboť jak předkládá Boguszak, je to pojem, který se týká současně nejen práva, ale také etiky, filozofie, sociologie a ekonomie.³ Zejména filozofie a etika ovlivnily vývoj právní odpovědnosti a to z důvodu, že právní odpovědnost úzce souvisí s pojetím postavení člověka ve společnosti. Právní odpovědnost lze tak řadit mezi nejstarší právní instituty, jenž má za cíl řešit a napravovat jednání, která nejsou v souladu s právem.⁴

Ve společnosti rozeznáváme více druhů odpovědnosti a právní odpovědnost je tak pouze jednou z nich. Základní právní úpravu soudobé právní odpovědnosti můžeme nalézt v ústavním právu, konkrétně v Listině základních práv a svobod v čl. 2 odst. 2⁵, ze kterého vyplývá, že „hranice mezi odpovědností právní a jinými druhy odpovědnosti (politické, mravní aj.) je právně vymezena a je právně stanovena primárními normativními akty striktně“.⁶

Pokud se podíváme do učebnicové literatury, můžeme nalézt mnoho definic pojmu právní odpovědnosti. Tak například Gerloch uvádí, že „právní odpovědnost je zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy“.⁷ Dále Houbová říká, že „právní odpovědností se v základním slova smyslu rozumí uplatnění nepříznivých právních následků, stanovených právní normou, vůči tomu, kdo porušil právní povinnost“.⁸

³ Boguszak, J., Čapek J., Gerloch, A.: *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 189.

⁴ Harvánek, J. a kol.: *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 380.

⁵ Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

⁶ Boguszak, J., Čapek J., Gerloch, A.: *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 191.

⁷ Gerloch, A.: *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 172.

⁸ Harvánek, J. a kol.: *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 380.

Knapp shledává pojem odpovědnosti za obtížně definovatelný, ale za jeho nejobecnější znak považuje „povinnost snést zákonem stanovenou újmu v případě, že nastane zákonem stanovená skutečnost. Tato povinnost snést újmu, popř. ta újma sama, se nazývá sankce.“⁹

Jak můžeme vidět, definice právní odpovědnosti používají pojem sankce, případně nepříznivé právní následky. Janeček proto konstatuje, že česká právní teorie se v případě snahy o definování právní odpovědnosti opírá o pojem sankce.¹⁰ Gerloch se k termínu sankce vyjadřuje tak, že je to „povinnost snést újmu (popřípadě je sankce s újmou přímo ztotožňována), nastane-li skutečnost předpokládaná (předvídaná) určitou sociální normou“.¹¹

Knapp naopak shledává, že pojem sankce nemá zcela zřejmý rozsah a předkládá demonstrativním výčtem co lze za sankci považovat (trest, náhrada škody, odvolání z funkce).¹² Dále rozlišuje sankci na objektivní a subjektivní. Sankci objektivní chápe jako sankci zákonnou (ze zákona), která působí jako hrozba, jež nastane, pokud právní povinnost nebude dodržena. Naproti tomu sankce subjektivní je sankcí, která byla již nějaké konkrétní osobě uložena (na základě zákona) a to obecně „jen tehdy, hrozí-li v zákoně, a jen takovou, která hrozí v zákoně, a jen řádným zákonným procesem“.¹³

Knappová v občanském právu za sankci považuje „případy, kdy v důsledku porušení právní povinnosti nastává (1) změna primární právní povinnosti co do dospělosti, (2) vznik nové (sekundární) právní povinnosti, (3) přechod nebezpečí nahodilé zkázy, ztráty a poškození věci, (4) neplatnost právního úkonu, (5) ztráta práva, resp. skutečnost, že právo, které by jinak vzniklo, nevznikne“.¹⁴

Zajímavé je na právní odpovědnosti také to, že je nejen institutem hmotného práva, ale je rovněž právním vztahem, kdy „odpovědnému subjektu vedle nebo namísto primárních právních povinností vzniká nová, sekundární povinnost. Jedná se o nově

⁹ Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 1995, s. 200.

¹⁰ Janeček, V.: *Kritika právní odpovědnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. s. 13-14.

¹¹ Gerloch, A.: *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 171.

¹² Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 1995, s. 200.

¹³ Tamtéž, s. 201.

¹⁴ Knappová, M.: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 180-197.

vzniklý vztah, který má svůj původ v jednání, resp. i jiné právní skutečnosti zakládající právní odpovědnost“.¹⁵

2.2. Vznik, funkce a klasifikace právní odpovědnosti

2.2.1. Vznik a následky právní odpovědnosti

Předpokladem vzniku právní odpovědnosti je buďto protiprávní jednání anebo protiprávní stav. Protiprávní jednání chápeme jako projev vůle v rozporu s právními normami. Rozlišujeme přitom protiprávní jednání komisivní (osoba jedná tak, jak je zakázáno, tj. poruší zákaz) a omisivní (osoba nejedná tak, jak má, tj. poruší příkaz). Jinými slovy, je to situace, kdy osoba poruší povinnost určitého nutného chování, která je jí normou práva stanovena.

Protiprávním stavem pak nazýváme situaci, jež je v rozporu s právními normami, ovšem je nezávislá na vůli osob (jedná se proto např. o živelní pohromy).

Porušením nebo nesplněním právní povinnosti vzniká právní delikt. Právní delikt je charakteristický tím, že jeho objektem jsou společenské hodnoty nebo vztahy, jež jsou chráněné právem.

Následky, které nastávají porušením právní povinnosti, lze dělit na tři možné. Prvním je trvání původní povinnosti, která se však stává vynutitelnou státním donucením (tato varianta ovšem ne vždy přichází v úvahu. Příkladem jsou fixní závazky, tzn. situace, kdy je konkrétní plnění vázáno na určitý den či hodinu (např. objednávka dortu na oslavu) a po uplynutí tohoto termínu již plnění pozbývá svého smyslu). Dále pak vzniká nová sekundární povinnost jako důsledek zaviněného porušení primární povinnosti (jedná se o „nové povinnosti odpovědnosti“¹⁶, kterými jsou např. náhrada škody nebo povinnost výkonu trestu). Posledním druhem jsou jiné právní následky, které mají povahu sankce (lze sem zařadit např. zánik práva ve specifických případech).¹⁷

¹⁵ Harvánek, J. a kol.: *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 381.

¹⁶ Boguszak, J., Čapek J., Gerloch, A.: *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 194.

¹⁷ Tamtéž, s. 192-194.

2.2.2. Funkce právní odpovědnosti

Právní odpovědnost zastává v právu rovnou několik funkcí. Rozlišujeme funkci reparační (kompenzační), satisfakční, preventivní a represivní. Tyto funkce slouží jako nástroj k tomu, aby právní povinnosti byly ve společnosti dodržovány.

Reparační (kompenzační) funkce se týká újmy, kterou zapříčinilo porušení právní povinnosti. Má podobu buď naturální restituce anebo odškodnění. Vzhledem k tomu, že se tato funkce týká nejčastěji majetku, má svůj význam proto především v soukromém právu.

Zvláštním typem reparační funkce je funkce satisfakční, o níž hovoříme v souvislosti s nemajetkovou újmou (setkáme se s ní např. v oblasti práva na ochranu osobnosti). Uplatňuje se za pomoci tzv. zadostiučinění, jehož smyslem je odčinit vzniklou újmu. Zadostiučinění může mít podobu např. omluvy, ale také (a někdy výlučně) peněžité náhrady (např. náhrada škody způsobená ublížením na zdraví dle § 2958 obč. zák.).

Preventivní funkce má za cíl předcházet porušování právních povinností a je vyjádřena už v samotné existenci právní odpovědnosti. Osoby jsou tak motivovány dodržovat a plnit právní povinnosti, z důvodu, aby vůči nim nebyly uplatněny sankce.

Represivní funkce se týká postihu osoby, jež způsobila porušení právní povinnosti. Její význam je stěžejní zejména v oblasti trestního práva společně s preventivní funkcí.

2.2.3. Klasifikace právní odpovědnosti

Stejně tak jako rozlišujeme právo na soukromé a veřejné, rozlišujeme i právní odpovědnost dle oblasti, které se týká. V oblasti soukromého práva se jedná nejčastěji o odpovědnost za škodu, z prodlení, z bezdůvodného obohacení, za nemajetkovou újmu nebo za vadu věci. V oblasti veřejného práva rozlišujeme odpovědnost trestní, správní, disciplinární a dále odpovědnost ústavní a mezinárodněprávní. Přičemž poslední dva

zmíněné typy odpovědnosti lze klasifikovat spíše jako odpovědnost politicko-právní, neboť mají svá určitá specifika.

Tomuto dělení právní odpovědnosti odpovídá i klasifikace právních deliktů, tj. na soukromoprávní delikty a veřejnoprávní delikty (např. trestní činy a přestupky).

2.3. Prvky právní odpovědnosti

Právní teorie rozeznává čtyři prvky zaviněného porušení právní povinnosti, resp. stránky deliktu a jeho následku. Těmi jsou objektivní stránka, objekt, subjekt a subjektivní stránka.

Objektivní stránkou deliktu je myšleno konkrétní jednání, které způsobí nepříznivý následek. Aby byla objektivní stránka naplněna, je potřeba, aby mezi jednáním a následkem byl kauzální nexus neboli příčinná souvislost, tj. aby jednání přímo vyvolalo následek.¹⁸

Za objekt deliktu označujeme právem chráněný zájem, na který subjekt deliktu útočí. Tento zájem představuje společenské vztahy, hodnoty a statky (např. život, majetek nebo veřejný pořádek).

Subjektem deliktu je osoba, které je způsobilá k protiprávnímu jednání a která poruší nebo nesplnění právní povinnosti. Je nutné, aby se vyznačovala tzv. relativní svobodou vůle. Pro subjekt deliktu je proto potřeba, aby splňoval podmínky, dle kterých může být nositelem právní odpovědnosti. Tyto podmínky lze rozdělit do dvou kategorií a to: a) zda odpovědnou může být jak fyzická, tak právnická osoba (v minulosti např. právnické osoby nebyly trestně odpovědné) b) fyzická osoba navíc musí splňovat podmínku věku (pokud tato podmínka není splněna, lze odpovědnost přičíst jiné osobě např. zákonnému zástupci nebo odpovědnost není vůbec vyvozena) a podmínku týkající se psychického stavu v době spáchání deliktu (tj. zda u osoby byla schopnost rozpoznávací a ovládací - tedy zda osoba byla schopna posoudit následek svého jednání a byla schopna se ovládnout. Pokud by osoba tuto schopnost v daný moment postrádala, nemohla by být odpovědná).¹⁹

¹⁸ Gerloch, A.: *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 199-200.

¹⁹ Tamtéž, s. 200-201.

Subjektivní stránkou deliktu je zavinění, které lze definovat jako „psychický vztah toho, kdo se určitým způsobem chová, k výsledku jeho chování“.²⁰ Zavinění je složeno ze dvou složek, a to z vědomí a vůle. Subjekt si své jednání a jeho následek musí uvědomovat a také k němu musí mít určitý psychický vztah.²¹ Rozlišujeme dvě formy zavinění, a to úmysl (*dolus*) a nedbalost (*culpa*). Úmysl dále dělíme na přímý (*dolus directus*) a nepřímý (*dolus eventualis*). V případě úmyslu přímého subjekt ví, že jeho jednání je protiprávní a je schopno způsobit škodlivý následek a také jej chce způsobit. Naopak u úmyslu nepřímého je subjekt se škodlivým následkem svého jednání srozuměn. Nedbalost rozlišujeme jako vědomou neboli hrubou (*culpa lata*) a nevědomou neboli lehkou (*culpa levis*). Vědomá nedbalost znamená, že subjekt ví, že jedná protiprávně a bez přiměřených důvodů se spoléhá, že škodlivý následek nenastane. Při nevědomé nedbalosti subjekt nevěděl, že jeho jednání je protiprávní, ale vědět to měl a mohl. Jak můžeme vidět, do konstrukce nevědomé nedbalosti je tak promítnuta zásada *ignorantia juris non excusat*.²²

2.4. Odpovědnost subjektivní a objektivní

V souvislosti se subjektivní stránkou deliktu dělíme odpovědnost na subjektivní, objektivní a absolutní.

Odpovědnost subjektivní neboli odpovědnost za zavinění, se vyznačuje tím, že u jednání, které způsobilo nepříznivý následek, bylo přítomné i zavinění dané osoby.

²⁰ Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 1995, s. 201.

I judikatura se však zabývala pojmem zavinění. Jak se Nejvyšší soud vypořádal s jeho definováním (z pohledu soukromého práva) lze vidět v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13.3.2014 sp. zn. 25 Cdo 2593/2011: „Občanské právo nevymezuje pojem zavinění a tradičně při zkoumání této otázky vychází z hmotného práva trestního (ustanovení § 4 a § 5 trestního zákona). Zavinění je právní naukou definováno jako vnitřní, psychický vztah jednatelů k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání a k výsledku tohoto jednání. Je založeno jednak na prvku poznání, spočívajícího ve vědomosti a předvídání určitého výsledku, jednak na prvku vůle, spočívajícího v tom, že subjekt projevuje svou vůli tím, že něco chce, ale také tím, že je s něčím srozuměn. Jde-li o úmysl, platí buď, že škůdce věděl, že škodu způsobí a chtěl ji způsobit (přímý úmysl) anebo byl s tímto důsledkem srozuměn (nepřímý úmysl). Pro zkoumání zavinění se používá tzv. objektivní měřítko s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu (tzv. konkrétnost objektivního měřítka) a na postavení a poměry eventuálního škůdce (tzv. diferencovanost objektivního měřítka). Východiskem by však vždy mělo být chování a jednání řádné a rozumné osoby“.

²¹ Tamtéž, s. 201.

²² Tamtéž, s. 202.

Například v trestním právu se můžeme setkat pouze s odpovědností subjektivní, neboť se uplatňuje princip odpovědnosti za vinu.²³

Naproti tomu u odpovědnosti objektivní chybí subjektivní stránka deliktu. Právě kvůli chybějící subjektivní stránce deliktu je tento typ odpovědnosti poměrně přísný. Odpovědným je totiž subjekt, který nepříznivý následek nezavinil. Můžeme se také setkat s označením objektivní odpovědnosti jako odpovědnosti bez zřetele na zavinění nebo také odpovědnosti za protiprávní stav či odpovědnosti za výsledek. Objektivní odpovědnost dělíme na prostou a absolutní. V případě prosté objektivní odpovědnosti existují zákonné důvody, při jejichž prokázání nebude daný subjekt odpovědný. Jedná se o tzv. liberační neboli exonerační důvody, kdy „subjekt prokáže, že i kdyby vyvinul veškeré úsilí, které lze od něj vyžadovat, škodlivý následek by stejně nastal“.²⁴ Typickým příkladem liberačního důvodu je *vis maior* (např. živelní katastrofy).

V případě absolutní objektivní odpovědnosti (neboli odpovědnosti za riziko) takovéto vyvazující důvody neexistují a subjekt je odpovědným za každé okolnosti. To činí z absolutní objektivní odpovědnosti nejpřísnější druh odpovědnosti.

2.5. Koncepce právní odpovědnosti - koncepce prospektivní a retrospektivní

V české právní teorii se na téma koncepcí právní odpovědnosti vedla diskuze od 50. let minulého století.²⁵ Tématem této diskuze byla zejména snaha nalézt odpověď na otázku „zda se odpovídá za porušení povinnosti či i za její splnění“.²⁶ V této souvislosti vznikly dva hlavní názorové proudy, jež na výše uvedenou otázku odpovídaly, a to koncepce prospektivní a koncepce retrospektivní.

²³ Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 1995, s. 202.

²⁴ Gerloch, A.: *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 202.

²⁵ Pražák, P: Recentní pohled na teoretické koncepce právní odpovědnosti. In: Gerloch, A., Beran K. a kol: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 127.

²⁶ Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 1995, s. 201.

2.5.1. Koncepce prospektivní

Koncepce prospektivní neboli preventivní či také koncepce aktivní odpovědnosti, je postavena na tom, že jakákoli právní povinnost od svého vzniku v sobě automaticky zahrnuje i odpovědnost, která působí jako hrozba sankcí na adresáta právní povinnosti. To znamená, že osoba odpovídá za splnění povinnosti. Pokud ke splnění nedojde, odpovědnost přestane být latentní a nastoupí sankce. Podle této koncepce tedy vznikne nejprve odpovědnost a až poté sankce.

Uvedená koncepce byla v odborné veřejnosti prosazována zejména Knappem, který vycházel z jazykového výkladu pojmu odpovědnosti.²⁷ Jinak tato koncepce nenašla mnoho zastání, neboť je u ní problematické uchopení latentní fáze odpovědnosti. Mezi její kritiky patří Knappová, která spatřuje úskalí této koncepce v tom, že by v případě deliktů odpovědnosti vznikaly mezi všemi osobami právní vztahy, jejichž „obsahem by bylo právo a povinnost nezpůsobit škodu“²⁸. Tato povinnost je však dle Knappové zahrnuta již v samotné deliktů odpovědnosti. Dalším nedostatkem je dle Knappové to, že pokud bychom tuto koncepci aplikovali, musel by pojem právního vztahu mimo subjektivní práva a povinnosti nutně obsahovat i latentní odpovědnost. Případně by musel porušením povinnosti vzniknout nový odpovědnostní právní vztah.

Dalším, kdo upozornil na vnitřní rozpory koncepce aktivní odpovědnosti je Handlar. Ten jednak nesouhlasí s postojem, že by sankce měla být „stadiem odpovědnosti a současně jejím důsledkem“²⁹. Dále rovněž podotýká, že by aplikováním této koncepce právní odpovědnost po porušení právní povinnosti přestala existovat, což by znamenalo, že by protiprávní jednání zapříčinilo zánik právní odpovědnosti, nikoli její vznik.³⁰

²⁷ Pražák, P: Recentní pohled na teoretické koncepce právní odpovědnosti. In: Gerloch, A., Beran K. a kol: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 128.

²⁸ Knappová, M.: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 274.

²⁹ Handlar, J.: *Může být právní odpovědnost hrozbou sankcí?* Právník, 2004, č. 143, s. 731.

³⁰ Tamtéž, s. 732.

2.5.2. Koncepce retrospektivní

Naproti tomu stojí koncepce retrospektivní neboli sankční koncepce, kterou rozpracovala zejména Knappová. Dle retrospektivní koncepce právní odpovědnost splývá se sankcí. Až porušením primární právní povinnosti vznikne následkem odpovědnost, která je popisována také jako nová sekundární povinnost, a jež má charakter sankce. Tato koncepce má několik přístupů jak nahlíží na vztah právní odpovědnosti a sankce. Knappová vychází ze své definice sankce (jak byla citována výše) a dochází k závěru, že je „právní odpovědnost pouze podmnožinou sankce, neboť odpovědností je pouze ta sankce, která spočívá ve vzniku nové sankční povinnosti“.³¹ Právní odpovědnost je však dle Knappové právní vztah, pro který je klíčová povinnost. Z toho pak dovozuje, že odpovědnost je tak odpovědnostní, resp. sankční povinností.³²

Dalším přístupem jak definovat pojem odpovědnosti dle této koncepce je, že plně splývá se sankcí. A v neposlední řadě je na právní odpovědnost nahlíženo jako na „realizaci sankce, resp. jako povinnost tuto realizaci strpět“.³³

I tato koncepce sklidila kritiku, a to například od Knappa, který nesouhlasil se ztotožněním právní odpovědnosti a sankce. Dle něj by se pak definování právní odpovědnosti a sankce stalo tautologií, neboť by byl subjekt odpovědný, protože by byl sankcionován a sankcionován by byl z důvodu, že je odpovědný.³⁴

U obou koncepcí tedy lze nalézt vnitřní rozpory. V současné právní teorii však převažuje retrospektivní koncepce, na jejíž pohled na věc navázaly další koncepce (např. sankční pojetí odpovědnosti dle Macura³⁵).

³¹ Pražák, P: Recentní pohled na teoretické koncepce právní odpovědnosti. In: Gerloch, A., Beran K. a kol: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 133.

³² Knappová, M.: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 199.

³³ Pražák, P: Recentní pohled na teoretické koncepce právní odpovědnosti. In: Gerloch, A., Beran K. a kol: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 140.

³⁴ Knapp, V.: Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. In: Procházka, V.: *Stát a právo*. Praha: ČSAV, 1956, s. 71.

³⁵ Pražák, P: Recentní pohled na teoretické koncepce právní odpovědnosti. In: Gerloch, A., Beran K. a kol: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 133.

3. Doktrína *vicarious liability*

3.1. Pojem *vicarious liability*

V deliktním právu *common law* se lze setkat s konceptem odpovědnosti, který je nazýván *vicarious liability* (slovo *vicarious* je odvozené z latinského slova *vicarius*, jež znamená náhradní, česky lze přeložit jako zástupná odpovědnost nebo také delegovaná závazanost. Dále v této práci bude na doktrínu *vicarious liability* v českém jazyce odkazováno právě jako na zástupnou odpovědnost, neboť je v českém právním prostředí tento překlad uváděn častěji), a jež zaujímá významnou roli v pojímání odpovědnosti právnických osob.³⁶ Tento koncept spočívá v závazanosti osoby za právní delikt jiné osoby, ke které je ona zavázána osoba v určitém právním vztahu.³⁷ Jinými slovy jedná se o případ objektivní odpovědnosti zavázané osoby (tj. zpravidla právnické osoby), ovšem ne za protiprávní jednání, které by bylo možné považovat za jednání zavázané osoby (právnické osoby), ale za protiprávní jednání jiné osoby, která zaujímá určité postavení vůči této zavázané osobě.³⁸ Zavázaná osoba je tak nositelem odpovědnosti, aniž by se sama dopustila protiprávního jednání. Tento koncept představuje také formu sekundární odpovědnosti, přičemž primární odpovědnost nese konkrétní škůdce, jež se

³⁶ V českém jazyce je doktrína *vicarious liability* zpravidla překládána jako doktrína „zástupné odpovědnosti“. Dle Janečka však tento překlad není jazykově přesný, a proto považuje za přílehavější překládat pojem *vicarious liability* jako „delegovaná závazanost“. Takový překlad má za cíl rovněž distancovat tento pojem od institutu zastoupení, neboť v českém jazyce „zástupná odpovědnost“ může mylně naznačovat jistou spojitost se zastoupením.

Janeček, V.: Odpovědnost a závazanost právnických osob. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 190.

³⁷ Janeček, V.: Odpovědnost a závazanost právnických osob. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 190.

³⁸ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 1.

dopustil škody.³⁹ Tedy odpovědnost je rozdělena mezi konkrétního škůdce a zástupně odpovědnou osobu. Obě tyto osoby mohou být žalovány ze strany poškozeného.⁴⁰

Doktrína *vicarious liability* je specifická také tím, že je v rozporu s obecným přístupem, jenž zaujímá delikt ní právo *common law*, ve vztahu k deliktům. Delikty v *common law* zahrnují určité typy jednání, které jsou považovány za zaviněné a odpovědnost je ukládána samotnému pachateli.⁴¹ To tedy znamená, že delikt ní právo *common law* je založeno na odpovědnosti za zavinění, a dále, že odpovědnost vzniká obecně pouze konkrétnímu škůdci, který způsobil škodu svým vlastním protiprávním jednáním. Koncept zástupné odpovědnosti proto představuje výjimku, neboť jak již bylo řečeno, je to druh objektivní odpovědnosti za zaviněné protiprávní jednání jiné osoby. Popírá tedy zcela dvě výše uvedená stěžejní pravidla delikt ního práva *common law*.

Přesto je to doktrína, která se v *common law* uplatňuje zejména v pracovněprávních vztazích, tedy ve vztazích zaměstnavatele (typicky právnické osoby) a zaměstnanců, již mnoho století. Nyní zaujímá v *common law* takové místo, že jej každá úplná teorie delikt ního práva musí být schopna zohlednit. A to i navzdory tomu, že doktrína *vicarious liability* vznikla bez komplexního teoretického základu, který by obsahoval její hlavní rysy a meze.⁴²

Již z tohoto popisu také vyplývá, že koncept zástupné odpovědnosti v *common law* připomíná rovněž konstrukci odpovědnosti právnických osob v českém právním

³⁹ *Majrowski v. Guy's and St. Thomas' NHS Trust*, 2006, UKHL 34.

„It is thus a form of secondary liability. The primary liability is that of the employee who committed the wrong.“

⁴⁰ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 290.

⁴¹ *Majrowski v. Guy's and St. Thomas' NHS Trust*, 2006, UKHL 34.

„This principle of vicarious liability is at odds with the general approach of the common law. Normally common law wrongs, or torts, comprise particular types of conduct regarded by the common law as blameworthy. In respect of these wrongs the common law imposes liability on the wrongdoer himself.“

⁴² Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 287.

řádu.⁴³ A to zejména proto, že upravuje odpovědnost právnických osob jakožto zaměstnavatelů. V českém právním řádu na tuto oblast odkazují ustanovení občanského zákoníku (a to ustanovení § 167, § 1935 a § 2914 obč. zák.). Je tedy proto pravděpodobné, že principy doktríny *vicarious liability* nalezneme i v českém právním řádu a případně tato doktrína může poskytnout jistou míru inspirace pro českého zákonodárce. Dále se proto v této kapitole budu zabývat jejím historickým vývojem, předpoklady aplikace této doktríny, a především pak teoretickými východisky, které zdůvodňují samotnou existenci této doktríny.

3.2. Historická geneze doktríny *vicarious liability*

Pro úplné pochopení konceptu *vicarious liability* je nutné přiblížit jeho historický vývoj, neboť jak bude uvedeno, dočkal se v průběhu let různých modifikací. Vzhledem k tomu, že *common law* je systém práva založený na precedentech, tzn. na soudcovské tvorbě práva, jeho historická geneze spočívá zcela v soudním řešení jednotlivých konkrétních sporů. Pro ujasnění a vymezení pojmů, které budou dále použity je vhodné uvést, že osoba, již vzniká odpovědnost za jiného, bývá v angloamerické praxi zpravidla označována jako *master* (v české právní terminologii tomuto pojmu odpovídá pojem principál) a osoba, která způsobí škodu, bývá nazývána jako *servant* (v české právní terminologii lze ztotožnit s pojmem pomocníka). Původ tohoto pojmosloví spočívá v historickém a společenském kontextu, kdy doktrína *vicarious liability* vznikala. Dnes je již tato terminologie částečně překonaná, a to zejména v oblasti pracovního práva. Nejčastěji totiž bývá doktrína *vicarious liability* uplatňována v pracovněprávních vztazích, kde se pro osobu označovanou jako *master* užívá pojmu zaměstnavatel a pro osobu nazývanou *servant* pojem zaměstnanec. Dále proto v této práci budou, i s ohledem na terminologii českého právního prostředí, užity pojmy principál a pomocník a rovněž zaměstnavatel a zaměstnanec v pracovněprávní problematice.

⁴³ S obdobou tohoto konceptu se lze setkat i v jiných právních systémech západních zemí, příkladem může být *la responsabilité du fait d'autrui* ve francouzském právu. Ačkoli Giliker uvádí, že tato forma odpovědnosti je moc obecná a nezahrnuje pouze odpovědnost za protiprávní jednání.

Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. s. xlii.

První případy, které stojí na principu odpovědnosti za jiného, lze v *common law* nalézt již ve třináctém století (jednalo se o odpovědnost pána za své služebníky, ve smyslu pána jako majitele panství a jeho sloužících, případně odpovědnost otce za své děti).⁴⁴ V té době bylo protiprávní jednání, kterého se dopustila osoba na základě uposlechnutí pokynu jiné osoby (tj. principála), přičítáno principálovi jakoby se tohoto protiprávního jednání dopustil on sám. Příkladem lze uvést kauzu *William of Street's Case*, ve které byl obžalován otec dítěte, které protiprávně vniklo na cizí pozemek, aby si vzalo ovoce. Otec dítěte odmítl, že by se jeho dítě dopustilo tohoto jednání na základě jeho pokynu, ale připustil, že je odpovědný za jednání svého dítěte.⁴⁵ Podstatným znakem pro vznik *vicarious liability* je tedy v období třináctého století to, že protiprávní jednání bylo učiněno na základě pokynu jiné osoby. Pollock a Maitland podotýkají, že „je samozřejmé, že osoba, která nařídí spáchání protiprávního činu a tento protiprávní čin je spáchán v důsledku jejího příkazu, je sama považována za pachatele. O tom naše právo (tj. právo platné na území tehdejší Anglie, poznámka autorky) třináctého století a mnohem dřívějších dob vůbec nepochybovalo... Co se stane na příkaz osoby, může jí být přičteno, jako by to byl její vlastní čin“.⁴⁶ Účinnou právní obranou principála tedy bylo prokázat, že takové protiprávní jednání svého pomocníka nepřikázal. V této souvislosti je však nutné poukázat na to, že tehdejší právo již činilo rozdíl (avšak pouze přibližný) mezi trestněprávními a občanskoprávními následky.⁴⁷ Tedy principál se

⁴⁴ Lze se však setkat s názorem, že již římské a germánské právo ovlivnilo doktrínu *vicarious liability*, ačkoli pouze slabě. Římské a germánské právo totiž již znalo v určitých konkrétních případech institut odpovědnosti za jinou osobu, tedy princip, na kterém je vystavěna doktrína *vicarious liability*. Typicky se jednalo o odpovědnost *pater familias* za delikty jeho dětí nebo otroků- pokud by dítě či otrok spáchal delikt, *pater familias* byl povinen nahradit jím způsobenou škodu nebo mohl škůdce vydat poškozenému.

Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. s 7.

⁴⁵ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 7.

„Case 36 involves *William of Street's Case*. In it an accusation is made against a father whose son trespassed onto another's property to take their fruit. The report says the father 'deni(es) that the son ever did so at his bidding', but the trial proceedings seem to reflect the father's admission he is liable for what his son did.“

⁴⁶ Pollock, F., Maitland, F.W.: *The History of English Law Volume 2: Before the Time of Edward I*. Cambridge, Cambridge University Press, 1895, s. 526-527.

Překlad autorky práce, v originále: „We may take for granted that the man who commands a trespass, which is committed in obedience to his command, is himself a trespasser. About this our law of the thirteenth century and of much earlier times had no doubt whatsoever... what is done by a man's command may be imputed to him as though it were his own act.“

⁴⁷ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 7.

zprostil odpovědnosti za protiprávní jednání svého pomocníka tím, že prokázal, že protiprávní jednání nepřikázal, pouze co do případných následků trestněprávních. Občanskoprávní nároky v takovém případě zůstaly nadále nedotčeny. Až následující vývoj zapříčinil, že bylo možné se zprostit i občanskoprávní odpovědnosti.

K tomu začalo docházet v průběhu 14. a 15. století. Z této doby lze nalézt případy, kdy se principál zprostil trestněprávní i občanskoprávní odpovědnosti za pomocníka tím, že prokázal, že protiprávní jednání pomocníka nepřikázal nebo jej neschválil. Jak je uvedeno k občanskoprávní odpovědnosti: „žádný obchodník, ani nikdo jiný, nesmí ztratit nebo pozbýt své výrobky a zboží kvůli protiprávnímu činu svého pomocníka, ledaže by tak pomocník učinil na základě pokynu nebo výzvy svého principála, nebo by se tohoto protiprávního jednání dopustil v kanceláři, do níž ho principál ustavil, nebo by tak učinil jiným způsobem, který by zapříčinil, že by principál odpovídal za jednání svého pomocníka dle obchodního práva, jako bývá aplikováno jinde“.⁴⁸

Objevilo se tedy pravidlo, podle kterého bude principál za protiprávní jednání svého pomocníka odpovědný pouze v případě, že toto konkrétní jednání přikáže či schválí (tj. pomocník musel jednat na základě tzv. *specific command basis*, což lze přeložit jako „princip konkrétního příkazu“). Takové pravidlo se promítlo například v případě *Kingston v. Booth*, ve kterém bylo vysloveno, že „pokud svému pomocníkovi přikážu, aby učinil jednání, které je v souladu s právem, a on tak neučiní nebo učiní více, nebudu odpovědný za jeho jednání. Odpovědný bude pouze pomocník sám za sebe, neboť jde o jeho vlastní jednání. Jinak by to znamenalo, že by mohl pomocník jakkoli učinit pána odpovědným za jakékoli jednání nebo sankce. Pokud svému pomocníkovi přikážu, aby učinil jednání v souladu s právem (v tomto konkrétním případě se jednalo o strhnutí malého dřevěného domu, ve kterém se nacházel žalobce) a přikážu pomocníkům, aby si u toho dali pozor na to, aby žalobci neublížili a oni mu navzdory tomuto příkazu ublíží, mohu se prohlásit nevinným za trestný čin napadení a

⁴⁸ *St. 27 Edw. III, 2, c 19, 1353.*

Překlad autorky práce, v originále: „*No merchant nor other, of what condition that he be, shall lose or forfeit his goods nor merchandizes for the trespass and forfeiture of his servant, unless he do it by the command or procurement of his master, or that he hath offended in the office in which his master hath set him, or in other manner that the master be holden to answer for the deed of his servant by the law merchant, as elsewhere is used.*“

ublížení na zdraví a použít to jako důkaz, neboť jsem nebyl vinen ublížením na zdraví a strhnutí domu bylo jednáním učiněným v souladu s právem“.⁴⁹ Jako další příklad lze uvést kauzu *Southern v How*, která se týkala padělaných klenotů.⁵⁰ Pomocník žalovaného obchodníka byl vyslán k žalobci se šperky pro berberského krále, které byly padělané. Principál však neurčil, že podvod má být spáchán přímo na žalobci. Jeho příkaz byl obecný. Soud vyslovil, že je nutné rozlišovat mezi příkazem k zákonnému a nezákonnému jednání. Pokud principál přikáže zákonné jednání a pomocník překročí meze tohoto příkazu a dopustí se nezákonného jednání, není možné, aby byl za tento exces principál shledán odpovědným.

Během 17. století vznikla potřeba toto pravidlo konkrétního příkazu modifikovat, a to z důvodu rozmachu obchodu a růstu společností. Stávalo se totiž běžnějším, že pomocník již neměl veškerá svá jednání konkrétně schválená či přikázaná. V roce 1698 v případě *Turberville v Stampe* bylo proto poprvé předloženo pravidlo tzv. *implicit command basis* (což lze přeložit jako „princip implicitního příkazu“), které spočívalo v tom, že principálovi vznikne odpovědnost za protiprávní jednání jeho pomocníka již v případě, že pomocník měl dané oprávnění od svého principála a toto oprávnění bylo ve prospěch principála.⁵¹ Tento pohled na odpovědnost principála za pomocníka lze dále vidět v mnoha případech. V kauze *Middleton v Fowler* z roku 1699 bylo řečeno, že odpovědnost principála za pomocníka závisí na tom, jaké oprávnění dostal pomocník od principála. Pokud pomocník jednal v rámci tohoto

⁴⁹ *Kingston v Booth*, 1685, Skinner, 228.

Překlad autorky práce, v originále: „If I command my servant to do what is lawful, and he misbehave himself, or do more, I shall not answer for my servant, but my servant for himself, for that it was his own act; otherwise it was in the power of every servant to subject his master to what actions or penalties he pleased. Thirdly, If I command my servant to do a lawful act, as in this case to pull down a little wooden house (wherein the plaintiff was . . .) and bid them take care they hurt not the plaintiff, if in this doing, my servants wound the plaintiff, in trespass of assault and wounding brought against me, I may plead not guilty, and give this in evidence, for that I was not guilty of the wounding, and the pulling down the house was a lawful act.“

⁵⁰ *Southern v How*, 1618, 15 Cro Jac 468.

„There is a distinction between the master's command of a lawful and of an unlawful thing, as if I command my servant to disseise J. S. and he disseises him with force, I shall be punished for the force; but if I command him a lawful thing and he exceeds his authority, I shall not be punished for the exces.“

⁵¹ *Turberville v Stampe*, 1698, 91 1 Ld Raym 264.

Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 10.

oprávnění považuje se jednání pomocníka za jednání principála.⁵² V případě, že pomocník nejednal v rámci tohoto oprávnění, a tedy svým jednáním sledoval svůj soukromý zájem, nikoli zájem principála, nebyl za takové protiprávní jednání principál odpovědný, tzn. jednalo se o exces.

Grey uvádí, že tento přístup odpovídá latinské frázi *qui facit per alium facit per se*, která znamená, že „ten kdo jedná prostřednictvím jiného, jedná sám“.⁵³ Později v případě *Sharrod v London and North Western Railway Co* však bylo poukázáno na to, že tato zásada vyjadřuje pouze pravidlo přičitatelnosti odpovědnosti, nikoli to, že by se z přímého jednání pomocníka stalo přímé jednání principála.⁵⁴ Tedy na základě této zásady se principál nestane přímým škůdcem, tím bude nadále osoba pomocníka.

Nejvíce byl však koncept *vicarious liability* rozvíjen až v období 19. století. A to z důvodu, že ekonomika a průmysl zažívaly rychlý rozvoj a proto vznikalo i více právnických osob, jakožto zaměstnavatelů, tj. principálů. Bylo tedy nutné právně upravit i otázky týkající se vztahu zaměstnavatele a zaměstnance. V rozhodovací praxi soudů se nadále uplatňoval „princip implicitního příkazu“, přičemž se soudy zabývaly zejména otázkami zda se pomocník (zaměstnanec) dopustil protiprávního jednání při naplňování předmětu podnikání, v rámci naplňování předmětu podnikání principála (zaměstnavatele) či pro potřeby principála.⁵⁵ Také ale můžeme vidět posun v tom, že některé soudy nerozhodují na základě konceptu příkazu, tak jak bylo uvedeno výše, ale uchylují se k rozhodování na základě tzv. *concept of scope of employment* (česky lze uvést jako „koncept rámce pracovního poměru“).⁵⁶ Tento koncept představuje pravidlo, které říká, že principál (zaměstnavatel) je odpovědný za vše, čeho se jeho pomocník

⁵² Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 10.

⁵³ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 10-11.

⁵⁴ *Sharrod v London and North Western Railway Co*, 1849, 154 E.R. 1345.

„Zásada *qui facit per alium facit per se* činí principála odpovědným za veškeré nedbalostní jednání pomocníka v rámci jeho zaměstnání, ale tato odpovědnost nečiní z přímého jednání pomocníka přímé jednání principála. Delikt nebude směřovat vůči němu, spor bude v podstatě spočívat v zaměstnávání nedbalého pomocníka.“

Překlad autorky práce, v originále: „*The maxim qui facit per alium facit per se renders the master liable for all the negligent acts of the servant in the course of his employment but that liability does not make the direct act of the servant the direct act of the master. Trespass will not lie against him; case will, in effect, for employing a careless servant.*“

⁵⁵ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 13.

⁵⁶ např. *Patten v Rea* 1857, 140 E.R. 554 nebo *McManus v Crickett*, 1800, 102 E.R. 43.

(zaměstnanec) v rámci pracovního poměru dopustil. Potenciální odpovědnost principála za pomocníka je tedy výrazně širší, než při použití konceptu příkazu. Právě tato v podstatě nijak neomezená odpovědnost principála za pomocníka vedla k tomu, že byl tento koncept soudy zmírněn a odpovědnost principála zúžena. Omezení spočívalo v tom, že principál nenesl odpovědnost za pomocníkovu úmyslné protiprávní jednání.

Velkou změnu v přístupu soudů k otázce, kdy principálovi vzniká odpovědnost za jeho pomocníka, zavdal ve své době rozsudek *Barwick v English Joint Stock Bank*.⁵⁷ V tomto případě soud posuzoval, zda je banka, jako zaměstnavatel, odpovědná za svého zaměstnance, který se dopustil podvodu. Ten spočíval v tom, že zaměstnanec vystavil dovozci ovsu písemnou záruku na to, že zákazníkova platba z vládních peněz za oves, který mu měl být dovezen, bude provedena přednostně dovozci (jako věřiteli), ale pouze za předpokladu, že dalším věřitelem nebude zmíněná banka. Uvedený zákazník byl však dlužníkem banky, což dovozce ovsu nevěděl, a proto vládní peníze, jež měly být připsány na účet dovozce, byly připsány bance. Zaměstnanec banky o této skutečnosti však musel vědět a musel tedy také vědět, že vystavená záruka bude neúčinná.

Soud došel v tomto rozsudku k závěru, že „pokud jde o otázku, zda je principál odpovědný za jednání svého zástupce v rámci podnikání svého principála a ve prospěch svého principála, nelze činit žádný rozumný rozdíl mezi případem podvodu a případem jakéhokoli jiného pochybení. Obecně platí, že principál odpovídá za každý takový přestupek pomocníka nebo zástupce, který byl spáchán při výkonu práce a ve prospěch principála, i když není prokázán výslovný příkaz nebo souhlas principála“.⁵⁸ Tento závěr je stěžejní zejména proto, že poprvé zmiňuje kumulativně dva nutné předpoklady pro vznik odpovědnosti principála, tedy že delikt musí být „spáchán při výkonu práce a ve prospěch principála“. Již tedy nemá být dostatečné, aby bylo prokázáno, že byl delikt spáchán pouze při výkonu práce nebo pro potřeby principála. Zároveň také uvádí, že přitom není rozhodné, zda k tomuto protiprávnímu jednání dal

⁵⁷ *Barwick v English Joint Stock Bank*, 1867, LR 2 Ex 259.

⁵⁸ *Barwick v English Joint Stock Bank*, 1867, LR 2 Ex 259.

Překlad autorky práce, v originále: „*With respect to the question, whether a principal is answerable for the act of his agent in the course of his master's business, and for his master's benefit, no sensible distinction can be drawn between the case of fraud and the case of any other wrong. The general rule is that the master is answerable for every such wrong of the servant or agent as is committed in the course of service and for the master's benefit, though no express command or privity of the master be proved.*“

principál příkaz nebo souhlas. Z toho je tedy zřejmé, že předpoklad příkazu či souhlasu již není posuzován jako nutný předpoklad pro vznik zástupné odpovědnosti.

Na začátku 20. století bylo ale uvedeno další stěžejní rozhodnutí, které představovalo odklon od závěrů vyslovených soudem v případě *Barwick v English Joint Stock Bank*. Tímto rozhodnutím byl případ *Lloyd v Grace, Smith and Co*, ve kterém se soud zabýval otázkou, zda má být principál odpovědný za protiprávní jednání svého pomocníka, ze kterého pramení prospěch pouze pomocníkovi a nikoli principálovi.⁵⁹ Případ spočíval v tom, že se poškozená rozhodla prodat nemovitosti ve svém vlastnictví, přičemž za tímto účelem kontaktovala právní kancelář, jejíž zaměstnanec jí dal k podpisu určité dokumenty. Ty však obsahovaly i podklady k převodu nemovitostí do vlastnictví uvedeného zaměstnance. Tento zaměstnanec pak nemovitosti prodal vlastním jménem a s penězi uprchl. Soud v tomto sporu dospěl k závěru, že pro založení zástupné odpovědnosti není nutné v každém případě prokazovat, zda pomocník jednal ve prospěch svého principála, jak bylo uvedeno v rozhodnutí *Barwick v English Joint Stock Bank*, ale stačí prokázat, že se protiprávního jednání dopustil v rámci pracovního poměru. Tím se soud odklonil od dosavadní rozhodovací praxe, která byla dlouhé roky založena na tom, že odpovědnost principálovi vznikne pouze v případě, že je prokázáno, že pomocníkově protiprávní jednání bylo ve prospěch principála. V důsledku tohoto rozhodnutí se aplikace doktríny zástupné odpovědnosti značně rozšířila. Další případy týkající se zástupné odpovědnosti, které britské soudy rozhodovaly v následujících letech na tuto nově zavedenou praxi navazují.

Obecně lze o minulém století říci, že to bylo pro doktrínu zástupné odpovědnosti poměrně přelomové období. Na samém počátku 20. století, v roce 1907, byl popsán tzv. *Salmond test*, což je stěžejní pravidlo, které uvedl Salmond ve své monografii *Law of Torts*. Salmond se vyjadřuje tak, že „je zřejmé, že principál je odpovědný za jednání, která skutečně schválil, neboť odpovědnost by v tomto případě existovala, i kdyby vztah mezi stranami byl pouze vztahem zastoupení, nikoli podřízeným vztahem. Avšak principál, na rozdíl od zaměstnavatele nezávislého dodavatele, je odpovědný i za jednání, která neschválil, pokud jsou natolik spojena s jednáním, které schválil, že je lze právem považovat za způsoby - byť nesprávné - jejich provedení. Jinými slovy,

⁵⁹ *Lloyd v Grace, Smith and Co*, 1912, UKHL 606.

principál je odpovědný nejen za to, k čemu své pomocníky zmocnil, ale také za způsob, jakým to činí... Na druhé straně, pokud neoprávněné a protiprávní jednání pomocníka není natolik spojeno se zmocněným jednáním, aby bylo považováno za způsob jeho provedení, ale je samostatným jednáním, principál odpovědný není. V takovém případě totiž pomocník už nejedná v rámci svého zaměstnání, ale vybočil z něj“.⁶⁰

To tedy znamená, že na základě tohoto pravidla, je principál (zaměstnavatel) zbaven odpovědnosti za protiprávní jednání pomocníka (zaměstnance) v případě, že k tomuto jednání došlo mimo pracovní poměr. Zaměstnavatel však nese odpovědnost za protiprávní jednání zaměstnance, které sám schválil a zároveň také nese odpovědnost za protiprávní jednání a neschválené jednání zaměstnance, které je s oprávněným jednáním spojeno natolik, že je lze považovat za způsoby provedení oprávněného jednání.⁶¹ To vede k závěru, že by měla být odškodněna pouze škoda, která vznikla buď prostou nedbalostí nebo úmyslně, avšak v přímé souvislosti s oprávněnou prací, nikoli však škoda, která vznikla hrubou nedbalostí nebo jinak úmyslně.⁶² Tedy zaměstnavatel bude odpovědný v určitých případech i za škodu úmyslně způsobenou zaměstnancem.

Tomuto závěru, že zaměstnavatel není odpovědný za škodu způsobenou hrubou nedbalostí, však neschválí stanovisko, které soud vyslovil v případě *Century Insurance Company Limited v Northern Ireland Road Transport Board* z roku 1942.⁶³ Skutkové okolnosti tohoto případu byly takové, že dopravní podnik měl uzavřenou smlouvu s ropnou společností na dodávky benzínu, přičemž nákladní automobily převážející

⁶⁰ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 31.

Překlad autorky práce, v originále: „It is clear that the master is responsible for acts actually authorised by him: for liability would exist in this case, even if the relation between the parties was merely one of agency, and not one of service at all. But a master, as opposed to the employer of an independent contractor, is liable even for acts which he has not authorized, provided they are so connected with acts which he has authorized that they may rightly be regarded as modes- although improper modes- of doing them. In other words, a master is responsible not merely for what he authorized his servants to do, but also for the way in which he does it... On the other hand, if the unauthorized and wrongful act of the servant is not so connected with the authorized act as to be a mode of doing it, but is an independent act, the master is not responsible: for in such a case the servant is not acting in the course of his employment, but has gone outside of it.“

⁶¹ *Bazley v. Curry*, 1999, 2 SCR 534.

Překlad autorky práce, v originále: „Pursuant to the Salmond test, employers are vicariously liable for both employee acts authorized by the employer and unauthorized acts so connected with authorized acts that they may be regarded as modes (albeit improper modes) of doing authorized acts.“

⁶² Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 302.

⁶³ *Century Insurance v NI Road Transport Board*, 1942, AC 509.

benzín byly pojištěné u pojišťovny pro případ rozlití nebo vzplanutí benzínu. Během jedné dodávky benzínu na čerpací stanici si řidič automobilu zapálil cigaretu, zatímco se přečerpával benzín do nádrží čerpací stanice. To zapříčinilo výbuch a další škody. Soudu tak byla předložena otázka, zda je za takovéto jednání řidiče odpovědný jeho zaměstnavatel nebo pojišťovna. Soud došel k úsudku, že to byl zaměstnavatel, kdo vykonával kontrolu nad řidičem dodávky, a proto nese odpovědnost za jeho jednání, a to i přes to, že bylo hrubě nedbalé. Tento závěr byl odůvodněn tím, že k protiprávnímu jednání zaměstnance došlo během plnění povinností vůči zaměstnavateli plynoucích z jeho pracovního poměru. Soud v také této kauze navázal na rozhodnutí *Lloyd v Grace, Smith and Co* tím, že opětovně vyslovil, že zástupná odpovědnost zaměstnavatele není podmíněna požadavkem, aby byl protiprávní čin učiněn ve prospěch zaměstnavatele, ale stačí pouze to, že k němu došlo při výkonu zaměstnání.

Toto stále častější uplatňování konceptu „*scope of employment*“ vedlo k otázce, co vlastně přesně znamená, že se zaměstnanec dopustil protiprávního jednání „při výkonu svého zaměstnání“. V případě *Goh Choon Seng v Lee Kim Soo* proto *Privy Council* rozlišila tři typy situací, které mohou nastat v oblasti zástupné odpovědnosti, a to: „i) pokud pomocník využíval čas, místo nebo vybavení svého principála pro své vlastní zájmy, v takovém případě není principál odpovědný, ii) pokud byl pomocník zaměstnán pouze k výkonu určité práce nebo druhu práce, a provede něco nad rámec pracovního poměru, v takovém případě opět není principál odpovědný a iii) pokud pomocník vykonává určitou práci, ke které byl přijat, ale vykonává ji způsobem, který principál neschválil a nikdy by neschválil, v tomto případě je principál odpovědný“.⁶⁴ Právě poslední zmíněný bod byl aplikován také v *Century Insurance Company Limited v Northern Ireland Road Transport Board*.

V návaznosti na prosazování konceptu „*scope of employment*“ se k soudům dostaly rovněž případy týkající se odpovědnosti zaměstnavatele v situacích, kdy sice k

⁶⁴ *Goh Choon Seng v Lee Kim Soo*, 1925, AC 550.

Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 31-32.

Překlad autorky práce, v originále: „- where the servant was using their master's time or place or equipment for their own purposes, in which case the master was not responsible.

- where the servant was employed only to do a particular work or kind of work, and does something outside of the scope of employment, in which case again the master is not responsible.

- where the servant is doing some work they were engaged to do, but does it in a way that the master did not authorise and would never have authorised, in which case the master is responsible.“

protiprávnímu jednání došlo během výkonu zaměstnání, ale zaměstnavatel takové konkrétní jednání výslovně zakázal. Soudy se k této otázce postavily nejednotně. Příkladem nekonzistentnosti rozhodování jsou dvě níže uvedené kauzy.

V případě *Rose v Plenty*, společnost rozvážející mléko výslovně instruovala zaměstnance, aby k rozvozu lahví mléka nepřibírali děti.⁶⁵ Určitý zaměstnanec tohoto příkazu ale neuposlechl a během rozvozu se zranilo třináctileté dítě. Soud v této konkrétní kauze shledal zaměstnavatele odpovědného, protože k protiprávnímu jednání došlo během výkonu zaměstnání. Tedy fakt, že zaměstnavatel zakázal takové jednání, nemělo na vznik odpovědnosti vliv.

Opačný postoj, tudíž, že zaměstnavatel není odpovědný za škodu způsobenou zaměstnancem, pokud takové jednání výslovně zakázal, byl předložen v případě *Kooragang Investments Pty Ltd v Richardson and Wrench Ltd*.⁶⁶ Spor se týkal znalecké společnosti, jejíž klient vůči ní neuhradil poplatky. Společnost proto rozhodla, že zaměstnanci ve vztahu k tomuto klientovi nesmí vyhotovit další posudky. Jeden zaměstnanec v rozporu s tímto pokynem vystavil další posudky, jenže bylo zjištěno, že tyto posudky byly zhotoveny nedbale a klientovi vznikla škoda. Zažaloval proto společnost jako zaměstnavatele. *Privy Council* v tomto případě rozhodla, že zaměstnavatel není odpovědný za takovéto jednání zaměstnance z důvodu, že tyto posudky neměly co dočinění se zaměstnavatelem, neboť je zaměstnanec nevyhotovil jménem zaměstnavatele, nýbrž ve svém vlastním zájmu.

Salmond test, tak jak byl uveden výše, soudy aplikovaly téměř sto let a toto pravidlo bylo přeformulováno na tzv. *close connection test* až v případě *Lister v Hesley Hall Ltd* z roku 2001, jenž byl důležitým rozhodnutím mimo jiné i proto, že se týkal odpovědnosti internátních škol za děti jim svěřené do péče.⁶⁷ Z tohoto případu se stal tzv. *leading case*, tedy případ, jenž řeší určitý právní problém a lze na něj nahlížet jako na východisko řešení obdobných případů. Konkrétně šlo v kauze *Lister v Hesley Hall Ltd* o odpovědnost zaměstnavatele (internátní školy) za svého zaměstnance (správce), který se dopustil sexuálního zneužití několika žáků internátní školy. Sněmovna lordů tak byla postavena před otázku, zda je zaměstnavatel zástupně odpovědný za takovéto úmyslné protiprávní jednání svého zaměstnance. Došla k závěru, že nelze vhodně použít

⁶⁵ *Rose v Plenty*, 1976, 1 WLR 141.

⁶⁶ *Kooragang Investments Pty Ltd v Richardson and Wrench Ltd*, 1982, AC 716.

⁶⁷ *Lister v Hesley Hall Ltd*, 2001, UKHL 22.

Salmond test a jeho formulaci, která se zaměřovala zejména na to, zda jednání bylo schváleno zaměstnavatelem. Podle Sněmovny lordů by snaha včlenit případy jako je tento, které zahrnují úmyslné trestné činy, do druhé části Salmondova testu nedovolených způsobů plnění, za které by zaměstnavatel nesl odpovědnost, byla absurdní.⁶⁸ Podle Sněmovny lordů je důležitější zodpovědět otázku, zda u protiprávního jednání existovala úzká souvislost se zaměstnáním (tj. mezi deliktem a povinnostmi zaměstnance), hovoří se proto o tzv. o *close connection test*. Odpovědnost zaměstnavatele je zavdána už jen tím, že to byl právě on, kdo delegoval na zaměstnance svoje povinnosti vůči třetí osobě. A to, že se zaměstnanec dopustil zakázaného jednání ve svém vlastním zájmu, nepopírá možnost vzniku zástupné odpovědnosti.⁶⁹ V tomto konkrétním případě Sněmovna lordů tuto úzkou souvislost mezi deliktem a povinnostmi zaměstnance shledala a zaměstnavatele učinila odpovědným.

Dalším případem, ve kterém byl aplikován *close connection test* a ve kterém se soud zároveň zaměřil na upřesnění jeho kritérií, je případ *Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc* z roku 2016.⁷⁰ Skutkový stav spočíval v tom, že poškozený (zákazník) byl na čerpací stanici a obrátil se s dotazem na její obsluhu. Dotázaný zaměstnanec se zachoval vůči zákazníkovi agresivně a před čerpací stanicí ho napadl. Poškozený zákazník podal žalobu proti zaměstnavateli zaměstnance s tím, že je odpovědný za protiprávní jednání svého zaměstnance. Příklad se dostal k Nejvyššímu soudu, který aplikoval *close connection test* a rozhodl tak, že je nutné při aplikaci tohoto testu zohlednit i to, jakou povahu měla pozice zaměstnance a zda existovala dostatečná souvislost mezi protiprávním jednáním zaměstnance a pozicí, na níž byl zaměstnán. Soud v tomto případě dospěl k závěru, že zaměstnanec sice hrubě zneužil svého postavení, ale stalo se tak v souvislosti s jeho pozicí, která zahrnovala obsluhu zákazníků, a proto zaměstnavatele shledala odpovědným na základě zástupné odpovědnosti.

V poslední době soudy stále aplikují *close connection test*, který tedy zcela nahradil *Salmond's test*. Avšak pro úplnost je vhodné podotknout, že tento test není

⁶⁸ *Lister v Hesley Hall Ltd*, 2001, UKHL 22.

Překlad autorky práce, v originále: „[...] it was stretching language to breaking point to try to fit cases like this, involving intentional criminal wrongdoing, into the second limb of Salmond's test of unauthorised modes of performance for which the employer would be liable.“

⁶⁹ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 38.

⁷⁰ *Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc*, 2016, UKSC 11.

soudy přijímán zcela bez výhrad, neboť jeho aplikace na některé případy je obtížná (zejména na případy, kdy škoda vznikne poškozenému jeho vlastním přičiněním (např. pokud neučinil základní opatření, která mají zamezit možnosti, aby na něm byl spáchán podvod).⁷¹ *Close connection test* je totiž více postaven na tom, aby bylo zjistitelné, co je v daném případě spravedlivé a čestné, tím, zda existovala úzká souvislost mezi způsobeným deliktem a pozicí zaměstnance. Na jeho základě tak lze přenést odpovědnost na zaměstnavatele za veškerá protiprávní jednání zaměstnance (tj. za úmyslné i za nedbalostí protiprávní jednání).

Navzdory snahám soudů je ale na první pohled zřejmé, že na problematiku zástupné odpovědnosti nemají ucelený názor. Grey poukazuje na to, že je zajímavé, že navzdory tomu, že bylo případem *Lloyd v Grace, Smith and Co* upuštěno od nutnosti prokázat, že zaměstnanec jednal ve prospěch zaměstnavatele či v jeho zájmu, soudy na tuto otázku i nadále odkazovaly v souvislosti s tím, zda by se měla zástupná odpovědnost uplatnit.⁷² Grey se sám přiklání k názoru, že soudy měly rozlišovat mezi situacemi, kdy zaměstnanec jedná ve vlastním zájmu a kdy jedná v zájmu/ve prospěch zaměstnavatele. Na základě takového rozlišování situací, by pak bylo jasné, že nelze zaměstnavatele učinit odpovědným např. za sexuální zneužití, neboť to je zcela jasné jednání, které není v zájmu ani ve prospěch zaměstnavatele.⁷³

S tímto názorem naprosto souhlasím. Nejsem toho názoru, že je vhodné dovozovat odpovědnost zaměstnavatelů, tj. právnických osob, i za taková protiprávní jednání, která představují vlastně jasný exces a kterých se zaměstnanci dopouští z vlastní vůle a ve svém vlastním zájmu. Ve světle závěrů případů z poslední doby jsou právnické osoby odpovědné téměř za jakékoli protiprávní jednání, kterého se zaměstnanec dopustí. Právnická osoba navíc nemá možnost se jakkoli této odpovědnosti zprostit. To také znamená, že jsou na právnické osoby kladeny až nesplnitelné nároky např. při výběru zaměstnanců. Jak může právnická osoba zamezit nebo ovlivnit to, že se např. její zaměstnanec zachová agresivně vůči zákazníkovi (jak se stalo v případě *Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc*)? V této souvislosti se mi jeví jako

⁷¹ K tomuto blíže kauza *Skandinaviska Enskilda Banken AB (Publ), Singapore Branch v Asia Pacific Breweries (Singapore) Pte Ltd*, 2011, SGCA 22. Tento případ rovněž shrnuje aktuální poznatky ohledně doktríny *vicarious liability* a také popisuje případy, kdy byl aplikován „*close connection test*“.

⁷² Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 49.

⁷³ Tamtéž, s. 50.

spravedlivější přístup soudů v období 17. století, kdy byl principál odpovědný za jednání, ke kterému dal pokyn. To znamená, jak bylo uvedeno výše, pokud dal principál souhlas k jednání, které bylo v souladu s právem a pomocník tento pokyn neuposlechl a jednal protiprávně, nebyl principál za toto protiprávní jednání odpovědný. Dle tohoto měřítko by tedy nebyl principál (tj. právnická osoba) odpovědný za exces, například za napadení zákazníka, neboť by z jeho pokynu, v tomto konkrétním případě z pokynu obsluhovat zákazníky, plynul pouze implicitní souhlas s jednáním, které je v souladu s právem.

Jedním z možných důvodů, proč je tak často dovozeno přenesení odpovědnosti na jiný subjekt, tedy zpravidla na právnickou osobu, je fakt, že právnické osoby bývají častěji solventním subjektem, vůči kterému má poškozený větší šanci domoci se náhrady škody. S touto problematikou souvisí rovněž teoretické zdůvodnění doktríny *vicarious liability*, kterému bude dále v této práci věnována pozornost, zejména se tento argument solventnosti aplikuje u *deep pockets theory*. V praxi se lze v souvislosti s otázkou solventnosti škůdce setkat s termínem *judgment proof*.⁷⁴ Ten představuje situaci, kdy je osoba reálně nesolventní, respektive její příjem a majetek je právem chráněn a je vyňat z vymáhání dluhů a to i v případě, že by byl soudem shledán odpovědným a povinným k náhradě újmy. Pokud by vůči takové osobě byl vydán rozsudek, nelze jej vykonat. Poškozený by se tedy nemohl reálně domoci své náhrady újmy. To je pak příčinou, proč se poškozený (žalobce) rozhodne žalovat jiný subjekt, který nemá status *judgment proof*, tedy jehož majetek není právem chráněn a je v dostatečné výši.⁷⁵ Vzhledem k tomu, že právnická osoba bude mít zpravidla větší majetek, než například její zaměstnanec jako jednotlivec, a navíc bude také pravděpodobně pojištěná, je předvídatelné, že bude odpovědnost přenesena právě na ní, a to proto, aby se poškozený domohl náhrady za způsobenou újmu.

Z výše uvedených precedentů mám osobně spíše dojem, že se soudy snažily pravidla a principy, kdy lze aplikovat doktrínu zástupné odpovědnosti, upravovat v konkrétních případech tak, aby na jejich základě mohlo být rozhodnuto tak, jak se jim v dané věci jevílo jako férové a správné, tj. dle zásad spravedlnosti (*equita*) a rozumu

⁷⁴ Gilles, S. G.: *The judgment-proof society*. Washington and Lee Law Review, 2006, s. 605-607.

⁷⁵ Právní ochrana majetku osob se liší dle právní úpravy jednotlivých států. Některé státy chrání např. i domy (rodinnou domácnost) a jiný majetek osoby (např. vozidlo). Většinou je otázka statutu *judgment proof* spojená s výší peněžních prostředků na bankovních účtech a s výší příjmů.

(*ratio*), jež tvoří prameny práva pro tvorbu soudních rozhodnutí precedentní povahy v *common law*. Ačkoli je v angloamerickém typu právní kultury kladen menší důraz na právní jistotu, než v kontinentálním typu právní kultury, nejsem přesvědčena, že by měla existovat až taková míra právní nejistoty, jakou lze vidět právě v případech týkajících se zástupné odpovědnosti. Tím spíše, že je to problematika, která řeší situace, jež mohou v běžném životě snadno nastat a které se dotýkají drtivé většiny právnických osob, jakožto podnikatelů a zaměstnavatelů.

3.3. Předpoklady vzniku *vicarious liability*

K tomu, aby bylo možné aplikovat doktrínu *vicarious liability*, je nutné naplnit její tři základní znaky a dále také dvoustupňový test, který vyhodnocuje soud.

Zaprvé musí být spáchán delikt osobou A (tj. agent) (není dostačující, pokud jednání agenta mělo pouze nepříznivý dopad na poškozeného), zadruhé agent musí být v rozhodné době zaměstnancem nebo zástupcem osoby B (tj. principál), zatřetí delikt agenta musí být spáchán v rámci jeho pracovního poměru k principálovi a začtvrté to, že je principál odpovědný neznámá, že je agent zbaven odpovědnosti - z agenta a principála se stávají solidární delikventi, kteří jsou oba způsobilí k žalobě ze strany poškozeného.⁷⁶

Existence deliktu je tedy klíčová pro vznik zástupné odpovědnosti. Je však nutné, aby poškozený prokázal spáchání konkrétního deliktu. Tento požadavek vyslovil soud v případě *Crédit Lyonnais Nederland N.V. (now known as Generale Bank Nederland N.V.) v Export Credits Guarantee Department*, kde výslovně uvedl že „jednání, za které je zaměstnanec odpovědný, musí představovat žalovatelný delikt, a aby zaměstnavatel za tento delikt odpovídal, musí k jednání nezbytnému pro vznik

⁷⁶ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 289-290.

Překlad autorky práce, v originále: „*First, a tort must have been committed by A, it not being enough that A's actions merely had an adverse impact on the plaintiff.' Second, at the relevant time, A must be an employee or agent of B.*” *Third, A's tort must be committed in the course of A's employment with B.*” *And finally, the fact that B also is liable for A's tort does not insulate A from liability - i.e. A and B become joint tortfeasors both amenable to suit by the tort victim.*“
S ohledem na českou právní terminologii bylo použito označení agent a principál.

odpovědnosti zaměstnance dojít v rámci pracovního poměru“.⁷⁷ To také znamená, že musí být zjištěný konkrétní škůdce, který delikt způsobil a který za něj bude odpovědný.⁷⁸

Soud v tomto případě vyslovil i druhý nutný požadavek a to, že delikt musí být spáchán v rámci, resp. v souvislosti s pracovním poměrem. Pro založení zástupné odpovědnosti je proto nezbytná a rozhodující existence pracovněprávního vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. V tomto vztahu spatřuje Neyers důvod, proč nejsou např. rodiče zástupně odpovědni za své děti nebo zaměstnavatelé za nezávislé dodavatele.⁷⁹ Ve stejném duchu se k tomuto vyjadřuje Giliker, která uvádí, že pracovní poměr je hlavním příkladem vztahu, kdy vzniká zástupná odpovědnost a soudy při posuzování objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za delikty jeho zaměstnanců, kteří jednají v rámci svého zaměstnání, zásadně rozlišují mezi „pracovním poměrem“ a „smlouvou o dílo“ (na základě které se nezávislý zhotovitel zaváže zhotovit dílo pro objednatele, tedy osobu, která by se jinak nalézala v postavení zaměstnavatele). Pouze první z těchto vztahů může vést ke vzniku zástupné odpovědnosti. Rozlišení mezi vztahem zaměstnavatel - zaměstnanec a vztahem objednatel (zaměstnavatel) - nezávislý zhotovitel tak představuje základní omezení rozsahu doktríny zástupné odpovědnosti.⁸⁰

⁷⁷ *Crédit Lyonnais Nederland N.V. (now known as Generale Bank Nederland N.V.) v Export Credits Guarantee Department*, 1999, UKHL 9.

Překlad autorky práce, v originále: „*The conduct for which the servant is responsible must constitute an actionable tort and to make the employer responsible for that tort the conduct necessary to establish the employee's liability must have occurred within the course of the employment.*“

⁷⁸ Jak uvádí odborná literatura „*it is essential, if the company is to be held vicariously liable for a tort, that someone within the company is found primarily liable for the same tort.*“

Sealy, L., Worthington, S.: *Cases and materials in company law*. 12th ed. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 139.

⁷⁹ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 304.

⁸⁰ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 23.

Překlad autorky práce, v originále: „*The employment relationship provides the primary example of vicarious liability and, in holding an employer strictly liable for the torts of his employees acting in the course of their employment, the courts draw a fundamental distinction between the 'contract of service' (or employment) and the 'contract for services' (by which an independent contractor is hired to work for the employer). Only the former is capable of giving rise to vicarious liability. The distinction between the employer/employee relationship and that of employer and independent contractor thus represents a basic limitation on the scope of the doctrine of vicarious liability.*“

Jak bude dále ukázáno, vyhodnocení tohoto bodu je pro soudy často poměrně problematické.

Soudy v případech týkajících se zástupné odpovědnosti postupují tak, že aplikují dvoustupňový test, jehož první krok spočívá v posouzení vztahu mezi žalovaným a škůdcem. Soud v tomto kroku zvažuje, zda je tento vztah takového rázu, že může potenciálně zavdat vznik zástupné odpovědnosti (jde o tzv. předběžnou otázku). V druhém kroku se pak soud zabývá již tím, zda je žalovaný skutečně odpovědným. Odpověď na otázku vyvstávající z druhého kroku soudy nalézají za pomoci testů (např. dříve *Salmond test, scope of employment*, nyní *close connection test*. Těmto testům byla věnována pozornost v předchozí podkapitole této práce, zabývající se historickým vývojem).⁸¹ Nyní se budu zabývat otázkou samotného pracovněprávního vztahu, jeho obsahem a tím, jaké má meze, s ohledem na doktrínu *vicarious liability*, neboť jak již bylo řečeno, tato doktrína je aplikována nejčastěji v rámci pracovněprávních vztahů.

3.3.1. Pracovněprávní vztah

Podstatné náležitosti vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem prošly během času poměrně velkou změnou. Nejprve byl tento vztah charakterizován nadřízeností, neboli ovládním. Jak uvádí Giliker „pracovní vztah byl tak charakterizován jako vztah, kdy zaměstnavatel může kontrolovat práci zaměstnance a dávat mu pokyny jakou práci má vykonávat a jakým způsobem. Nadřízenost, pokyny a pravomoc jsou považovány za nezbytné podmínky odpovědnosti. Nadřízenost zahrnuje pravomoc rozhodovat o tom, co má být vykonáno, jakým způsobem to má být vykonáno, jaké prostředky mají být při tom použity a kdy a kde to má být vykonáno“.⁸² Díky tomuto aspektu nadřízenosti je také možné od sebe odlišit zaměstnance a nezávislého dodavatele. Soudy proto při posuzování pracovněprávního vztahu používaly tzv. „*control test*“ (test nadřízenosti).

⁸¹ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 29.

⁸² Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 57-58.

Překlad autorky práce, v originále: „*The employment relationship was thus characterised as one where the employer could control the employee's work and instruct the employee what work to undertake and how it should be done. Control, direction and authority are all seen as necessary conditions for liability. Control includes the power of deciding the thing to be done, the way in which it shall be done, the means to be employed in doing it, and the time when and the place where it shall be done.*“

Postupně se ale celkovým společenským a ekonomickým rozvojem a také rostoucí mírou profesionality během Průmyslové revoluce pracovněprávní vztah změnil. Stalo se běžným, a dokonce i často očekávaným, že se zaměstnanec bude sám rozhodovat. Vzrostla míra nezávislosti zaměstnance. Soudy se s těmito změnami musely při posuzování pracovněprávního vztahu vyrovnat. Test nadřízenosti již nebyl na nově vzniklé situace dostačující. Vznikly proto dva nové testy, a to *the organisation test* (test organizace) a *the composite test* (kombinovaný test), přičemž oba testy vychází z ne tak úzké definice zaměstnance a spíše se zaměřují na roli zaměstnance v daném podniku zaměstnavatele.⁸³

The organisation test byl poprvé vysloven v případě *Stevenson Jordan & Harrison Ltd v. MacDonald & Evans* a spočíval v tom, že postavení zaměstnance mělo být zjištěno na základě míry jeho organizačního začlenění do podniku zaměstnavatele.⁸⁴ Zaměstnanec a jím vykonávaná práce je součástí podniku, naproti tomu samostatný dodavatel není do podniku zapojen. Od tohoto testu bylo nakonec upuštěno, neboť definice zaměstnance je dle něj poměrně složitá a nejistá.

The composite test vychází naopak z toho, že aspekt nadřízenosti je pouze jednou částí pracovního poměru, společně s tím, zda osoba používá vlastní vybavení nebo si najímá vlastní pomocníky. Byl uveden v kauze *Market Investigations v Minister of Social Security*, kde soud došel k závěru, že je u otázky postavení zaměstnance podstatné ptát se na to, zda osoba, která se zavázala poskytnout určitou práci, tuto práci provádí jako osoba podnikající na vlastní účet.⁸⁵ Tento test tedy není přesně ohraničen a bude vždy záležet na uvážení soudu, jaké faktory při posuzování postavení zaměstnance zohlední. Lze tedy shrnout, že soudy rozhodují *ad hoc* a není zde právní jistota v tom, kdy uváží, že je osoba škůdce v postavení zaměstnance a kdy v postavení samostatného dodavatele. K tomu lze také podotknout, že lze nalézt dokonce i případ, kdy byla právnická osoba (konkrétně šlo o advokátní kancelář) učiněna odpovědnou za škodu,

⁸³ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 69.

⁸⁴ Tamtéž, s. 69-70.

⁸⁵ *Market Investigations v Minister of Social Security*, 1969, 2 QB 173.

kteřou způsobil její vlastník (tj. partner advokátní kanceláře) nepoctivou radou (tzn. vystupoval v pozici jejího zaměstnance).⁸⁶

3.3.2. Dočasně přidělení zaměstnanci, agenturní zaměstnávání a doktrína *vicarious liability*

V souvislosti se vztahem mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem vyvstává několik otázek, a to zejména: jak má být řešena aplikace zástupné odpovědnosti v případě dočasně přidělených zaměstnanců či která osoba bude odpovědná v případě agenturního zaměstnávání. Jedná se o situace, kdy zaměstnanec dočasně vykonává práci pro jiného zaměstnavatele, případně u agenturního zaměstnávání je ve vztahu zaměstnanec-zaměstnavatelem navíc také agentura práce. Obě tyto specifické situace mají vždy omezenou dobu trvání výkonu práce.

V případě dočasně přidělených zaměstnanců jde o to, že takový zaměstnanec je zaměstnán svým kmenovým zaměstnavatelem, pro nějž vykonává závislou práci a oplátkou za to mu tento zaměstnavatel vyplácí mzdu. Dočasně je však tento zaměstnanec přidělen přejímajícímu zaměstnavateli, pro kterého plní jím stanovené úkoly, ačkoli nadále zůstává zaměstnán svým kmenovým zaměstnavatelem, který mu vyplácí jeho mzdu i po dobu přidělení. Otázka tak spočívá v tom, který zaměstnavatel bude odpovídat za škodu, kterou způsobí tento zaměstnanec v průběhu přidělení.

Sněmovna lordů se touto otázkou zabývala v případě *Mersey Docks and Harbour Board v Coggins and Griffith (Liverpool) Ltd*, ve kterém vyslovila, že je důležitý aspekt nadřízenosti nad zaměstnancem a odpovědným shledala kmenového zaměstnavatele, neboť ten v tomto konkrétním případě měl právo zaměstnance kontrolovat, resp. vystupovat vůči němu ve vztahu nadřízenosti.⁸⁷

Přelom přinesla kauza *Viasystems (Tyneside) Ltd v Thermal Transfer (Northern) Ltd*, kde odvolací soud vyslovil, že je možné v určitých situacích učinit oba zaměstnavatele odpovědným a dále uvedl, že „odpovědnost bude obvykle spočívát na

⁸⁶ *Dubai Aluminium Co Ltd v Salaam and others*, 2003, 2 AC 366.

⁸⁷ *Mersey Docks and Harbour Board v Coggins and Griffith (Liverpool) Ltd*, 1946, UKHL 1.

kmenovém zaměstnavateli, pokud je zaměstnanec po omezenou dobu využíván ve vlastní sféře činnosti kmenového zaměstnavatele a obsluhuje zařízení kmenového zaměstnavatele. Naproti tomu v případě, že je zaměstnanec vyslán na delší dobu k dočasnému zaměstnavateli, aby u něj vykonával funkci začleněnou do organizace tohoto zaměstnavatele, nese odpovědnost výhradně dočasný zaměstnavatel. Solidární odpovědnost se nejčastěji vyskytuje u externích pracovníků, kteří byli vybráni a případně vyškoleni kmenovým zaměstnavatelem, ale jsou zaměstnáni na pracovišti dočasného zaměstnavatele, používají jeho zařízení a podléhají jeho pokynům⁸⁸. Tento postoj byl pak Nejvyšším soudem přijat v případě *Various Claimants v Catholic Child Welfare Society*.⁸⁹

U agenturního zaměstnávání je problematické již to, zda je vůbec možné aplikovat doktrínu *vicarious liability* na tento specifický trojstranný typ vztahů. Agentura práce uzavře se zaměstnancem smlouvu, a ten je pak případně přidělen zaměstnavateli. Jenže zaměstnavatel v tomto případě neuzavře pracovní smlouvu se zaměstnavatelem, nýbrž uzavře smlouvu s agenturou práce o dočasném přidělení zaměstnance. Mzda je vyplácena zaměstnanci agenturou práce, což je problematický aspekt, neboť v rámci klasického pracovního poměru je to zaměstnavatel, kdo zaměstnanci vyplácí mzdu za vykonanou práci. V případě agenturního zaměstnávání je však mzda vyplácena subjektem, pro kterého zaměstnanec práci nevykonává. To znamená, že mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem nevznikl pracovní poměr na základě pracovní smlouvy. Tedy v případě, že zaměstnanec způsobí škodu, nelze žalovat zaměstnavatele. Shodně nelze žalovat ani agenturu práce, ačkoli je vztah mezi ní a zaměstnancem založen pracovní smlouvu, a to z důvodu, že se zaměstnanec nedopustil deliktu v souvislosti s pracovním poměrem (což je klíčový předpoklad pro vznik

⁸⁸ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 90.

Překlad autorky práce, v originále: „Liability will normally rest on the general employer where the employee is used for a limited time in the general employer's own sphere of operations, operating the general employer's equipment. In contrast, where the employee is seconded for a substantial period of time to the temporary employer to perform a role embedded in that employer's organisation, the temporary employer will be solely liable. Joint vicarious liability is most likely to be found with contracted-out labour, selected and possibly trained by the general employer, but employed at the temporary employer's site, using the temporary employer's equipment and subject to the latter's instructions.“

⁸⁹ *Various Claimants v Catholic Child Welfare Society*, 2012, UKSC 56.

zástupné odpovědnosti).⁹⁰ Jinými slovy, pokud zaměstnanec (A) uzavře smlouvu s agenturou práce (B), která ho poté přidělí svému klientovi (C), tak mezi A a C nevzniká pracovněprávní vztah, neboť mezi nimi není uzavřena žádná smlouva. Ovšem rovněž nelze říci, že by pracovněprávní vztah vznikl mezi A a B, neboť A nevykonává práci pro B, ačkoli mu B vyplácí mzdu.

Jako příklad, že je v praxi problematické nalézt v tomto trojstranném vztahu existenci klasického pracovního poměru, lze uvést případ *Brook Street Bureau (UK) Ltd v Dacas*. Společnost *Brook Street Bureau* jako agentura práce přidělila paní Dacasovou jako svého zaměstnance na základě „*temporary worker agreement*“ svému klientovi *Wandsworth Borough Council*. Paní Dacasová vykonávala práci uklízečky výlučně pro *Wandsworth Borough Council* po dobu čtyř let. Mezi paní Dacasovou a *Wandsworth Borough Council* však nebyla nikdy uzavřena pracovní smlouva, práce byla přidělována přes agenturu práce. Mzda byla paní Dacasové vyplácena taktéž agenturou práce, na základě výkazů zaslanych *Wandsworth Borough Council*. Po čtyřech letech *Wandsworth Borough Council* zažádala agenturu práce o ukončení dohody o dočasném přidělení paní Dacasové. Ta se obrátila na soud s žalobou, ve které namítala neoprávněné propuštění, a to jak vůči agentuře práce, tak vůči *Wandsworth Borough Council*. Soud tak byl postaven před otázku, kdo byl pasivně legitimován k tomu, být žalován jako zaměstnavatel paní Dacasové. Došel k závěru, že pracovní smlouva byla uzavřena mezi paní Dacasovou a *Wandsworth Borough Council*, a to konkludentně a i přesto, že ji mzda byla vyplácena nepřímo.

Ačkoli bylo v několika případech týkajících se agenturního zaměstnávání soudy dovozeno konkludentní uzavření pracovní smlouvy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem (zejména z důvodu dlouhodobého zaměstnávání zaměstnavatelem), žádný z těchto případů neřešil otázku zástupné odpovědnosti.⁹¹ Dle dosavadního stavu lze tedy konstatovat, že doktrínu *vicarious liability* nelze na agenturní zaměstnávání aplikovat.

⁹⁰ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 93-95.

⁹¹ blíže případy *Brook Street Bureau (UK) Ltd v Dacas*, 2004, IRLR 358 nebo *Nethermere (St Neots) Ltd v Taverna and Gardiner*, 1984, IRLR 240.

3.4. Zdůvodnění a teoretická východiska *vicarious liability*

Úvodem je k teoriím ohledně zástupné odpovědnosti vhodné podotknout, že se dotýkají přímo primární otázky odpovědnosti, a to, zda se odpovídá na základě zavinění či nikoli.

Angloamerické právo prošlo v průběhu času značným vývojem co se týče pojetí právní odpovědnosti jako takové. V době středověku bylo naprosto běžné, že osoba odpovídala objektivně jak za přestupky, tak za trestné činy.⁹² Právo v té době bylo orientované zejména na to, aby byla poškozenému odškodněna způsobená škoda a také je v tomto přístupu spatřována snaha předejít krevním mstám, neboť „systém objektivní odpovědnosti vyhovoval společnosti, která se obávala svévolného výkonu soudní moci“.⁹³

Právo se tedy v té době nezabývalo otázkou zavinění. Jak blíže uvádí Smith „ve velmi raných dobách nebyla příležitost diskutovat podstatné náležitosti trestného činu nebo deliktu. Protiprávnost nebyla pro odpovědnost podstatná. Stačilo, že žalovaný svým jednáním, ačkoli bylo zcela bezúhonné, nezaviněné, způsobil žalobci škodu. Později bylo navrhováno, aby v určitých oblastech (určitých kategoriích případů) neexistovala odpovědnost, pokud neexistuje zavinění. Ale i poté se velmi málo zkoumalo hmotné právo z hlediska nutnosti prokázat zavinění. Pozornost soudů byla soustředěna zejména na procesní otázky“.⁹⁴

⁹² Jako příklad lze uvést *Statute of Gloucester*, ve kterém je řečeno, že „usmrtí-li někdo jiného při sebeobraně, nebo nešťastnou náhodou, bude odpovědným“.

Překlad autorky práce, v originále: „*If one kills another in defending himself, or by misadventure, he shall be held liable.*“

⁹³ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 104.

Překlad autorky práce, v originále: „*System of strict liability suits/suited a society that was worried about arbitrary exercise of judicial power.*“

⁹⁴ Smith, J.: *Torts and Absolute Liability - Suggested Changes in Classification*. Harvard Law Review, 1917, vol. 30, s. 248.

Překlad autorky práce, v originále: „*In very early times there was no occasion to discuss the essential elements of a tort or wrong. Wrong was then not essential to liability. It was enough that the defendant's conduct, although perfectly blameless, had occasioned harm to the plaintiff. Later it began to be suggested that in certain instances (in certain classes of cases) there was no liability unless there was fault. But even then there was very little inquiry as to the substantive law respecting the necessity of showing fault. The attention of the courts was mainly given to questions of procedure, e. g., the scope of the old forms of act.*“

Odpovědnost za zavinění se začala prosazovat nejprve v trestním právu, a to ve 13. století. V té době se již začalo hovořit o nutnosti přítomnosti rozumu a vůle u subjektu trestného činu. Je v tom spatřována jistá míra inspirace římským právem a jeho pojetím o úmyslu (*dolus*), zavinění (*culpa*) a náhodě (*casus*).⁹⁵ V trestním právu se začalo rozlišovat, zda byl trestný čin spáchán úmyslně či nikoli a toto odlišení bylo reflektováno i při ukládání trestů, kdy za neúmyslně spáchané trestné činy byly ukládány tresty mírnějšího charakteru.

V průběhu 19. století trend požadavku zavinění (*mens rea*) u odpovědnosti pokračoval. Důvodem k tomu byla Průmyslová revoluce a s tím související společenské změny. Rozkvět obchodu a podniků totiž zapříčinil také nárůst počtu škod. V reakci na to se začala více prosazovat odpovědnost za zavinění, která měla do jisté míry omezit nároky poškozených, neboť ti museli prokázat úmysl nebo nedbalost škůdce. Objektivní odpovědnost však v určitých oblastech práva zůstala (jako příklad lze uvést odpovědnost za zvířata nebo právě doktrínu *vicarious liability*).

Toto vše také vedlo k tomu, že se začaly více rozvíjet teorie, jež by ospravedlnily a odůvodnily existenci doktríny *vicarious liability*, jako odpovědnosti objektivní.⁹⁶ Všechny dále uvedené teorie tedy pochází z poměrně nedávné doby a zahrnují v sobě ekonomický a rovněž také sociologický aspekt, neboť doktrína *vicarious liability* zasahuje nejen do ekonomiky, ale také do společenského systému. Nelze ji proto uceleně vysvětlit pouze z pohledu aspektu práva.

Dále se proto budu zabývat vybranými teoriemi, jež zdůvodňují doktrínu zástupné odpovědnosti. Těmi jsou *enterprise risk theory*, *deep pockets theory* a *agency theory*. Vynechám bližší charakteristiku teorie „*command and control*“, která sice mohla vysvětlit zejména dřívější případy, ale nyní je již překonaná a s ohledem na vývoj doktríny *vicarious liability*, jak byl uveden výše, již nedostatečná. K této teorii podotknu pouze to, že považuje za dostatečný důvod, aby byla odpovědnost přenesena na zaměstnavatele, to, že zaměstnanec pracuje ve vztahu podřízenosti vůči zaměstnavateli a řídí se jeho příkazy. Její úskalí a nedostatečnost však spočívá v tom, že dále nevysvětluje proč tedy nejsou odpovědní zaměstnavatelé za nezávislé dodavatele,

⁹⁵ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 104.

⁹⁶ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 229- 230.

vedoucí pracovníci za své podřízené, případně učitelé za své žáky nebo rodiče za své děti.⁹⁷ V současné době převládají v odůvodnění soudů dále uvedené tři teorie.

3.4.1. Enterprise Risk Theory

První teorií, kterou se budu zabývat je *enterprise risk theory*, což lze přeložit jako teorie podnikového rizika. Tato teorie je vystavěná na tom, jak již vyplývá z jejího názvu, že jakákoli podnikatelská činnost v sobě vždy zahrnuje také riziko. Toto riziko vyvstává z toho, že zaměstnavatel najímá zaměstnance, aby pracovali v jeho zájmu. To pro něj ovšem znamená náklady. Tyto náklady jsou představovány mimo jiné také tím, že se zaměstnanci mohou dopustit deliktů, a to buď z nedbalosti nebo dokonce úmyslně. Každý zaměstnanec totiž může potenciálně způsobit škodu.⁹⁸

Zaměstnavatel ale z práce zaměstnanců profituje, neboť prosazují jeho ekonomické zájmy. To představuje důvod, proč tato teorie vyžaduje, aby zaměstnavateli v zájmu spravedlnosti vznikla odpovědnost za jeho zaměstnance, a to i v situacích, kdy sám zaměstnavatel nejednal zaviněně. Logika této teorie je tedy taková, že je spravedlivé, aby zaměstnavatel, který má z práce zaměstnance užitek, nesl zároveň také odpovědnost za škodu, kterou zaměstnanec způsobí.

Dále se v této teorii uplatňuje myšlenka rozdělení ztrát. Tedy, že je spravedlivé, aby škody, jež vzniknou v rámci podnikatelské činnosti, byly přeneseny na určitou část společnosti. Zpravidla totiž hospodářsky silnější a společensky lepší postavení zástupně odpovědné osobě umožňuje rychlejší a vhodnější náhradu škody. Giliker uvádí, že to „vyžaduje také, abychom charakterizovali podnikání jako zdroj rizika, a nikoli jako pozitivní zdroj přínosu pro národní hospodářství. Takové uvažování je podpořeno existencí pojištění. Povinné pojištění poskytuje prostředky, jimiž lze v rámci průmyslového odvětví kromě uspokojení potřeb jednotlivých poškozených absorbovat náklady odpovědnosti. Potenciální bohatství žalovaných (případně schopnost poskytnout náhradu škody díky pojistnému krytí) má přinejmenším podvědomý vliv na

⁹⁷ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 292.

⁹⁸ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 237-238.

ochotu soudů rozšířit doktrínu odpovědnosti za škodu. Rozšíření odpovědnosti by nemělo smysl, pokud by nebylo možné vyplatit náhradu škody.“⁹⁹

Závěry *enterprise risk theory* rovněž zdůvodňují jednání zaměstnavatelů, kteří jsou na základě této odpovědnosti motivováni přijímat preventivní opatření. Proto se hovoří o tzv. odstrašujícím účinku doktríny *vicarious liability*.¹⁰⁰ Tím je myšleno to, že pokud jsou zaměstnavatelé odpovědní za škodu způsobenou jejich zaměstnanci, vzniká u nich zároveň zájem vyhnout se této odpovědnosti tím, že se budou snažit přecházet vzniku těchto škod. Příkladem lze uvést zavádění bezpečnostních opatření, což spadá zejména pod oblast *compliance*, která se neustále rozvíjí a má stále větší uplatnění v podnikatelském světě, či uzavírání pojistných smluv. Na tento odstrašující účinek doktríny *vicarious liability* je ale vhodné hledět spíše jako na její pozitivní důsledek, než jako na zdůvodnění její existence. Jak totiž uvádí Neyers, pokud by zaměstnavateli měla odpovědnost vznikat v případě, že se dopustil pochybení (např. že by nezajistil dohled), představovalo by to jistou formu odpovědnosti za zavinění, nikoli objektivní odpovědnost.¹⁰¹

Enterprise risk theory dnes v odůvodnění doktríny *vicarious liability* převládá. Soud se k ní přiklonil např. v případě *Majrowski v. Guy's and St. Thomas' NHS Trust*, kde je jako zdůvodnění konceptu *vicarious liability* shrnuto, že veškerá hospodářská aktivita v sobě zahrnuje riziko vzniku škody jiné osobě, a spravedlnost vyžaduje, aby tyto osoby byly odpovědné vůči osobám, jež utrpěly v této souvislosti škodu. Je to spravedlivé, protože to znamená, že poškozený se může dovolávat náhrady škody u zdroje, který je v lepší finanční situaci než jednotliví zaměstnanci, kteří se dopustili

⁹⁹ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 239.

Překlad autorky práce, v originále: „*It also requires us to characterise enterprise as a source of risk, rather than a positive source of benefit to the national economy. Such reasoning is supported by the existence of insurance. Compulsory insurance provides the means by which the costs of liability may be absorbed within the industrial sector in addition to meeting the needs of individual victims. The potential wealth of defendants (or, alternatively, ability to provide compensation due to insurance cover) has at least an unconscious influence on the willingness of the courts to extend the doctrine of vicarious liability. Extensions of liability would be pointless if compensation could not be paid.*“

¹⁰⁰ Tento odstrašující účinek zmiňuje kanadský Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí *Bazley v Curry*. Je však nutné říci, že anglické soudy odmítly a nadále odmítají přijmout tento argument ohledně doktríny *vicarious liability*.

¹⁰¹ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 294.

pochybení. Znamená to také, že finanční ztráty vzniklé v důsledku protiprávního jednání mohou být více rozloženy prostřednictvím pojištění odpovědnosti a vyšších cen. Kromě toho, ukládání objektivní odpovědnosti motivuje zaměstnavatele k udržování principů „dobré praxe“ ze strany jejich zaměstnanců.¹⁰² Dalším příkladem je případ *Armes v Nottinghamshire County Council*, kde soud vyslovil, že „v moderní době měla největší vliv myšlenka, že je spravedlivé, aby podnik, který má prospěch z činností vykonávaných osobou začleněnou do jeho organizace, nesl také náklady za škodu, kterou tato osoba při těchto činnostech neoprávněně způsobila“.¹⁰³

Tato teorie má však také své nedostatky, kvůli kterým není schopna plně pokrýt veškeré aspekty doktríny *vicarious liability*. Například nelze na jejím základě vysvětlit proč zaměstnavatelé nenesou odpovědnost za nezávislé dodavatele, ale pouze za své zaměstnance. Pokud bychom totiž připustili, že podnikatelská činnost znamená *a priori* vznik rizika pro třetí osoby, měla by se objektivní odpovědnost podnikatele, tj. zaměstnavatele, vztahovat na veškerá protiprávní jednání související s podnikatelskou činností, tzn. i na jeho nezávislé dodavatele, kteří mu poskytují plnění, a nikoli pouze na zaměstnance.¹⁰⁴ Navíc je možné, že nezávislý dodavatel, který pro podnikatele pravidelně poskytuje plnění, s ním bude mít obdobný vztah jako jeho zaměstnanec.¹⁰⁵

Další spatřované nedostatky této teorie jsou, že nevysvětluje proč je doktrína *vicarious liability* závislá na prokázání, že se zaměstnanec dopustil deliktu, neodůvodňuje proč je zaměstnavateli umožněno požadovat náhradu škody po

¹⁰² *Majrowski v. Guy's and St. Thomas' NHS Trust*, 2006, 3 UKHL 34.

Překlad autorky práce, v originále: „*all forms of economic activity carry a risk of harm to others, and fairness requires that those responsible for such activities should be liable to persons suffering loss from wrongs committed in the conduct of the enterprise. This is 'fair', because it means injured persons can look for recompense to a source better placed financially than individual wrongdoing employees. It means also that the financial loss arising from the wrongs can be spread more widely, by liability insurance and higher prices. In addition, and importantly, imposing strict liability on employers encourages them to maintain standards of 'good practice' by their employees*“.

¹⁰³ *Armes v Nottinghamshire County Council*, 2017, UKSC 60.

Překlad autorky práce, v originále: „*The most influential idea in modern times has been that it is just that an enterprise which takes the benefit of activities carried on by a person integrated into its organisation should also bear the cost of harm wrongfully caused by that person in the course of those activities.*“

¹⁰⁴ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 240.

¹⁰⁵ Tutin, M.: *Vicarious Liability: An Ever Expanding Concept?* *Industrial Law Journal*, Vol. 45, No. 4, December 2016, s. 563.

zaměstnanci, který škodu způsobil a také na jejím základě nelze dojít k vysvětlení proč tato odpovědnost vzniká i neziskovým organizacím.¹⁰⁶

3.4.2. Deep pockets theory

Další teorií, která se snaží vysvětlit doktrínu *vicarious liability*, je teorie *deep pockets*, jejíž název se dá přeložit jako „teorie hlubokých kapes“. Toto zdůvodnění poměrně úzce souvisí s předchozí teorií, neboť také vychází z určitého ekonomického hlediska. Je totiž založené na myšlence, že legitimním důvodem, proč má zaměstnavatel odpovídat za své zaměstnance, je to, že má více finančních prostředků, než samotná osoba zaměstnance.

Vychází tak z předpokladu, že pokud třetí osobě vznikne škoda, měla by její náhradu požadovat po solventním subjektu. Tímto subjektem je častěji osoba zaměstnavatele, který má více peněz a zpravidla bývá pojištěn.

Právě systém pojištění umožnil, aby případné náklady vzniklé škodami, byly rozloženy. Podniky, resp. zaměstnavatelé, vynaložené náklady na úhradu pojistného promítnou do cen pro koncové zákazníky, ale lze také říci, že se tyto náklady mohou případně promítnout i do dividend akcionářů nebo mezd zaměstnanců, které budou v důsledku poníženy.¹⁰⁷

Tento postoj byl výslovně předložen v rozhodnutí *Various Claimants v Catholic Child Welfare Society*, kde soud přdestřel, že „je pravděpodobnější, že zaměstnavatel bude mít prostředky na odškodnění oběti spíše než zaměstnanec, a lze očekávat, že se proti této odpovědnosti pojistí“.¹⁰⁸ Toto bylo navíc uvedeno jako jedno z kritérií, jehož splnění umožňuje aplikaci doktríny *vicarious liability*.

¹⁰⁶ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, 298.

¹⁰⁷ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 236.

¹⁰⁸ *Various Claimants v Catholic Child Welfare Society*, 2012, UKSC 56. Překlad autorky práce, v originále: „The employer is more likely to have the means to compensate the victim than the employee and can be expected to have insured against that liability.“

Tato teorie však opět neposkytuje žádné vysvětlení pro to, proč se tato doktrína neaplikuje v případě nezávislých dodavatelů, kteří budou s velkou pravděpodobností v obdobné finanční situaci jako zaměstnanec.¹⁰⁹ Rozlišování mezi zaměstnancem a nezávislým dodavatelem pak v konečném důsledku dle této teorie přestává dávat smysl. Navíc lze říci, že je tato teorie značně diskriminační, neboť výše majetku by neměla být v žádném případě rozhodujícím důvodem pro to, aby byla na určitý subjekt přenesena odpovědnost. Jak uvádí Grey, „pověst soudů, jako soudů spravedlnosti může být zpochybněna, pokud veřejnost shledá, že soudy rozhodují na základě jiných než právních principů a domýšlí si, že fungují jako orgány sociálního zabezpečení“.¹¹⁰

3.4.3. Agency theory

Další teorií, na kterou bývá někdy u vysvětlení principů doktríny *vicarious liability* odkazováno, je *agency theory*, neboli teorie zastoupení. Jádro této teorie spočívá v tom, jaké a k jakému jednání měl zaměstnanec od zaměstnavatele udělené zmocnění. Jinými slovy se tato teorie táže, zda měl konkrétní zaměstnanec skutečné či domnělé oprávnění k určitému jednání, za něž má být zaměstnavatel učiněn odpovědným. To rovněž přímo souvisí s otázkou, zda zaměstnanec jednal v zájmu a ve prospěch zaměstnavatele, která je pro soudy při rozhodování stále aktuální.¹¹¹

Zastánce této teorie je Gray, který vychází z předpokladu, že obecně je osoba odpovědná pouze za svá vlastní jednání, přičemž k tomu, aby byla odpovědná za jednání jiných osob, musí být dán legitimní důvod. V situaci, kdy jedna osoba jedná za osobu druhou (typicky zástupce a zastoupený), je legitimní důvod shledán v tom, že z právního hlediska je nahlíženo na jednání zástupce jako na samotné jednání zastoupeného. Toto jednání je vymezeno tím, že jej zastoupený schválil, aby bylo učiněno jeho jménem a na jeho účet. Z toho plyne, že v případě odpovědnosti

¹⁰⁹ Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005, s. 293.

¹¹⁰ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 153. Překlad autorky práce, v originále: „The reputation of courts as courts of justice is liable to be imperilled if the public perceives that the courts are making decisions on grounds other than legal principle and are presuming to operate as agencies of social welfare.“

¹¹¹ Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 159.

zaměstnavatele hraje klíčovou roli to, jaké jednání zaměstnavatel schválil. Stačí ovšem hledisko tzv. *implicit command basis*, to znamená, že je dostačující, aby takové jednání bylo možno objektivně posoudit jako jednání zaměstnance ve prospěch a v zájmu zaměstnavatele a které spadá do rozsahu činností, k nimž má zaměstnanec pověření.¹¹²

To vede k závěru, že v důsledku aplikace této teorie není možné, aby byl zaměstnavatel odpovědný za úmyslné protiprávní jednání zaměstnance či za jednání, které výslovně zakázal (avšak ve vývoji doktríny *vicarious liability* lze nalézt případy, kdy za takováto jednání byl zaměstnavatel učiněn odpovědným - viz případ *Lister v Hesley Hall Ltd* anebo případ *Rose v Plenty*). Tudíž poměrně značně omezuje odpovědnost zaměstnavatele a je proto spíše v souladu s pojetím doktríny *vicarious liability* v období 19. století, než s její nynější podobou.

Tato teorie bývá v souvislosti s doktrínou *vicarious liability* aplikována soudy zejména v případech, kdy se jedná o přenesení odpovědnosti řidiče motorového vozidla na provozovatele (vlastníka) tohoto vozidla. V těchto případech jde vlastně ve své podstatě o to, zda řidič vozidla ve chvíli, kdy k nedbalosti došlo, jednal jako zástupce vlastníka či nikoli. Příkladem lze uvést případ *Morgans v Launchbury*.¹¹³ Ovšem lze nalézt i jiné případy jako *League Against Cruel Sports Ltd v Scott and Others*, kde soud rozhodoval o nedovoleném vniknutí na cizí pozemek během lovu a vyslovil odpovědnost vedoucího honu za jiné lovce, kteří ho následovali a nad nimiž vykonával kontrolu.¹¹⁴

Lze se však shledat i s názory, že uplatnění této teorie není v případech týkajících se řízení motorových vozidel konzistentní a je možné vysledovat, že je spíše využívána k tomu, aby bylo možné nalézt pojištěného vlastníka vozidla a tím pádem získat odškodné. Další výtkou je, že je této teorie využíváno k rozšíření odpovědnosti i na osoby, které nejsou v pracovněprávním vztahu.¹¹⁵ Navíc odůvodnění doktríny *vicarious liability* dle této teorie spočívá ve skutečnosti v přímé odpovědnosti a nikoli v přenesené odpovědnosti. Zaměřuje se totiž na vztah mezi zaměstnavatelem a

¹¹² Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021, s. 175-176.

¹¹³ *Morgans v Launchbury*, 1973, A.C. 127.

¹¹⁴ *League Against Cruel Sports Ltd v Scott and Others*, 1985, QB 240.

¹¹⁵ Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 109-113.

zaměstnancem, jenž přirovnává ke vztahu mezi zástupcem a zastoupeným, což ale znamená, že práva a povinnosti vznikají přímo zaměstnavateli jakožto zastoupenému. Tedy i odpovědnost vzniká zaměstnavateli přímo.

4. Právní osoba a právní odpovědnost v českém právním řádu

Tato kapitola bude věnována problematice odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu, tedy v kontinentálním typu právní kultury. Pro kontinentální typ právní kultury je charakteristické, že pramenem práva je právní předpis. V této souvislosti je také vhodné uvést, že v případě právnických osob je otázka jejich právní odpovědnosti v první řadě otázkou politickou a tedy závisí na rozhodnutí zákonodárce.¹¹⁶ Proto bude v této kapitole převládat analýza platné právní úpravy a rovněž analýza aktuální judikatury na toto téma, díky čemuž bude zodpovězena otázka, jak je problematika odpovědnosti právnických osob upravena platným právem.

Prvořadě je pro to, aby se právnická osoba stala subjektem odpovědnosti, nutné, aby její právní osobnost obsahovala i způsobilost právně odpovídat. Z platného práva, konkrétně z ustanovení § 20 odst. 1 obč. zák., vyplývá, že právnické osoby mají právní osobnost (tj. jsou subjekty práva) a dále, že mohou mít práva a povinnosti slučitelná se svojí právní povahou. Například Elischer k tomu uvádí, že „povinnost k náhradě újmy, ať již v režimu subjektivní, či objektivní odpovědnosti, je povinností, jež je bez dalšího slučitelná s právní povahou právnické osoby (srov. § 20 větu druhou obč. zák.), a proto jejím nositelem může být přímo sama právnická osoba.“¹¹⁷ Ostatně shodně se k této problematice vyjadřuje i Beran, který uvádí, že právnické osoby musí být „odpovědnostním subjektem“ z logického důvodu, a tím je, že právní subjekt, který

¹¹⁶ Beran, K.: Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 36.

¹¹⁷ Elischer, D.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 169.

může vystupovat v právních vztazích a zavazovat se, musí být také odpovědným, jinak by v právním řádu jeho konstrukce nebyla funkční.¹¹⁸

To, že jsou právnické osoby odpovědnostním subjektem, však neznamená, že nutně musí být i deliktně způsobilé (tj. způsobilé k protiprávnímu jednání). V platném právu totiž nenalezneme jednoznačnou obdobu ustanovení § 24 obč. zák. které upravuje deliktní způsobilost fyzických osob. Je tomu tak proto, že „z pohledu zákonných ustanovení občanského zákoníku právnická osoba sama není deliktně způsobilá“.¹¹⁹ Můžeme tak vidět, že „způsobilost být odpovědnostním subjektem nezávisí na způsobilosti k protiprávnímu jednání“.¹²⁰

Stejně jako je tomu v případě konstrukce jednání právnických osob, které se děje na základě tzv. „přičitatelnosti“, i vyvozování právní odpovědnosti vyplývá z přičitatelnosti.¹²¹ Právnické osobě jsou totiž přičítány právní povinnosti (např. náhrada škody) na základě protiprávního výsledku, jedná-li se o odpovědnost objektivní. Konstrukce jejich subjektivní odpovědnosti je ale komplikovanější. U té je totiž nutné posuzovat subjektivní stránku deliktu tj. zavinění (jak ve formě úmyslu, tak nedbalosti), ve vztahu k právnické osobě. Právnická osoba ale jako umělý, právem vytvořený konstrukt svoji vůli a vědomí nemá, tedy z toho důvodu nejsme schopni posoudit co bylo jejím úmyslem nebo co měla a mohla vědět. Tím by se mohlo zdát, že je subjektivní odpovědnost právnických osob vyloučena, ale není tomu tak. Nepřítomnost

¹¹⁸ Beran, K.: Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 32.

¹¹⁹ Hrádek, J.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 178.

¹²⁰ Beran, K.: Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 38.

¹²¹ Elischer však dodává, že „je otázka přičitatelnosti protiprávního jednání relevantní v případě objektivní odpovědnosti jen omezeně, např. pokud jde o aplikaci liberačních důvodů a případného práva postihu (regresu).“

Elischer, D.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 154.

vlastního rozumu a vůle totiž není překážkou pro to, aby právnické osoby odpovídaly za zaviněné protiprávní jednání, neboť „způsobilost právnické osoby „právně odpovídat“ není podmíněna způsobilostí k vlastnímu protiprávnímu jednání“.¹²² To znamená, že právnické osobě lze přičítat „cizí“ protiprávní jednání (resp. cizí rozum a projevenou vůli), stejně jako jí lze přičítat „cizí“ právní jednání. Platné právo ale v takovém případě musí stanovit, že je právnické osobě přičítáno protiprávní jednání určité fyzické osoby (a to včetně úmyslu či nedbalosti), přičemž okruh takových osob stanoví zákon (typicky se jedná o fyzickou osobu, která je v určitém postavení ve vztahu k právnické osobě, např. člen statutárního orgánu či zaměstnanec).

V českém právním řádu právnické osoby nesou odpovědnost soukromoprávní i veřejnoprávní. Lze ale podotknout, že například trestní odpovědnost právnických osob byla do našeho právního řádu zahrnuta až poměrně nedávno, v roce 2012. Naopak správní odpovědnost právnických osob byla právně upravena již v období první republiky.¹²³

4.1. Právnická osoba a objektivní odpovědnost

4.1.1. Objektivní odpovědnost v soukromém právu

Objektivní odpovědnost má svoje místo v právním řádu z důvodu, že míří na situace, při nichž může osobě vzniknout újma, aniž by však byla někým porušena zákonná povinnost. Objektivní odpovědnost tak zejména chrání poškozeného, zároveň ale také nutí provozovatele, aby při svých činnostech postupovali opatrně a snažili se zamezit nebezpečným situacím.¹²⁴

V případě objektivní odpovědnosti je posouzení, zda může být právnická osoba odpovědná, snazší, než je tomu u odpovědnosti subjektivní, neboť není zapotřebí, aby

¹²² Beran, K.: Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 33.

¹²³ Kühn, Z.: Odpovědnost právnických osob za veřejnoprávní delikt. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 208.

¹²⁴ Elischer, D.: *K objektivní odpovědnosti právnických osob – několik úvah nad přičitatelností škodlivých následků*. Jurisprudence, 2018, č. 4, s. 12.

právní osoba jednala protiprávně, resp. aby jí bylo přičítáno protiprávní jednání určité fyzické osoby, ale postačí, že vznikne protiprávní výsledek, „který zákon sám kvalifikuje jako škodní událost a přičítá ho škůdci“.¹²⁵ Důvod, proč je taková škodní událost přičítána právnické osobě, je dán vždy zákonem ve skutkové podstatě deliktu. Jako příklad důvodu přičitatelnosti lze uvést provozování závodu či jiného zařízení sloužící k výtěžné činnosti¹²⁶, kde vznikla osobě škoda. Stejně tak může být ale důvodem „i smluvní vztah, který implikuje, že dotyčná osoba nejedná protiprávně sama za sebe, nýbrž za právnickou osobu, která ji k výkonu určité činnosti jakožto zaměstnanec, zmocněnce či pomocníka použila (§ 2914 obč. zák.)“.¹²⁷

Občanský zákoník upravuje objektivní odpovědnost v ustanovení § 2895 obč. zák., kde je uvedeno, že pouze zákon stanoví případy, kdy je škůdce povinen nahradit škodu bez ohledu na své zavinění. V občanském zákoníku proto dále nalezneme v úpravě povinnosti nahradit škodu zvláštní ustanovení (§ 2920 - § 2950 obč. zák.), jež obsahují skutkové podstaty deliktů, jež jsou postaveny na základě objektivní odpovědnosti. Tyto případy objektivní odpovědnosti lze dělit na odpovědnost za činnost a odpovědnost za újmy způsobené věcí.¹²⁸ Příkladem odpovědnosti za činnost může být škoda či újma způsobená provozní činností (§ 2924 obč. zák.).¹²⁹ Ke vzniku

¹²⁵ Elischer, D.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 154.

¹²⁶ viz § 2924 obč. zák.

¹²⁷ Elischer, D.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 154.

¹²⁸ Odpovědnost za činnost zahrnuje odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností, škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným, škodu z provozu dopravních prostředků, škodu na odložené věci, škodu na převzaté věci, škodu na vnesené věci, škodu na nemovité věci, škodu způsobenou informací nebo radou, škodu způsobenou při výkonu veřejné moci. Odpovědnost za újmu způsobenou věcí pak zahrnuje odpovědnost za škodu způsobenou věcí a škodu způsobenou vadou výrobku.

Elischer, D.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 155.

¹²⁹ Kdo provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výtěžné činnosti, nahradí škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Povinnosti se zprostití, prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.

odpovědnosti dochází tehdy, pokud provozní činnost zapříčiní vznik škodní události, osobě vznikne škoda či újma a mezi touto událostí a škodou nebo újmou existuje kauzální nexus. Provozní činnost lze chápat jako „soustavnou činnost spjatou s provozem, který nějakým způsobem řídí či ovlivňuje fyzické nebo právnické osoby“¹³⁰. Je to tedy vymezení značně široké, které zahrnuje podnikatelskou činnost, ale stejně tak zemědělskou nebo obchodní činnost. Toto ustanovení však nelze vztáhnout na škodu či újmu způsobenou jinými druhy provozu, na které zákon speciálně pamatuje (škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným, škoda z provozu dopravních prostředků, škoda na odložené věci, škoda na převzaté věci a škoda na vnesené věci). Škoda v tomto případě může vzniknout více způsoby, jak stanovuje zákon - vlastní provozní činností, věcí, která se při provozní činnosti používá nebo vlivem činnosti na okolí.

Ve větě druhé § 2924 obč. zák. je pak uveden liberační důvod, který stanoví, že aby se provozovatel závodu nebo jiného zařízení, které slouží k výdělečné činnosti zprostil odpovědnosti, musí prokázat, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. V případě právnických osob se bude při uplatnění liberačního důvodu zkoumat zejména to, zda měla daná právnická osoba zavedená dostatečná preventivní opatření (týkající se zaměstnanců, bezpečnosti, výroby, techniky apod., dle každého konkrétního provozu).¹³¹ Právnická osoba by také měla dodržovat nejen veškeré povinnosti, které pro ni vyplývají zejména z právních předpisů a smluv, které uzavřela, ale zároveň i „vše, co se v daném ohledu jeví s ohledem na povahu provozu jako racionální. Je tím také vyjádřeno, že požadavky na provozovatele nemohou být kladeny jako přepjaté - byť jsou formulovány jako objektivní - neboť musí odpovídat tomu, co se od jednajícího v daném oboru očekává jako opatrné jednání podle dosažené úrovně jednání i obecné zkušenosti“.¹³² Všechny tyto požadavky na právnickou osobu jsou zahrnuty ve slovním spojení „rozumně požadovat“. Ke škodě či

¹³⁰ Elischer, D.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 156.

¹³¹ Tamtéž, s. 157.

¹³² Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 572.

újmě způsobené provozní činností lze konstatovat, že se jedná o prostou objektivní odpovědnost, právě z důvodu možnosti liberace.¹³³

Příkladem odpovědnosti za újmy způsobené věcí je ustanovení § 2936 obč. zák.¹³⁴, které upravuje odpovědnost za škodu způsobenou věcí. Toto ustanovení vznik odpovědnosti váže na povinnost plnit poškozenému, existenci škodní události, která vznikne použitím vadné věci, vznik škody a kauzální nexus mezi škodou a škodní událostí. Povinnost plnění poškozenému bývá založena zejména smluvně, ale může vyplývat také ze zákona nebo rozhodnutí státního orgánu.¹³⁵ Škodní událost musí vycházet z použití vadné věci, která se používá při plnění poškozenému (může jí však být i samoobslužná skříňka či nádobí nebo židle v restauraci).¹³⁶ Úpravu obsaženou v ustanovení § 2936 obč. zák. tedy nelze aplikovat na škodu, která vznikne v důsledku chybného postupu při plnění nebo pokud je plnění poskytováno bez použití věcí (přístrojů apod., např. pouhé použití rukou), neboť se týká pouze škody, která vznikne na základě použití vadné věci. Přičemž tato věc může být použita osobou, která plní povinnost (není rozhodné, zda tato osoba věc vlastní nebo je pouze jejím držitelem či detentorem), ale i osobou, které má být plněno, případně oběma osobami.¹³⁷ Tato odpovědnost je konstruována jako odpovědnost absolutní, tedy bez možnosti liberace. Škudce se může liberovat pouze v situaci, „kdy by škoda vznikla zaviněním či spolupůsobením poškozeného“.¹³⁸

¹³³ Odlišný názor však zastává Melzer, který uvádí, že se jedná o „subjektivní odpovědnost za objektivizované zavinění odborníka s přenesením důkazního břemene“. Melzer, F., Tégl, P., a kol.: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 452.

¹³⁴ Kdo je povinen někomu něco plnit a použije při tom vadnou věc, nahradí škodu způsobenou vadou věci. To platí i v případě poskytnutí zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.

¹³⁵ Bezouška, P.: § 2936 [Škoda při použití vadné věci]. In: Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1635, marg. č. 6.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Elischer, D.: Co lze přičítat právníkům osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právníků osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 166.

Dalším příkladem objektivní odpovědnosti v soukromém právu je smluvní odpovědnost. V případě porušení smluvní povinnosti je povinnost k náhradě újmy upravena v ustanovení § 2913 obč. zák.¹³⁹ K tomu, aby osobě (dlužníkovi) tato povinnost vznikla, je zapotřebí, aby porušil smluvní povinnost a tím v příčinné souvislosti vznikla věřiteli újma.¹⁴⁰ Není potřeba zkoumat, zda porušení smluvní povinnosti bylo zaviněné. Porušení smluvní povinnosti znamená, že dlužník neplnil věřiteli to, k čemu se ve smlouvě zavázal. Lze rozlišovat tři formy porušení, a to nesplnění, vadné splnění a prodlení s plněním (dle formy porušení pak lze uplatnit např. právo z vadného plnění dle § 1925 obč. zák.).¹⁴¹ Ve druhém odstavci výše uvedeného ustanovení je uveden obecný liberační důvod, přičemž další jsou uvedeny vždy v příslušné právní úpravě jednotlivých smluvních typů. Nadto si mohou smluvní strany liberační důvody upravit libovolně samy v rámci jimi uzavírané smlouvy.

V doktríně se můžeme setkat s dvěma odlišnými pohledy na smluvní odpovědnost. Dle Elischera je pro smluvní odpovědnost „charakteristické, že jejím předpokladem je protiprávní jednání škůdce (porušitele) spočívající v porušení smlouvou stanovené (ujednané) povinnosti, což ji spojuje s odpovědností založenou na principu zavinění“.¹⁴² Smluvní odpovědnost je však koncipována jako odpovědnost objektivní, kde zavinění nehraje roli.

Naproti tomu Beran, právě v souvislosti s odpovědností právnických osob, uvádí, že jejich smluvní odpovědnost nebyla nikdy zpochybňována právě proto, že „právnická osoba se nezavazuje k tomu, že se pokusí chovat tak, jak jí ukládá smlouva,

¹³⁹ (1) Poruší-li strana povinnost ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit.

(2) Povinnosti k náhradě se škůdce zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli. Překážka vzniklá ze škůdcových osobních poměrů nebo vzniklá až v době, kdy byl škůdce s plněním smlouvené povinnosti v prodlení, ani překážka, kterou byl škůdce podle smlouvy povinen překonat, ho však povinnosti k náhradě nezproští.

¹⁴⁰ Bezouška, P.: § 2913 [Porušení smluvní povinnosti]. In: Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1569, marg. č. 20.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Elischer, D.: *K objektivní odpovědnosti právnických osob – několik úvah nad přičitatelností škodlivých následků*. Jurisprudence, 2018, č. 4, s. 14.

nýbrž k tomu, že splní povinnost ujednanou smlouvou, tedy se zavazuje k výsledku“.¹⁴³ To znamená, že porušení povinnosti založené smlouvou je porušením povinnosti dosáhnout výsledku. Beran proto dochází k závěru, že porušení smluvní povinnosti je spíše protiprávním stavem a nikoli protiprávním jednáním.¹⁴⁴ Tedy, že pro založení odpovědnosti za porušení smluvní povinnosti je rozhodující, zda existuje protiprávní stav, nikoli protiprávní jednání.

4.1.2. Objektivní odpovědnost ve veřejném právu

V oblasti veřejného práva se s objektivní odpovědností právnických osob setkáme ve správním právu, a to v případě odpovědnosti za přestupky. Dle zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich může i právnická osoba být odpovědná za přestupek, a to v případě, že skutkovou podstatu přestupku naplní jednání fyzické osoby, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě a která zároveň „porušila právní povinnost uloženou právnické osobě, a to při činnosti právnické osoby, v přímé souvislosti s činností právnické osoby nebo ku prospěchu právnické osoby nebo v jejím zájmu“.¹⁴⁵ Z uvedeného plyne, že je nutné, aby povinnost zavazovala právnickou osobu, nikoli přímo osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě.¹⁴⁶ Výše uvedený zákon

¹⁴³ Beran, K.: Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 32.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ § 20 odst. 1 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

¹⁴⁶ Jako příklad lze uvést řidiče vozidla, které je přihlášené na právnickou osobu. Pokud se takový řidič dopustí přestupku překročení maximální povolené rychlosti, odpovědný bude on sám, neboť není povinností právnické osoby dodržovat pravidla silničního provozu. Viz Kühn, Z.: Odpovědnost právnických osob za veřejnoprávní delikt. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 213.

pak uvádí v § 20 odst. 2 výčet osob, jejichž postavení umožňuje přičitatelnost jejich jednání.¹⁴⁷

Z důvodu možnosti vyhnouti se uložení trestu v případě nezjištění konkrétní fyzické osoby, která za právnickou osobu jednala a naplnila skutkovou podstatu přestupku, je v zákoně v ustanovení § 20 odst. 6 zák. o odpovědnosti za přestupky uvedeno, že pro založení odpovědnosti za přestupek není rozhodné zjištění konkrétní fyzické osoby, nýbrž je nutné, aby k protiprávnímu jednání došlo při činnosti právnické osoby.¹⁴⁸ Odpovědnost za přestupky, tak je v zákoně konstruována, je odpovědností objektivní s možností liberace.¹⁴⁹ Před účinností zákona o přestupcích byla však odpovědnost právnických osob a podnikajících fyzických osob konstruována ve zvláštních zákonech dokonce jako odpovědnost absolutní.¹⁵⁰

Liberační důvod je uveden v § 21 odst. 1 zák. o odpovědnosti za přestupky, který stanoví, že „právnická osoba za přestupek neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby přestupku zabránila“. Důvodová zpráva k tomuto paragrafu dodává, že pojem „veškeré úsilí“ je potřeba v

¹⁴⁷ § 20 odst. 2 zák. o odpovědnosti za přestupky: Za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje

- statutární orgán nebo člen statutárního orgánu,
- jiný orgán právnické osoby nebo jeho člen,
- zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění úkolů vyplývajících z tohoto postavení,
- fyzická osoba, která plní úkoly právnické osoby,
- fyzická osoba, kterou právnická osoba používá při své činnosti, nebo
- fyzická osoba, která za právnickou osobu jednala, jestliže právnická osoba výsledku takového jednání využila.

¹⁴⁸ § 20 odst. 6 o odpovědnosti za přestupky: Odpovědnost právnické osoby za přestupek není podmíněna zjištěním konkrétní fyzické osoby, která se považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě. Správní orgán není povinen zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, zejména tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby.

¹⁴⁹ srov. Důvodová zpráva k zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, s. 158. „Návrh navazuje na současnou koncepci odpovědnosti právnických osob, kdy zavinění není obligatorním znakem skutkové podstaty správního deliktu právnické osoby. K vyvození odpovědnosti tedy postačí samotný fakt porušení nebo nesplnění povinností stanovených zákonem nebo uložených na jeho základě – tyto povinnosti přitom porušují svým jednáním fyzické osoby, které se pro účely posuzování odpovědnosti právnické osoby považují za osoby, jejichž jednání se právnické osobě přičítá“

¹⁵⁰ např. § 76 a násl. zák. č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, který neobsahoval žádný liberační důvod.

tomto případě vykládat objektivně, ne subjektivně. Z toho důvodu se nebude liberační důvod vztahovat „na případy subjektivních hospodářských potíží, na případy, kdy překážky nesplnění povinnosti byla odpovědná osoba povinna překonat nebo odstranit (např. nedostatek úředního povolení) apod.“.¹⁵¹ Kühn podotýká, že „§ 21 přestupkového zákona zakládá právnické osobě břemeno tvrzení a břemeno důkazní ve vztahu k prokázání, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby přestupku zabránila“.¹⁵² V důvodové zprávě k tomuto zákonu lze nalézt, že se právnická osoba zproští odpovědnosti, pokud prokáže, že učinila opatření, která směřovala ke splnění uložené povinnosti. Dále se dočteme, že řečenými opatřeními jsou myšlena „opatření, která byla [právnická osoba pozn. autorky] objektivně způsobilá provést (zejména zajištění dostatečné a pravidelné kontroly ze strany zaměstnavatele vůči svým zaměstnancům, různá preventivní opatření, ochrana majetku, úrovně řízení apod.)“.¹⁵³

Možnost liberace je však vyloučena v situaci, která je uvedena v následujícím odstavci § 21 zák. o odpovědnosti za přestupky, který říká, že se právnická osoba „nemůže odpovědnosti za přestupek zprostit, jestliže z její strany nebyla vykonávána povinná nebo potřebná kontrola nad fyzickou osobou, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, nebo nebyla učiněna nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení přestupku.“. K tomu Kühn dodává, že dle jeho názoru nelze § 21 odst. 2 zák. o odpovědnosti za přestupky vykládat za pomoci argumentu *a contrario*, a tedy tak, že pokud právnická osoba provede veškerá nezbytná opatření, zproští se odpovědnosti za přestupek. Dle Kühna se výše zmíněný paragraf týká pouze situace, kdy je liberace nemožná.

¹⁵¹ Důvodová zpráva k zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, s. 158.

¹⁵² Kühn, Z.: Odpovědnost právnických osob za veřejnoprávní delikt. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 214.

¹⁵³ Důvodová zpráva k zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, s. 158.

4.2. Právnícká osoba a subjektivní odpovědnost

4.2.1. Subjektivní odpovědnost ve veřejném právu

Z veřejnoprávní úpravy je na principu odpovědnosti za zavinění (tj. subjektivní odpovědnosti) založeno trestní právo. Trestní odpovědnost právnických osob je ovšem specifickou kategorií, jež spočívá v povaze právnické osoby. Lze ji proto definovat jako zvláštní druh subjektivní odpovědnosti, neboť se její subjektivní stránka, tj. zavinění, liší od subjektivní odpovědnosti fyzické osoby tím, že je odvozena (přičítána) od fyzické osoby, která za právnickou osobu jednala.¹⁵⁴ Přičitatelnost tak „v podstatě nahrazuje tradiční institut zavinění u osoby fyzické“.¹⁵⁵

Stěžejním předpisem ohledně trestní odpovědnosti právnických osob je zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který uceleně upravuje tuto problematiku (dále též jen „zákon o TOPO“). Uvedený zákon je ve vztahu k trestnímu zákoníku zákonem speciálním. Trestní zákoník se tedy použije pouze podpůrně v případech, kdy zákon o TOPO neobsahuje speciální úpravu. Zákon o TOPO v ustanovení § 7 negativně vymezuje trestné činy, které mohou být právnické osobě přičítány (logicky z povahy věci nelze právnické osoby přičítat trestné činy zabití, vraždy, rvačky atd.). Toto ustanovení se však setkává s kritikou, neboť výčet neobsahuje všechny trestné činy, jež právnické osobě zjevně nemohou být přičítány. Například Pelc poukazuje na absenci trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a trestního zákoníku.¹⁵⁶

Zákon rovněž obsahuje v § 15 taxativní výčet trestů a ochranných opatřeních, které lze právnické osobě uložit (obdobně jako u trestných činů z fikční povahy právnické osoby vyplývá, že ji nelze uložit např. trest odnětí svobody. Může jí však být uložen trest např. zrušení právnické osoby nebo propadnutí majetku).

Podstatné také je, že zákon stanovuje osoby, jejichž protiprávní jednání je právnické osobě přičitatelné. Výčet těchto osob je obsažen v § 8 odst. 1 a 2 zákona o

¹⁵⁴ Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 202-203.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 81.

¹⁵⁶ Pelc, V.: *Limity trestní odpovědnosti právnických osob*. In: Jelínek, J a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 68.

TOPO.¹⁵⁷ Posouzení subjektivní stránky deliktu právnických osob pak vyplývá ze zavinění fyzických osob, jejichž protiprávní jednání se právnické osobě přičítá.¹⁵⁸ Uvedené ustanovení § 8 zákona o TOPO ve výčtu osob zmiňuje zaměstnance, člena statutárního či jiného orgánu, ale také osoby ve vedoucím postavení anebo osobu, která vykonává rozhodující vliv, což je širší pojetí, než jak je tomu v případě odpovědnosti právnických osob za přestupky. Je tedy otázkou, do jaké míry je tato právní úprava v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe a zásadou *ultima ratio*.

Obdobně, jako je tomu v případě odpovědnosti právnických osob za přestupky, odpovědnost právnické osoby nezávisí na zjištění konkrétní osoby, která se protiprávního jednání dopustila.¹⁵⁹ Nad to zákon uvádí, že trestněprávní odpovědnost právnické osoby může vzniknout i za předpokladu, že jednajícím fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná (ustanovení § 4 písmeno d) zákona o TOPO).

Dále v § 8 odst. 5 zák. o TOPO najdeme možnost exkulpace (tj. vyvinění), která byla zavedena až novelou zákona s účinností ke konci roku 2016. Dle tohoto odstavce se právnická osoba může vyvinět, „pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo

¹⁵⁷ (1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

- a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,
- b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),
- c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo
- d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

- a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo
- b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo nečinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

¹⁵⁸ viz komentář k zák. o TOPO: „U právnických osob je třeba *zavinění* ve vztahu k trestným činům vymezeným v § 7 vždy odvozovat od úmyslu nebo nedbalosti fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly ve smyslu § 8 odst. 1.“

Dědič, J.: § 8. Trestní odpovědnost právnické osoby. In: Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 188.

¹⁵⁹ § 8 odst. 3 zák. o TOPO: „Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.“

možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila“. Jelínek podrobuje tuto ustanovení kritice nejen z důvodu, že nesprávně používá sloveso „zprostit se“, neboť to je vyhrazeno pro objektivní odpovědnost, ale také kvůli použití neurčitých pojmů, tedy „veškerého úsilí“ a „spravedlivě požadovat“.¹⁶⁰

Co je možné posoudit jako „veškeré úsilí“ či co lze „spravedlivě požadovat“, zákon totiž blíže nespecifikuje. Metodika Nejvyššího státního zastupitelství uvádí, že za veškeré úsilí lze považovat „tvorbu, uplatňování a prosazování účinných opatření, jejichž smyslem je zvládnout existující a budoucí rizika vyvolávající, usnadňující nebo podporující páchaní trestných činů, které mohou být právnické osobě přičítány (trestněprávní riziko), a tím zamezit spáchání trestného činu, resp. vyloučit nástup trestní odpovědnosti“¹⁶¹, přičemž tato opatření jsou obsažena v *compliance management systému*.

Z hlediska teoretické koncepce trestní odpovědnosti právnických osob tak, jak je uvedena v zák. o TOPO, nelze říci, že by byla v souladu s koncepcí jednání právnické osoby dle občanského zákoníku. Dle občanského zákoníku je právnická osoba subjektem práva, ale jakožto umělý, právem vytvořený útvar nemá svoji vůli, ta je mu proto nahrazována přičítáním vůle fyzických osob, které ji zastupují (srov. § 20 odst. 1 a § 151 odst. 1 obč. zák.). To znamená, že právnická osoba nemůže sama právně jednat a rovněž nemůže sama jednat protiprávně. Ačkoli komentář k zákonu uvádí, že „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vychází z principu, že *sama právnická osoba trestný čin nepáchá, ale právnické osobě se pouze přičítá* za podmínek uvedených v § 8 odst. 2 *spáchání trestného činu*, je-li spáchán osobami uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d), a to popř. ve spojení s podmínkami uvedenými v odstavci 3 a 4. To odpovídá koncepci právnických osob v občanském zákoníku, které samy v právních

¹⁶⁰ Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 210-211.

¹⁶¹ *Metodika Nejvyššího státního zastupitelství: Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce právní úpravou pro státní zástupce*, ze dne 9.11.2020, 1 SL 113/2020, s.11.

vztazích nejednají a jsou vždy zastoupeny zástupcem (viz § 161 a násl. ObčZ)¹⁶². Z textace zák. o TOPO v § 8 odst. 1, která zní „trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin (...)“, však jazykovým výkladem vyplývá, že právnická osoba sama svým protiprávním jednáním může spáchat trestný čin.

Problematická je také část ustanovení § 8 odst. 1 zák. o TOPO, která obsahuje spáchání protiprávního činu v rámci činnosti právnické osoby. K tomu, co přesně lze chápat pod slovním spojením „v rámci činnosti“ Dědič uvádí, že „trestný čin je spáchán v rámci činnosti právnické osoby, pokud souvisí s předmětem její činnosti nebo podnikání (účelem její existence), který je zpravidla vymezen v právním předpisem, zřizovací listině, stanovách, ale i v příslušném veřejném rejstříku“.¹⁶³ Naopak Jelínek s Beranem zastávají názor, že je potřeba zkoumat zejména reálnou činnost právnické osoby, nikoli pouze formálně uváděný předmět činnosti vyplývající z veřejného rejstříku či zakladatelských dokumentech.¹⁶⁴ Beran v souvislosti s výše uvedeným kritizuje zejména to, že úprava v zák. o TOPO rozšiřuje delikttní odpovědnost právnických osob nad rámec soukromoprávní úpravy. Dovojuje tak z toho, že v občanském zákoníku je v § 167 uvedeno, že právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě. Důležité je, že k protiprávnímu činu musí dojít „při plnění úkolů“ nikoli pouze „v rámci činnosti právnické osoby“. Tedy jak Beran uvádí, je možné, že dojde k situaci, kdy bude právnická osoba trestněprávně odpovědná za protiprávní jednání člena svého statutárního orgánu, ke kterému došlo při činnosti právnické osoby, ale v případě soukromoprávní odpovědnosti bude tato situace posouzena pouze jako exces, protože k protiprávnímu jednání nedošlo při plnění úkolů člena statutárního orgánu.¹⁶⁵ Z toho důvodu poukazuje Beran na to, že tím pádem trestněprávní úprava odporuje hlavní zásadě trestního práva, kterou je zásada subsidiarity trestní represe.

¹⁶² Dědič, J.: § 8. Trestní odpovědnost právnické osoby. In: Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Pury, F., Říha, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 181.

¹⁶³ Tamtéž, s. 195.

¹⁶⁴ Beran, K.: *Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku*. Trestněprávní revue, 2014, č. 7-8, s. 179-186.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 179-186.

4.2.2. Subjektivní odpovědnost v soukromém právu

V soukromoprávní rovině nalezneme subjektivní odpovědnost právnických osob v občanském zákoníku, který obsahuje ustanovení upravující deliktní odpovědnost. Na právnické osoby se rovněž jako na fyzické osoby aplikují ustanovení týkající se povinnosti náhrady škody, tzn. § 2909 a násl. obč. zák., které zakládají subjektivní odpovědnost, tedy porušení dobrých mravů (§ 2909 obč. zák.) a porušení zákona (§ 2010 obč. zák.). Jelikož se jedná o subjektivní odpovědnost, je nutné posuzovat kritérium zavinění, a to buď v podobě úmyslu či nedbalosti. Shodně jako je tomu v případě trestní odpovědnosti, je forma zavinění odvozena od zavinění fyzické osoby, jejichž protiprávní jednání je právnické osobě přičítáno.¹⁶⁶

4.2.2.1. Přičitatelnost protiprávního jednání - ustanovení § 167 obč. zák.

Základním ustanovením, které vymezuje osoby, jejichž protiprávní jednání a zavinění je přičítáno právnické osobě, je § 167 obč. zák., který říká, že „právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě“. Hrádek k tomuto dodává, že „tento přístup je poměrně logický, neboť má-li nějaká osoba zástupčí oprávnění, musí být zastoupený vázán jak za jednání po právu, tak za jednání protiprávní“.¹⁶⁷ V návaznosti na toto ustanovení § 167 obč. zák. Janeček upozorňuje na ne příliš vhodně použitou formulaci „při plnění svých úkolů“. Dle Janečka by bylo příhodnější „rozlišovat mezi plněním úkolů, které vyvolává protiprávnost *vis-à-vis* právnické osobě (exces), od plnění úkolů, které vyvolává protiprávnost vůči třetí osobě“.¹⁶⁸ Výše

¹⁶⁶ V souvislosti se subjektivní odpovědností Janeček upozorňuje na nerovný přístup k právnickým a fyzickým osobám - blíže Janeček, V.: *Nerovná subjektivní odpovědnost*. Jurisprudence, 2016, č. 5, s. 15-21.

¹⁶⁷ Hrádek, J.: Co lze přičítat právnickým osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 171.

¹⁶⁸ Janeček, V.: *Nerovná subjektivní odpovědnost*. Jurisprudence, 2016, č. 5, s. 18.

zmíněné ustanovení občanského zákoníku se přitom týká druhého uvedeného typu plnění úkolů, neboť pouze to má význam z pohledu náhrady újmy třetí osobě.¹⁶⁹

Nyní přiblížím všechny tři kategorie zástupců právnické osoby, o kterých § 167 obč. zák. hovoří, tedy člena voleného orgánu, zaměstnance a jiného zástupce.

Členem voleného orgánu je dle platné právní úpravy osoba, která je do funkce volena, jmenována či jinak povolávána. Komentář uvádí, že uvedená formulace obsažená v zákoně je natolik obsáhlá, že pojme členství v každém orgánu, který právnická osoba může zřídit, kromě orgánu nejvyššího (který řadíme mezi orgány nevolené a je jím typicky valná hromada či členská schůze).¹⁷⁰ Členem orgánu může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Fyzická osoba musí splňovat podmínku svéprávnosti (viz § 152 odst. 2 obč. zák.), dále také podmínku bezúhonnosti dle zákona o živnostenském podnikání a nesmí u ní existovat překážka provozování živnosti (tyto dvě poslední podmínky se týkají také právnické osoby). Pokud se členem voleného orgánu stane právnická osoba, dle § 154 obč. zák. může zmocnit fyzickou osobu, která ji má ve funkci zastupovat, jinak ji zastupuje člen jejího statutárního orgánu. Ovšem v situaci, kdy je právnická osoba členem voleného orgánu obchodní korporace, je relativně nově nutné, aby tato právnická osoba zvolila jedinou fyzickou osobu, která ji při výkonu funkce člena voleného orgánu bude zastupovat (§ 46 odst. 3 z.o.k.). Tato povinnost je dle § 46 odst. 6 z.o.k. podmínkou zápisu právnické osoby jako člena voleného orgánu do obchodního rejstříku. Sankce za nedodržení této podmínky je poměrně přísná a má podobu zániku funkce člena voleného orgánu právnické osoby (§ 46 odst. 7 z.o.k.).

Definici zaměstnance nalezneme v zákoníku práce v § 6, který stanovuje, že „zaměstnancem je fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu“. S ohledem na zastoupení právnických osob je důležité ustanovení § 166 obč. zák. věta první, které obsahuje zástupčí oprávnění zaměstnance a zejména jeho rozsah, jenž je omezen na obvyklý vzhledem k zařazení nebo funkci

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Lasák, J.: § 152. Členové orgánů právnické osoby. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 567, marg. č. 5.

zaměstnanec.¹⁷¹ S tím, že dle Lasáka je potřeba pod pojem zaměstnanec zahrnout také „pracovníky, kteří závislou práci vykonávají na základě dohod mimo pracovní poměr podle §74 a násl. ZPr. Zaměstnancem pro účely § 167 je nutné rozumět i ty pracovníky, kteří závislou práci vykonávají na základě tzv. faktického pracovního poměru“.¹⁷² Na rozdíl od občanského zákoníku z roku 1964 již zákon nevyžaduje, aby zástupčí oprávnění vyplývalo z vnitřního předpisu právnické osoby (srov. § 20 odst. 2 obč. zák. z roku 1964). Naopak nynější úprava považuje za důležitější to, jak se zaměstnanec jeví veřejnosti. Lasák uvádí, že „při určování schopnosti veřejnosti rozpoznat existenci jednatelského oprávnění zaměstnanců bude nutné vycházet především z ustanovení § 4 odst. 1, které upravuje vyvratitelnou právní domněnku, podle níž každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a každý to od ní může v právním styku důvodně očekávat“.¹⁷³ Svoji roli v při posuzování dojmu na veřejnost mohou mít např. vizitky nebo internetové stránky. V ustanovení § 166 odst. 2 obč. zák. je uvedena také možnost omezit rozsah zástupčího oprávnění vnitřním předpisem právnické osoby (např. organizačním řádem). Účinky tohoto omezení však nelze vztahovat na třetí osoby s výjimkou situace, kdy o takovém vnitřním předpisu třetí osoba věděla. Při posuzování rozsahu zástupčího oprávnění zaměstnance tak bude vždy nutné záležet na konkrétní situaci.

Poslední kategorií zástupců, jež je zmíněná v uvedeném § 167 obč. zák. jsou „jiní zástupci“. Právnická osoba může mít tři druhy zástupců, a to: a) zástupce *sui generis* (člen statutárního orgánu), b) zákonného zástupce (zaměstnanec) a c) smluvního zástupce (prokurista či osoba zmocněná na základě plné moci). Z textace ustanovení

¹⁷¹ § 166 obč. zák.:

(1) Právnickou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti. Co je stanoveno o zastoupení právnické osoby zaměstnancem, platí obdobně pro zastoupení právnické osoby jejím členem nebo členem jiného orgánu nezapsaného do veřejného rejstříku.

(2) Omezení zástupčího oprávnění vnitřním předpisem právnické osoby má účinky vůči třetí osobě, jen muselo-li jí být známo.

¹⁷² Lasák, J.: § 167. Vázanost právnické osoby protiprávním činem jejich zástupců. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 629, marg. č. 1.

¹⁷³ Lasák, J.: § 166. Zastoupení zaměstnancem, členem právnické osoby nebo členem jejího orgánu. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 627, marg. č. 3.

§ 167 obč. zák., která je pojata široce proto plyne, že pod „jiné zástupce“ právnické osoby lze zahrnout i smluvní zástupce a dokonce i opatrovníka.¹⁷⁴

4.2.2.2. Odpovědnost za pomocníka - ustanovení § 1935 a 2914 obč. zák.

Dalším ustanovením, jež upravuje odpovědnost za zástupce, resp. pomocníka, a je proto možno ho rovněž aplikovat na právnické osoby, je ustanovení § 2914 obč. zák.¹⁷⁵ V tomto ustanovení nalezneme úpravu přičitatelnosti odpovědnosti v případě, kdy je použita třetí osoba. Pokud někdo použije při své činnosti zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, je povinen za něj nahradit škodu, jako by ji způsobil sám. Jedná se tedy o obdobnou právní úpravu jakou můžeme nalézt v ustanovení § 167 obč. zák. a dále také ustanovení § 1935 obč. zák.¹⁷⁶, které upravuje odpovědnost v případě plnění smluvní povinnosti (tj. plnění dluhu).

Osoba, jež využije pro plnění svých povinností pomocníka (ať je to zmocněnec, zaměstnanec, případně jiný pomocník), je v teorii označována jako principál. Principálovi je přičítáno protiprávní jednání pomocníka, aniž by se posuzovala otázka zavinění na jeho straně.¹⁷⁷ Důvodem, proč náš právní řád obsahuje úpravu odpovědnosti za pomocníka je, že principál má prospěch z pomocníkovy jednání, a proto by měl logicky nést také odpovědnost za jeho protiprávní jednání.¹⁷⁸ Dále hraje roli rovněž postavení poškozeného. Poškozený se může snadněji domoci náhrady škody ve vztahu

¹⁷⁴ Lasák, J.: § 167. Vázanost právnické osoby protiprávním činem jejích zástupců. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 629, marg. č. 1.

¹⁷⁵ Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.

¹⁷⁶ Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.

¹⁷⁷ Bezouška, P.: § 2914 [Přičitatelnost újmy způsobené pomocníkem]. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1578, marg. č. 1.

¹⁷⁸ Obdobné pravidlo je obsaženo i v Principech evropského deliktního práva (PETL) v čl. 6:102.

k principálovi, neboť ten bude mít zpravidla lepší ekonomické postavení než samotný pomocník.

Odpovědnost principála za škodu, kterou způsobil pomocník, je vymezena tím, že škodu musí pomocník způsobit v souvislosti s výkonem povinnosti, kterou měl zajistit (tedy musí existovat vztah mezi principálem a pomocníkem) a „musí existovat bezprostřední vztah příčinnosti mezi obstarávanou činností pomocnou osobou, co se jejího způsobu a účelu týče, a škodlivým jednáním“.¹⁷⁹ Vztah mezi principálem a pomocníkem, kdy pomocník je v pozici podřízeného, nejčastěji vyplývá ze smluvního vztahu. Není přitom rozhodné, zda je tento závazek úplatný či bezúplatný, nebo zda je pomocník pověřen výkonem povinností pro principála trvale, či je mu svěřen pouze jednorázový úkol.¹⁸⁰ Z tohoto vztahu náleží principálovi právo kontrolovat pomocníka a ukládat mu pokyny (není však podstatné, zda kontrolu fakticky vykonává).¹⁸¹ Vztah podřízenosti mezi pomocníkem a principálem ovšem nemůže být pouze právní. Je totiž potřeba prokázat, že pomocník jednal v zájmu principála a nikoli ve svém zájmu. Sztefek je však toho názoru, že kritérium jednání v zájmu principála není příliš vhodné, neboť je příliš úzké a pro poškozeného těžko prokazatelné.¹⁸² Jako lepší považuje test charakteristického jednání v rámci činnosti principála, který je využíván v praxi amerických soudů. Tento test by šel aplikovat i na ustanovení § 2914 obč. zák. a umožnil by snadnější posouzení, „zda jednání pomocníka je ve vztahu k činnosti principála typické, a nikoliv pouze nahodilé. Na tomto podkladě je pak také možno posoudit, zda konkrétní jednání pomocníka představuje exces či nikoliv“.¹⁸³

V případě, že pomocník způsobí škodu, je na straně poškozeného tento vztah podřízenosti mezi principálem a pomocníkem prokázat.

¹⁷⁹ Hrádek, J.: Co lze přičítat právníkům osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právníků osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 173.

¹⁸⁰ Bezouška, P.: § 2914 [Přičitatelnost újmy způsobené pomocníkem]. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1578, marg. č. 1.

¹⁸¹ Sztefek, M.: *Delikt ní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně ekonomická analýza § 2914 OBCZ*. Právní rozhledy, 2017, č. 1, s. 6-13.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

Pro principála je tedy zejména nutné, aby jasně vymezil úkol, kterým pomocníka pověřuje. A to z důvodu, že tento úkol ohraničuje meze jednání samotného pomocníka, které je přiřítatelné principálovi, neboť v případě excessu je zavázán pouze sám pomocník.

Zcela jiná situace nastává, pokud se osoba (subdodavatel) zaváže provést určitou činnost samostatně (tedy nebude vázán pokyny a kontrolou principála), jak je uvedeno ve větě druhé § 2914 obč. zák. Dle věty druhé ustanovení § 2914 obč. zák. lze vidět, že zákon rozlišuje mezi nesamostatným a samostatným pomocníkem. V případě samostatného pomocníka není tato osoba považována za pomocníka a tím pádem ani principálovi nevzniká povinnost k náhradě škody, kterou tento subdodavatel případně způsobí. Subdodavatel totiž nejedná ve vztahu podřízenosti, ale jedná vlastním jménem a na vlastní riziko. Principál se však stane ručitelem, pokud zaviněně poruší povinnost pečlivého výběru (*culpa in eligendo*) nebo dostatečného dohledu (*culpa in custodiendo*).¹⁸⁴ Zákonná povinnost pečlivého výběru, která spočívá v povinnosti zkoumat, zda pověřená osoba je způsobilá k vybrané činnosti, aby neohrozila třetí osoby, dopadá na každého, kdo deleguje určitou činnost na jinou osobu. Naopak povinnost dohledu není založena zákonem, ale zakládá ji zpravidla smlouva. Tedy pokud ve smlouvě mezi principálem a subdodavatelem tato povinnost nebude uvedena, nemůže principálovi ani vzniknout ručitelský závazek.¹⁸⁵

Z uvedeného vyplývá, že odpovědnost principála za pomocníka je absolutní objektivní odpovědností, jelikož v ustanovení § 2914 obč. zák. není uveden žádný liberační důvod, kterým by se mohl principál zprostit povinnosti náhrady škody. A to ani případným prokázáním, že pomocníka řádně vybral (*cura in eligendo*), ukládal mu řádné pokyny (*cura in instruendo*) anebo ho kontroloval (*cura in custodiendo*).¹⁸⁶

Toto ustanovení však z hlediska výkladu skýtá určité nejasnosti. Ty se týkají postavení osoby pomocníka a jeho povinnosti k náhradě škody. Úprava, která byla obsažena v minulém občanském zákoníku, totiž jasně vymezovala postavení

¹⁸⁴ Bezouška, P.: § 2914 [Přiřítatelnost újmy způsobené pomocníkem]. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1578, marg. č. 1.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

pomocníka, neboť stanovovala v § 420 odst. 2 obč. zák. č. 40/1964 Sb., že „škoda je způsobena právníkou osobou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena“. Nynější občanský zákoník ale tuto úpravu nepřevzal a není tedy zřejmé, zda je k náhradě vzniklé škody povinný rovněž sám pomocník. Ani v důvodové zprávě není zmínka o tom, jak k této otázce přistupovat. V doktríně se však vyvinuly tři názorové proudy, které se zabývají otázkou zda a v jakém rozsahu je povinen k náhradě škody i sám pomocník. Je ovšem vhodné dodat, že přímou odpovědností pomocníka není nijak dotčena paralelní odpovědnost principála. Jinými slovy principál bude vždy povinný k náhradě škody. Otázkou ale je, zda společně s ním má tuto povinnost také pomocník.

Jako první lze uvést doktrinální přístup, který se přiklání k tomu, že i sám pomocník má povinnost nahradit způsobenou škodu, solidárně s principálem, přičemž rozsah náhrady škody není nijak omezen. Zastáncem tohoto přístupu je Sztefek, dle kterého se limitace 4,5násobku měsíční mzdy uvedená v zákoníku práce neaplikuje, a to ani v případě, že je podřízenou osobou zaměstnanec.¹⁸⁷ Odůvodnění spatřuje v tom, že zákoník práce neupravuje vztahy mezi zaměstnanci a třetími osobami, ale týká se vztahů zaměstnavatele a zaměstnance. Tento přístup v modifikované podobě předkládá v komentáři k občanskému zákoníku Bezouška.¹⁸⁸ Ten uvádí, že se novou právní úpravou změnilo postavení pomocníka co do povinnosti k náhradě škody. Nynější právní úprava zavádí možnost poškozeného domáhat se náhrady škody jak po principálovi, tak po pomocníkovi. Odlišné je ale postavení pomocníka, který se nachází v pozici zaměstnance. Bezouška uvádí, že v takovém případě zaměstnanec, který způsobí škodu zaviněním z nedbalosti, není povinen k náhradě škody, a to z důvodu ochrany, kterou mu přiznává zákoník práce. Pokud by byl totiž zaměstnanec povinen k náhradě škody přímo, odporovalo by to právní úpravě dle pracovního práva. Takto tedy vznikne povinnost k náhradě škody pouze principálovi (zaměstnavateli), který bude

¹⁸⁷ Blíže např. Sztefek, M.: *Delikt ní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně ekonomická analýza § 2914 OBČZ*. Právní rozhledy, 2017, č. 1. s. 6-13.

¹⁸⁸ Bezouška, P.: § 2914 [Přičitatelnost újmy způsobené pomocníkem]. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1579, marg. č. 9.

moci uplatnit regresní nárok vůči pomocníkovi (zaměstnanci), a to do omezené výše 4,5násobku měsíční mzdy, dle zákoníku práce.

V doktríně lze ale nalézt i zcela opačný názor, který se přiklání k tomu, že pomocník není vůbec povinen k náhradě škody, ačkoli občanský zákoník neobsahuje obdobné pravidlo, které bylo zakotveno v § 420 odst. 2 obč. zák. č. 40/1964 Sb. Tento přístup se prosazuje zejména z pracovněprávní oblasti. Například Bělina k této problematice uvádí, že pokud výklad ustanovení § 2914 obč. zák. interpretujeme pouze za pomoci občanského zákoníku, jehož hlavním smyslem je ochrana poškozeného, je solidární odpovědnost principála a pomocníka logickým vyústěním.¹⁸⁹ V soukromém právu jsou ale dva kodexy - občanský zákoník a zákoník práce. Nelze tedy interpretovat ustanovení občanského zákoníku izolovaně tak, že se dostane do přímého rozporu se zákoníkem práce. Zákoník práce vyjadřuje zásadu ochrany zaměstnance, která je zároveň součástí ochrany veřejného pořádku. Dle Běliny proto nelze dát přednost ochraně poškozeného před ochranou veřejného pořádku. Dále rovněž uvádí, že v zákoníku práce je v § 2 odst. 2 uvedeno, že závislá práce je prováděna na odpovědnost zaměstnavatele, a proto „pokud bychom připustili solidární odpovědnost zaměstnance za škodu způsobenou třetí osobě, znamenalo by to destrukci dosavadní koncepce pracovněprávních vztahů v českém právu“.¹⁹⁰ Z toho důvodu dochází k závěru, že zaměstnanec nemůže být přímo odpovědný vůči třetím osobám. Jeho odpovědnost se vztahuje pouze k osobě zaměstnavatele a je limitována dle zákoníku práce.

Dalším názorem, se kterým se lze v doktríně setkat, je jakýsi kompromis mezi těmito dvěma protipóly. Tento přístup odpovědnost pomocníka limituje tak, že by byl pomocník také společně s principálem povinen k náhradě škody, ale pouze v rozsahu 4,5násobku měsíční mzdy (tedy shodně s úpravou odpovědnosti za škodu způsobenou nedbalostně v zákoníku práce).¹⁹¹ K tomuto názoru se kloní například Melzer, který ale

¹⁸⁹ Bělina, M.: *Škoda způsobená zaměstnancem a jeho (ne) odpovědnost vůči třetím osobám*. Právní rozhledy, 2018, č. 13-14, s. 485-487.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Blíže např. Melzer, F.: *Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého občanského zákoníku*. Societas et iurisprudentia, 2016, č. 4, s. 71 a násl. nebo Pašek, M.: § 2914 [Škoda způsobená pomocníkem]. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol.: *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1.

podotýká, že dle něj neupracuje zákoník práce vztahy vůči třetím osobám, proto by se toto omezení aplikovalo analogicky.¹⁹²

Dále se lze také v doktríně setkat s přístupem, na základě kterého by pomocník poškozenému plnil neomezeně, ale limit by se vztahoval na vztah k principálovi, resp. zaměstnavateli, vůči kterému by pomocníkovi vzniknul regresivní nárok, pokud by plnil poškozenému nad částku 4,5násobku měsíční mzdy. K tomuto závěru se přiklonili Čech a Flídr.¹⁹³

V problematice odpovědnosti pomocníka však nelze opomenout právní úpravu škody způsobené několika osobami (ustanovení § 2915- 2917 obč. zák.), která může do jisté míry objasnit otázky související s tím, kdo je povinen k náhradě škody a případně v jaké výši.

Ustanovení § 2915 odst. 1 obč. zák. zní:

„Je-li k náhradě zavázáno několik škůdců, nahradí škodu společně a nerozdílně; je-li některý ze škůdců povinen podle jiného zákona k náhradě jen do určité výše, je zavázán s ostatními škůdci společně a nerozdílně v tomto rozsahu. To platí i v případě, že se více osob dopustí samostatných protiprávních činů, z nichž mohl každý způsobit škodlivý následek s pravděpodobností blížíící se jistotě, a nelze-li určit, která osoba škodu způsobila.“

Odstavec druhý uvedeného ustanovení poté uvádí:

„Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, může soud rozhodnout, že škůdce nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku; nelze-li účast přesně určit, přihlédně se k míře pravděpodobnosti. Takto nelze rozhodnout, pokud se některý škůdce vědomě účastnil na způsobení škody jiným škůdcem nebo je podněcoval či podporoval nebo pokud lze připsat celou škodu každému škůdci, byť jednali nezávisle, nebo má-li škůdce hradit škodu způsobenou pomocníkem a vznikla-li povinnost k náhradě také pomocníkovi.“

Klíčová je tedy poslední věta druhého odstavce § 2915 obč. zák., která výslovně počítá s tím, že i pomocníkovi může vzniknout povinnost k náhradě škody.

¹⁹² Melzer, F., Bezouška, P.: *Odpovědnost pomocníka*, Podcast Judikatura, ze dne 6.1.2022.

¹⁹³ Čech, P., Flídr, J.: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů?* Právo & rekodifikace, 2015, č. 3, s. 15 a násl.

Bližší pojednání o tomto ustanovení zákona je v odborné i v komentářové literatuře však zcela nejasné. Například Bezouška na základě této věty dovozuje solidární odpovědnost principála a pomocníka.¹⁹⁴

Dále se k tomuto ustanovení zákona vyjadřuje v komentáři k občanskému zákoníku Hrádek, který nejprve předkládá, že situace, kdy nebude možné přistoupit v případě škody způsobené více osobami k soudnímu určení dílčí výše náhrady škody dle míry účasti škůdce na škodlivém následku, bude raritní.¹⁹⁵ S ohledem na ustanovení § 2914 obč. zák. bude totiž vyloučena nejčastější situace, tedy situace, kdy škůdce použije osoby pomocníka a ten způsobí škodu. Za takových okolností bude plně odpovědný pouze škůdce, nikoli pomocník. Pomocník by byl odpovědný pouze v případě, že by se dopustil excesu z povinností stanovených principálem (škůdcem). Dle Hrádka se tak ustanovení § 2915 odst. 2 obč. zák. bude týkat pouze situace popsané v ustanovení § 2914 obč. zák. věta druhá, tj. samostatného pomocníka a ručení principála za předpokladu, že pomocníka nepečlivě vybral nebo na něj nedostatečně dohlížel. Pouze za takových podmínek nastane současně odpovědnost k náhradě škody jak pomocníkovi, tak principálovi (z titulu ručení).

V následujícím odstavci však Hrádek zaujímá zcela opačný postoj k věci. Uvádí, že občanský zákoník zakládá solidární odpovědnost principála a pomocníka s tím, že je ale otázkou, zda lze na základě toho škodu způsobenou pomocníkem posoudit jako škodu způsobenou více osobami. Posléze se vyjadřuje tak, že „nebude-li dána odpovědnost pomocníka např. z důvodu nezaviněného jednání anebo v případech, kdy nebude újma pomocníkovi přičitatelná, bude ale principál stále odpovídat“.¹⁹⁶

V odborné literatuře se pak Hrádek k problematice přímé odpovědnosti pomocníka vyjadřuje tak, že ze zákonné úpravy nelze zcela jasně vyčíst, jaký byl úmysl zákonodárce, tedy zda zákonodárce chtěl převzít dosavadní právní úpravu vylučující

¹⁹⁴ Bezouška, P.: § 2914 [Přičitatelnost újmy způsobené pomocníkem]. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1579, marg. č. 9.

¹⁹⁵ Hrádek, J.: § 2915 [Rozsah odpovědnosti více škůdců]. In: Bajura, J., Čáp, Z., Černá, S., Dolanská Bányaiová, L., Dvořák, J., Dvořák, T., Eliáš, J., Elischer, D., Fiala, J., Fiala, V., Frinta, O., Haas, K., Hajn, P., Holčápek, T. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. Wolters Kluwer, 2021.

¹⁹⁶ Tamtéž.

povinnost k náhradě škody pomocníka či zda chtěl učinit pomocníka přímo odpovědným vedle principála.¹⁹⁷ Přiklání se však k závěru, že jsou dle nynější právní úpravy odpovědni oba, jak principál, tak pomocník. Jako argumenty odůvodňující tento postoj předkládá nejprve fakt, že dnešní právní úprava neobsahuje vyloučení odpovědnosti pomocníka. Pro vznik odpovědnosti principála bude však nezbytné, aby pomocník svým jednáním porušil dobré mravy či zákon (ve smyslu ustanovení § 2909 a § 2910 obč. zák.), což je nezbytný předpoklad vzniku deliktní odpovědnosti. Dále svůj názor opírá o již zmíněné ustanovení § 2915 odst. 2 obč. zák., které hovoří o situaci, kdy bude principál povinný k náhradě škody a tato povinnost vznikne i pomocníkovi, s tím, že „takto předpokládaná situace přitom bude velmi častá, neboť pokud by pomocník jednal v excesu, odpovědnost principála by v zásadě nevznikla (s výjimkou culpa in eligendo). Dá se proto předpokládat, že zákonodárce chtěl spíše upravit situaci, kdy pomocník odpovídá právě z titulu deliktní odpovědnosti vůči poškozenému vedle principála“.¹⁹⁸ Dle Hrádka je tato odpovědnost solidární s tím, že se principál a pomocník budou moci mezi sebou vypořádat dle míry způsobení škody. Avšak v případě, že by byl pomocníkem zaměstnanec, bude jeho povinnost k náhradě škody limitována dle zákoníku práce.

Problematikou přímé odpovědnosti pomocníka se v poměrně nedávné době zabýval také Nejvyšší soud, a to rovnou ve třech rozsudcích.

Prvním rozsudkem, který přináší závěry ohledně přímé odpovědnosti pomocníka je rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.10.2021, sp. zn. 25 Cdo 2386/2020. Skutková situace byla taková, že se starosta obce vyjádřil do rozhlasové stanice ohledně úpravy obecní zeleně, kterou prováděl žalobce. Žalobce tento výrok vnímal jako dehonestující a požadoval omluvu, ale zažaloval nikoli obec, nýbrž osobu starosty. Okresní i krajský soud shledal, že žalovaný poskytl rozhovor z pozice své funkce starosty a nepřekročil svou pravomoc. Věc se však dostala k Nejvyššímu soudu, který řešil otázku nemajetkové újmy. Ten dospěl k závěru, že úprava obecní zeleně spadá pod samostatnou působnost obce, kdy obec vystupuje jako vlastník. Tedy nejde o výkon

¹⁹⁷ Hrádek, J.: Co lze přičítat právníkům osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právníků osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 175.

¹⁹⁸ Tamtéž.

veřejné moci, ale aplikuje se soukromoprávní úprava odpovědnosti za újmu. Proto je k náhradě újmy s ohledem na § 2914 obč. zák. povinna obec. Dále uvedl, že žalovaný by byl odpovědný pokud by se jednalo o exces, přičemž vyhodnocení, zda se jedná o exces závisí na tom, „zda jednání (či opomenutí) mělo místní, časový a především věcný (vnitřní účelový) vztah k činnosti (úkolům) osoby pověřené. V případě excessu se jedná o takovou činnost, kterou škůdce sledoval výlučně uspokojování svých zájmů či potřeb, popřípadě zájmů třetích osob, jež nesouvisejí s jeho úkoly [...] Ani to, že došlo k porušení zákona, a to dokonce v takové intenzitě, že byl případně spáchán trestný čin nebo přestupek, však automaticky neznamená, že se o exces jedná (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2006, sp. zn. 25 Cdo 670/2005, uveřejněný pod č. 49/2007 Sbírky), jestliže se jednáající osoba dopustila trestného činu jednáním, jehož účelem bylo splnění služebních povinností či svěřených úkolů, byť krajně neadekvátním způsobem. Aby šlo o tzv. exces, musí jednání vybočovat z plnění úkolů dané osoby natolik, že jím vůbec není sledován výkon veřejné moci“¹⁹⁹. Nejvyšší soud v tomto konkrétním případě uzavřel, že o exces nešlo a žalovaný není přímo povinný k náhradě škody.

Dalším rozsudkem na toto téma je rozsudek ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021. Skutkový stav věci byl takový, že žalovaný 2 jako zaměstnanec žalované 1 demontoval a odvezl kuchyňské zařízení v provozovně žalobce. Tyto věci složil na dvůr žalované 1, odkud byly odcizeny. Žalobce se domáhal vydání věcí nebo zaplacení peněžité náhrady. Nejvyšší soud se nejprve vyjadřuje tak, že „poškozenému současná právní úprava zásadně neupírá přímý nárok na náhradu škody i vůči pomocníkovi. Takové řešení odpovídá rovněž i trendům v zahraničních jurisdikcích, když vyloučení odpovědnosti pomocníka v předešlém občanském zákoníku při všech stupních zavinění bylo z komparativního hlediska zcela ojedinělé“.²⁰⁰ Dále Nejvyšší soud pracuje s historickým a jazykovým výkladem ustanovení § 2914 obč. zák. Z historického výkladu vyvozuje, že není jisté, zda zákonodárce opravdu chtěl zavést solidární odpovědnost principála a pomocníka, poté co nepřevzal úpravu dle § 420 odst. 2 obč. zák. č. 40/1964 Sb. Nejvyšší soud se však více zaměřil na jazykový výklad. Zejména na výklad slova „sám“, když blíže uvádí, že „význam slovního spojení "jako by ji způsobil sám" se totiž

¹⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2021, sp. zn. 25 Cdo 2386/2020.

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021.

nerovná významu "jakoby ji způsobil společně s jiným"; výraz "sám" má spíše nádech jisté výlučnosti, takže je z něj možno dovodit, že nikdo další za stejnou škodu neodpovídá".²⁰¹ Situace, kterou Nejvyšší soud posuzoval se však týkala pracovněprávního vztahu, jenž má svá specifika. Nejvyšší soud proto došel k závěru, že ve vztahu mezi poškozeným, zaměstnancem a zaměstnavatelem „za újmu způsobenou zaměstnancem odpovídá výlučně zaměstnavatel, jako by ji způsobil on sám, byť se tak stalo osobní činností zaměstnance, kterého k tomu použil“.²⁰² K odpovědnosti ostatních pomocníků (např. zmocněnce) se nevyjádřil.

Posledním a nejnovějším rozsudkem Nejvyššího soudu zabývajícím se touto tematikou je rozsudek ze dne 22.3.2022, sp. zn. 25 Cdo 1221/2020. V tomto případě se jednalo mimo jiné o náhradu za omezení vlastnického práva, která vznikla v důsledku odstranění nepovolené stavby dešťové kanalizace. Město Úvaly objednalo odstranění této stavby u své příspěvkové organizace. Žalobce (vlastník dotčených pozemků) zažaloval tuto příspěvkovou organizaci. Okresní i krajský soud dovodily, že žalovaný není pasivně legitimován, neboť jednal na základě objednávky a pokynu města Úval, a proto není dle § 2914 obč. zák. odpovědný za způsobenou škodu. Žalobce podal dovolání. Nejvyšší soud se v tomto rozsudku odvolával na oba své výše zmíněné rozsudky. A uvádí, že smyslem ustanovení § 2914 obč. zák. „je posílení ochrany poškozeného, neboť v případě porušení zákonné povinnosti (§ 2910 o. z.) jednajících osob má možnost požadovat náhradu od obou, tedy jak od toho, kdo škodu způsobil (pomocník), tak od toho, kdo má z činnosti pomocníka prospěch. Výhoda bývá spatřována i v tom, že zmocnitel (hlavní osoba, někdy nazývaná též principál) bude zpravidla solventnější než jeho pomocník, a poškozený se tak snáze domůže náhrady, navíc hlavní osoba mívá obecně lepší pozici, aby zhodnotila rizika vzniku škody spojená s činností, kterou pro ni vykonávají její pomocníci, a tato rizika a náklady s nimi spojené rozložila jak mezi samotné pomocníky, tak i mezi případné zákazníky“.²⁰³

Dále předkládá klíčový postoj ohledně posouzení postavení pomocníka. Předestírá, že s ohledem na jiné právní předpisy, jež upravují postavení osob v různých

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2022, sp. zn. 25 Cdo 1221/2020.

funkcích (např. statutární orgán, starosta, zaměstnanec...) je nutné vykládat i ustanovení § 2914 obč. zák. „Právě míra autonomie či naopak závislosti pomocné osoby vůči osobě hlavní je rozhodující pro posouzení, zda převáží samostatná odpovědnost hlavní osoby, resp. kdy je dostatečný důvod, aby samostatnost pomocníka byla důvodem k založení jeho vlastní povinnosti k náhradě. Z toho vyplývá, že závěr o tom, zda za újmu (škodu) odpovídá pouze osoba hlavní nebo spolu s ní i pomocník, závisí na výkladu § 2914 věty první o. z., kde bude rozhodné zejména, zda osoba (ať již fyzická nebo právnická) provádí činnost pro jinou fyzickou (právní) osobu podle jejích pokynů či příkazů, pod její odpovídající kontrolou a je vůči ní v podřízeném postavení“.²⁰⁴ V tomto konkrétním případě Nejvyšší soud dospěl k závěru, že není dostatek důkazů k prokázání vztahu mezi principálem a pomocníkem, rozsudek zrušil a vrátil věc okresnímu soudu.

Ke všem těmto uvedeným rozsudkům Nejvyššího soudu se vyjádřili Melzer a Bezouška, kteří se ani s jedním závěrem Nejvyššího soudu neztotožňují.²⁰⁵ Jako hlavní problém vidí to, že se Nejvyšší soud snaží vyčíst z ustanovení § 2914 obč. zák. odpovědnost samotné osoby pomocníka, přičemž toto ustanovení upravuje pouze přičitatelnost odpovědnosti principálovi. Odpovědnost pomocníka se tak má posoudit podle obecných pravidel (např. dle ustanovení § 2910 obč. zák.). Upozorňují proto, že pokud by přímá odpovědnost pomocníka nebyla dovozena, došlo by k teleologické redukci ustanovení upravující odpovědnost (tzn. že by se tato ustanovení na osobu pomocníka nevztahovala, ačkoli by se dle jazykového výkladu aplikovat měla, a tím by došlo k omezení jejich věcného rozsahu). V rozsudku sp. zn. 25 Cdo 1029/2021 Melzer a Bezouška nesouhlasí s historickým výkladem, který Nejvyšší soud uplatnil a uvádí, že historický výklad nemá být pouze shrnutím toho, jaká byla předchozí právní úprava, ale má se soustředit na to, jaký byl úmysl historického zákonodárce. K rozsudku sp. zn. 25 Cdo 1221/2020 dodávají, že Nejvyšší soud přímou odpovědnost pomocníka rozlišuje na základě více a méně nesamostatného pomocníka. Jinými slovy, pokud je pomocník více nesamostatný, znamená to, že není odpovědný, pokud je naopak méně nesamostatný, odpovědným je. Melzer i Bezouška tak došli k závěru, že prozatím na základě dosavadní judikatury není jasné, za jaké situace pomocník je či není přímo odpovědný.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Melzer, F., Bezouška, P.: *Odpovědnost pomocníka*, Podcast Judikatura, ze dne 6.1.2022 a *Odpovědnost pomocníka II: „Úvaly“ a „Starosta“*, Podcast Judikatura, ze dne 19.7.2022.

Osobně shledávám právní úpravu odpovědnosti za pomocníka za nesrozumitelnou a nepovažuji ustanovení § 2914 obč. zák. za vhodně formulované. Tím, že zákonodárce do občanského zákoníku nezakotvil obdobné pravidlo jakým bylo ustanovení § 420 odst. 2 obč. zák. č. 40/1964 Sb., tak nejen ztížil rozhodovací činnost soudců, ale také, a to zejména, snížil míru právní jistoty. Z jazykového výkladu ustanovení § 2914 obč. zák. nelze s jistotou zjistit, zda je osoba pomocníka přímo povinna k náhradě škody. Pokud bychom se zaměřili na první větu uvedeného ustanovení, zejména na část „jako by ji způsobil sám“, bylo by možné dojít k podobnému závěru, k jakému došel Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 26. října 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021, tedy že pouze principál je povinný k náhradě škody. Tento jazykový výklad však není výlučný, neboť je možné toto ustanovení z hlediska jazykového výkladu vykládat i ve zcela opačném smyslu, a to, že slovo „sám“ znamená pouze určení rozsahu v jakém je principál povinen k náhradě škody. Jinými slovy, to, že zákon stanoví, že principál nahradí škodu jako by ji způsobil sám, znamená, že ji nahradí v plném rozsahu, jako by ji způsobil přímo on. Do jisté míry je v tomto směru konkrétnější ustanovení § 2915 odst. 2 obč. zák., které výslovně předjímá situaci, kdy pomocníkovi a zároveň i principálovi vznikne povinnost k náhradě škody. Z textu zákona však jednoznačně neplyne, kdy taková situace nastane a tedy ani na základě tohoto ustanovení nelze s určitostí rozpoznat, zda je pomocník přímo odpovědný k náhradě škody. V ustanovení § 2915 odst. 2 obč. zák. je uvedeno: „má-li škůdce hradit škodu způsobenou pomocníkem a vznikla-li povinnost k náhradě také pomocníkovi“. Zákon však blíže nespecifikuje na základě jakého titulu má tato povinnost principálovi (resp. škůdci) vzniknout. Domnívám se proto, že existují dvě alternativy, jak tento text vyložit. První možnost představuje, že principál a pomocník budou solidárně zavázáni k náhradě škody, ve smyslu ustanovení § 2915 odst. 1 obč. zák. Tedy tento výklad by podpořil názor, že je pomocník přímo povinen k náhradě škody. Druhou možností je pak situace, kdy škodu způsobí samostatný pomocník, kterému tak vznikne povinnost k náhradě škody a principál bude za tuto povinnost ručit, tj. bude také případně povinný k náhradě škody z titulu ručení. Z tohoto druhého výkladu by pak naopak vyplývalo, že by nesamostatný pomocník nebyl přímo povinný k náhradě škody.

Dle systematického výkladu rovněž nelze s jistotou říci, že by osoba pomocníka byla přímo povinna k náhradě škody, neboť se domnívám, že pokud by měla vzniknout solidární odpovědnost pomocníka a principála, mělo by být ustanovení § 2914 obč. zák. řazeno spíše pod úpravu škody způsobené několika osobami.

V takovéto situaci, kdy standardními metodami výkladu nelze dojít k jednoznačnému závěru, je nezbytné přistoupit k aplikaci nadstandardních metod výkladu. V této souvislosti považuji za nejvhodnější metodu nadstandardního výkladu výklad teleologický. Domnívám se, že smyslem úpravy odpovědnosti za pomocníka je jednak ochrana samotného pomocníka, druhak ochrana poškozeného. Ochranu pomocníka vidím zejména v tom, že pokud pomocník způsobí škodu, za předpokladu, že ona škoda byla způsobena nedbalostně, je z hlediska spravedlnosti logické, že by měl být povinný k náhradě škody rovněž ten, kdo pomocníkovi danou činnost zadal. Pokud by totiž nebylo principála, který pomocníkovi dal pokyn k výkonu určité činnosti, sám pomocník by pravděpodobně tuto činnost nevykonával. Ochrana poškozeného pak dle mého názoru spočívá v tom, že mu právo přiznává možnost domáhat se náhrady škody na jiné, pravděpodobně i solventnější osobě. Této úvaze by pak svědčilo to, že by měl být vedle principála odpovědný i přímo pomocník, neboť by se tím jen zvýšila míra ochrany poškozeného, jelikož tomu by tak byla dána možnost domáhat se náhrady škody také po pomocníkovi, vedle principála. Také z pohledu efektivity práva a ekonomického aspektu, by se jevila přímá odpovědnost pomocníka, jako logický závěr, a to z již uvedeného důvodu, kterým je možnost vymáhat náhradu škody rovněž po jiné osobě, která může mít například uzavřenou pojistnou smlouvu či bude disponovat větším množstvím peněžních prostředků.

Na základě těchto argumentů se domnívám, že je nutné vykládat ustanovení § 2914 obč. zák. tak, že je osoba pomocníka odpovědná spolu s principálem, a to v plném rozsahu a za předpokladu, že se nejedná o zaměstnance. Odpovědnost pomocníka a principála je solidární, v souladu s ustanovením § 2915 odst. 1 obč. zák. a dle ustanovení § 2915 odst. 2 obč. zák. je pak vyloučeno, aby byla soudně určena dílčí odpovědnost principála či pomocníka. V případě, že škodu způsobil zaměstnanec, se ztotožňuji s doktrinálním názorem a částečně se závěrem Nejvyššího soudu (ačkoli neshledávám jeho odůvodnění v jazykovém výkladu jako přesvědčivé, a spíše se kloním

k názoru, že odůvodnění tohoto závěru leží více ve specifické silné ochraně zaměstnance, se kterou se můžeme v českém právu setkat, a která je výslovně uvedena jako jedna ze základních zásad pracovněprávního vztahu v § 1a zákoníku práce), a tedy, že zaměstnanec není vůči třetí osobě přímo odpovědným. Odpovědnost zaměstnance za škodu způsobenou nedbalostně se vztahuje pouze k zaměstnavateli, kterému vůči zaměstnanci vzniká regres do výše 4,5násobku měsíční mzdy.

Dále jsem přesvědčena, že nekonzistentnost závěrů Nejvyššího soudu ve výše uvedených třech rozsudcích nepřispívá k právní jistotě, tím spíše, že tyto rozsudky Nejvyšší soud vydal v poměrně krátkém časovém sledu. Jak uvádějí Melzer a Bezouška, Nejvyšší soud si v rámci svých rozsudků ohledně přímé odpovědnosti pomocníka několikrát protiřečí.²⁰⁶ Příkladem lze uvést posouzení postavení starosty v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2386/2020, kdy Nejvyšší soud nejprve předkládá, že starosta je orgánem obce, a proto lze jeho jednání přičítat obci, ale v zápětí uvádí, že starostu nelze pojímat jako pomocníka ve smyslu ustanovení § 2914 obč. zák.

Otázka přímé odpovědnosti pomocníka (resp. zaměstnance) vůči třetí osobě by měla být jasně upravena zákonem, a to zejména z důvodu, že upravuje poměrně častou a běžnou situaci.

4.2.2.3. Vztah mezi ustanoveními § 167, § 1935 a § 2914 obč. zák.

Další otázkou týkají se přičitatelnosti odpovědnosti právnickým osobám, se kterou se můžeme v praxi setkat, je to, jaký je vztah mezi ustanoveními § 167, § 1935 a § 2914 obč. zák. Tato problematika se stala předmětem odborné diskuze a můžeme v doktríně shledat několik závěrů.

Hrádek předkládá dvě možná východiska. Nejprve uvádí, že „budeme-li obě ustanovení hodnotit jako normy stanovující přičitatelnost jednání třetího, pak je jejich věcná působnost totožná, a dokonce lze učinit závěr, že § 2914 ve vztahu k jednání

²⁰⁶ Melzer, F., Bezouška, P.: *Odpovědnost pomocníka II: „Úvaly“ a „Starosta“*, Podcast Judikatura, ze dne 19.7.2022.

právnícké osoby ztrácí význam“.²⁰⁷ Poté se zabývá prvním možným řešícím v rozdílné aplikaci na základě speciality a tedy uplatněním pravidla aplikační přednosti *lex specialis derogat legi generali*. V důsledku toho by bylo ustanovení § 167 obč. zák. považováno za obecnou normu v poměrech úpravy právnických osob, ale ve vztahu k § 2914 a § 1935 obč. zák. by bylo normou speciální. V souvislosti se systematikou občanského zákoníku se však dle Hrádka toto východisko nehodí, neboť § 167 obč. zák. najdeme v obecných ustanoveních, protože by neměl mít povahu speciální normy, ale měl by naopak tvořit základ právní úpravy.²⁰⁸ Rovněž z jazykového výkladu plyne, že ustanovení § 167 obč. zák. je širší, než ustanovení § 2914 a § 1935 obč. zák., neboť zmiňuje více kategorií zástupců právnícké osoby a pokrývá tak jakékoli protiprávní jednání zástupců právnícké osoby.

Na to navazuje druhé východisko, kterým je řešení pomocí jazykového výkladu. Z něj plyne, že ustanovení § 167 obč. zák. je základním ustanovením o přičitatelnosti a pojem protiprávní čin je vnímán jako „jak komisivní, tak omisivní jednání zástupce, které tak bude představovat způsobení jakéhokoli protiprávního následku“.²⁰⁹ Tedy je tím myšleno porušení smluvní i mimosmluvní povinnosti.

Hrádek tak dospěl k závěru, že mezi ustanovením § 167 a ustanoveními § 2914 a § 1935 obč. zák. je stěžejní jejich rozdílná aplikace. Ustanovení § 167 obč. zák. obsahuje obecné pravidlo přičitatelnosti jakéhokoli protiprávního jednání třetí osoby právnícké osobě. Naproti tomu ustanovení § 2914 obč. zák. upravuje přičitatelnost protiprávního jednání pomocníka v případě mimosmluvní odpovědnosti a shodně ustanovení § 1935 obč. zák. řeší přičitatelnost protiprávního jednání pomocníka v případě smluvní odpovědnosti. To tedy znamená, že § 167 obč. zák. je normou obecnou a § 2914 a § 1935 obč. zák. jsou normami zvláštními.²¹⁰

Janeček k tomuto uvádí, že ustanovení § 2914 obč. zák. je z hlediska přičitatelnosti formulováno lépe, neboť je přičítáno vše, co zmocněnec, zaměstnanec

²⁰⁷ Hrádek, J.: Co lze přičítat právníckým osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 171.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 172.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

nebo jiný pomocník zaviněně způsobí při činnosti právnické osoby.²¹¹ A dále dochází k závěru, že v situaci, kdy má právnická osoba pouze jednoho zástupce, se rozsah aplikace § 167 a § 2914 obč. zák. překrývá.

Bezouška se vyjadřuje tak, že ustanovení § 1935 obč. zák. se aplikuje pouze v případě plnění dluhu.²¹² V jiných případech se bude aplikovat ustanovení § 2914 obč. zák. Co se týče vztahu k ustanovení § 167 obč. zák., ten se jeví jako poměrně nejasný. Bezouška nejprve uvádí, že ustanovení § 167 obč. zák. je speciálním ustanovením týkající se právnických osob. Z toho důvodu se tedy neaplikuje ustanovení § 2914 obč. zák. Následně však uvádí, že textace ustanovení § 2914 obč. zák. je významově širší („použití při činnosti“), než jaká je textace ustanovení § 167 obč. zák. („plnění úkolů“), a proto je možné, že v některých případech může dojít na aplikaci ustanovení § 2914 obč. zák.

Ke vztahu mezi těmito uvedenými ustanoveními občanského zákoníku se vyjádřil i Melzer společně s Bezouškou. Rozdílná aplikace ustanovení § 1935 a § 2914 obč. zák. spočívá v tom, že ustanovení § 1935 obč. zák. se užije v situaci, kdy dlužník plní svou povinnost věřiteli pomocí třetí osoby. V takovém případě je nepodstatné, jaký vztah mezi sebou třetí osoba a dlužník mají (tedy není podstatné, zda se jedná o principála a nesamostatného či samostatného pomocníka), neboť dlužník je odpovědný za třetí osobu vždy, a to i za situace, že má povinnost plnit samostatný pomocník (subdodavatel).

Sama se přiklání k názoru Hrádka, a tedy považují ustanovení § 167 obč. zák. za obecnou normu přičitatelnosti protiprávního jednání právnické osobě. Ustanovení § 2914 a § 1935 obč. zák. mají pak charakter speciálních norem, kdy ustanovení § 1935 obč. zák. bude aplikováno na případy smluvní odpovědnosti a ustanovení § 2914 obč. zák. na případy mimosmluvní odpovědnosti.

²¹¹ Janeček, V.: *Nerovná subjektivní odpovědnost*. Jurisprudence, 2016, č. 5, s. 18.

²¹² Bezouška, P.: § 2914 [Přičitatelnost újmy způsobené pomocníkem]. In: Hulmák M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1578, marg. č. 4.

5. Zástupná odpovědnost v českém právním řádu

Tato kapitola se zaměří na otázku, zda se v českém právním řádu, zejména v právní úpravě odpovědnosti právnických osob, můžeme setkat s *vicarious liability*, resp. s jejími principy, tak, jak existuje v *common law*. Tato kapitola se tedy bude věnovat komparatistice dvou právních úprav. Vycházet přitom budu především z poznatků o doktríně *vicarious liability* v *common law*, jež byly předloženy ve třetí kapitole této práce, rovněž ale vyjdu i z analýzy aktuální konstrukce odpovědnosti právnických osob, a to jak z hlediska veřejnoprávní úpravy, tak z hlediska soukromoprávní úpravy, jež byla rozvedena ve čtvrté kapitole.

Nejprve je však vhodné uvést, že pojem *vicarious liability* jako takový není v českém právním prostředí užíván příliš často. Platné právo tento pojem neužívá vůbec a v právní teorii je zmiňován především v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob. Například v důvodové zprávě k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je doktrína *vicarious liability* zmíněna několikrát jako jeden z modelů odpovědnosti právnických osob. Uvádí se o ní, že „znamená odpovědnost právnické osoby za protiprávní jednání svých pracovníků. Je založena na principu „zástupné trestní odpovědnosti“, kdy právnická osoba ručí za cizí zavinění bez ohledu na to, zda trestný čin spáchal odpovědný pracovník, vedoucí nebo řadový pracovník. Lze jej ale aplikovat pouze na trestné činy, které nebyly výslovně vyňaty z jeho působnosti“.²¹³

Šámal v odborné literatuře o doktríně *vicarious liability* uvádí, že „je založena na myšlence „zástupné trestní odpovědnosti“.“²¹⁴ Podle této koncepce právnická osoba ručí za protiprávní jednání svých pracovníků (za cizí zavinění), pokud toto jednání spadá do rámce působnosti právnické osoby. Svými kořeny je tento druh odpovědnosti odvozen od občanskoprávní odpovědnosti za protiprávní jednání, ale cestou speciálního zákonodárství (*statutory law*), nebo prostřednictvím judikatury (*precedents*) se z ní vyvinula trestní odpovědnost. Tato „zástupná“ trestní odpovědnost právnické osoby je úzká co do věcného zaměření v tom smyslu, že protiprávní jednání se musí týkat oboru působnosti právnické osoby. Naproti tomu je široká co do okruhu osob, jejichž chybné

²¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s. 86.

²¹⁴ Šámal, P.: *Ještě k zavinění právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. Právní rozhledy, 2017, č. 5, s. 169 a násl.

jednání může založit trestní odpovědnost právnické osoby: Nemusí to být pouze vedoucí pracovníci, ale každý její zaměstnanec, třeba i v podřízeném postavení“.²¹⁵ Čep popisuje doktrínu *vicarious liability* jako „zástupčí odpovědnost“, tedy odpovědnost za určité osoby a jejich jednání, má-li souvislost s právnickou osobou v požadované kvalitě (typicky existence zájmu právnické osoby či plnění pracovních úkolů)“.²¹⁶

Blíže se touto doktrínou zabýval v odborné literatuře Janeček, právě v souvislosti s tématem samotné odpovědnosti, zejména odpovědnosti právnických osob. Nazývá ji „delegovanou závazaností“, neboť na jejím základě „dochází k delegaci závazanosti z delikventa na závazanou osobu, která má s přímým porušitelem povinnosti nějaký právní vztah“.²¹⁷ Jako příklad takové delegace předkládá náhradu škody způsobenou při provozu firemního vozidla. Škodu v takové situaci sice způsobí konkrétní fyzická osoba, tj. řidič, ale na základě delegace lze zavázat, tzn. učinit odpovědným, registrovaného vlastníka vozidla, kterým bývá zpravidla právnická osoba. Janeček se do jisté míry věnoval komparatistice doktríny zástupné odpovědnosti a české právní úpravy, načež dospěl k závěru, že subjektivní odpovědnost právnické osoby je možno konstruovat pouze jako zástupnou odpovědnost, a to z důvodu, že právnická osoba může dle aktuálně platné a účinné právní úpravy právně jednat pouze skrze své zástupce, tzn. její protiprávní jednání a zavinění musí být odvozeno (přeneseno) od fyzické osoby.²¹⁸

Z toho, co je v české odborné literatuře k doktríně *vicarious liability* uváděno, lze konstatovat, že tato doktrína není pro českou odbornou veřejnost zcela dostatečně objasněna. Na základě poznatků, které jsem předložila ohledně doktríny *vicarious liability* v *common law* se například domnívám, že není přesné tvrzení, že se jedná o ručení právnické osoby za protiprávní jednání svých zaměstnanců. Ve třetí kapitole bylo uvedeno, že doktrína *vicarious liability* představuje formu objektivní odpovědnosti a že

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Čep, D.: *Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím)*. Právní rozhledy, 2016, č. 15-16, s. 531 a násl.

²¹⁷ Janeček, V.: Odpovědnost a závazanost právnických osob. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 190.

²¹⁸ Tamtéž, s. 207.

zástupně odpovědná osoba a osoba škůdce se stávají solidárními delikventy, které může poškozený žalovat. Pokud by se jednalo o ručení, znamenalo by to, že by poškozený musel nejprve žalovat škůdce a pokud by škůdce nemohl nahradit způsobenou škodu, až poté by mohl poškozený přistoupit k žalování zástupně odpovědné osoby, neboť ručení má subsidiární charakter. To by se však do jisté míry minulo účinkem, neboť smyslem doktríny *vicarious liability* je mimo jiné zajistit poškozenému náhradu škody u dostatečně solventního subjektu, nehledě na to, že by se poškozený domohl náhrady škody pravděpodobně až za delší časové období. Z tohoto úhlu pohledu by došlo též k možnému oslabení pozice věřitelů, neboť v případě významných škod by bylo podstatně zvýšeno riziko tzv. vyvádění majetku právnické osoby, která by v okamžiku, kdy by ji vznikla povinnost k náhradě škody z titulu ručení, již neměla žádný majetek k uspokojení věřitele. Je však vhodné zmínit, že tento argument vychází z dnešního pojetí pojmů ručení a odpovědnost. Uvedené pojmy neměly v českém právním prostředí vždy zcela jasný obsah, což souvisí i s přirozenoprávním a pozitivněprávním přístupem k právu. Tímto tématem se blíže zabývá Janeček, který uvádí, že od konce 19. století se termín ručení užíval i ve smyslu toho, co dnes chápeme pod pojmem odpovědnost, jinými slovy tyto pojmy významově splynuly.²¹⁹ Ručení se používalo ve smyslu pozitivního práva jak ve vztahu k vlastní povinnosti, tak ve vztahu k povinnosti cizí. Až na základě zkoumání normativistů, zejména Weyra, došlo k zásadní změně v pojetí těchto dvou pojmů. Weyr „vyčlenil pojem odpovědnosti pro případy závazanosti za vlastní právní nebo protiprávní jednání, čímž zároveň implicitně do tohoto pojmu zahrnul význam, podle něž závazaná (odpovědná) osoba je schopna podat důvody svých vlastních činů, a tedy svého vlastního právního či protiprávního jednání. Analyticky pak platí, že osoba, která je zavázaná za jednání druhých, musí za takové jednání pouze ručit, nikoli odpovídat, neboť nedokáže sama podat důvody takového jednání“.²²⁰

Dále není zcela přesné tvrzení, že tato doktrína představuje odpovědnost právnické osoby za určité osoby a jejich jednání, pokud má toto jednání souvislost se

²¹⁹ Janeček, V.: Odpovědnost a závazanost právnických osob. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 195.

²²⁰ Tamtéž, s. 203.

zájmem právnické osoby, případně s plněním pracovních úkolů. Jak bylo předloženo výše, v rozhodovací praxi angloamerických soudů týkající se zástupné odpovědnosti již není relevantní zda došlo k protiprávnímu jednání v zájmu právnické osoby či v rámci plnění pracovních úkolů. Zástupnou odpovědnost může založit i protiprávní jednání zaměstnance, které bylo učiněno v jeho vlastním zájmu. Nynější posouzení, zda k přenosu odpovědnosti dojde nebo nikoli, závisí naopak na tom, zda mezi protiprávním jednáním a pozicí zaměstnance či zástupce existovala blízká souvislost. Kritérium pozice zaměstnance lze považovat za obsahově širší, než je kritérium plnění pracovních úkolů, neboť dle tohoto měřítka postačí, že protiprávní jednání mělo souvislost s pozicí zaměstnance jako takovou, nikoli pouze se samotným plněním pracovních úkolů zaměstnance, jak bude blíže uvedeno dále.

Před samotnou komparativní analýzou je na místě stručně připomenout nutné předpoklady vzniku zástupné odpovědnosti v *common law*, které byly předloženy ve třetí kapitole, neboť jsou klíčové z hlediska komparativní právní úpravy. Těmito předpoklady jsou: vznik deliktu (resp. konkrétního, žalovatelného deliktu; nepostačí, že jednání mělo pouze nepříznivý dopad na poškozeného), tento delikt spáchal zástupce či zaměstnanec potenciálně zástupně odpovědné osoby a byl spáchán v souvislosti s pracovním poměrem (resp. v souvislosti s pozicí) uvedeného zástupce či zaměstnance k potenciálně zástupně odpovědné osobě. Požadavek vzniku deliktu je shodný jak pro praxi angloamerického práva, tak pro českou právní úpravu. V obou právních systémech vychází z právních principů, zejména z principu *nullum crimen sine lege*, ale také z principu právní jistoty, což jsou jedny ze stěžejních principů demokratického právního státu.

5.1. Zástupná odpovědnost a odpovědnost právnických osob v české právní úpravě

Kapitola zabývající se komparativní analýzou české právní úpravy a doktríny *vicarious liability* v *common law* bude kopírovat logickou strukturu čtvrté kapitoly této práce, jež pojednávala o české právní úpravě odpovědnosti právnických osob. To znamená, že pozornost bude nejprve zaměřena na objektivní odpovědnost právnických osob dle

soukromoprávní a veřejnoprávní úpravy a na to, zda je vůbec možné porovnávat tuto právní úpravu s doktrínou zástupné odpovědnosti. Následovat bude srovnání doktríny zástupné odpovědnosti se subjektivní odpovědností právnických osob dle veřejného práva a nakonec se subjektivní odpovědností dle práva soukromého. Cílem této podkapitoly je nalézt možnou obdobu doktríny zástupné odpovědnosti v českém právním řádu, případně nalezení principů, které jsou shodné jak pro doktrínu zástupné odpovědnosti, tak pro českou právní úpravu.

Co se týče objektivní odpovědnosti právnických osob dle českého soukromého práva, pak z toho, co bylo k této formě odpovědnosti uvedeno, vyplývá, že se jedná o přímou odpovědnost právnické osoby v tom smyslu, že zde nedochází k přenosu odpovědnosti z fyzické osoby, tj. škůdce. Tomuto závěru nasvědčuje i např. textace zákona, který například v ustanovení § 2924 obč. zák. stanoví, že „kdo provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti, nahradí škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí“. Tedy povinnost k náhradě škody vzniká přímo právnické osobě, za předpokladu, že je osobou provozující závod. Domnívám se proto, že nelze tento druh odpovědnosti považovat za obdobu doktríny zástupné odpovědnosti.

Ve veřejnoprávní úpravě se objektivní odpovědnost uplatňuje ve správním právu, konkrétně v případě odpovědnosti za přestupky. Z toho, co bylo k doktríně zástupné odpovědnosti uvedeno, lze konstatovat, že jde o doktrínu, která se aplikuje převážně v soukromoprávní oblasti, nikoli v oblasti veřejného práva, kam se řadí správní právo. Z toho důvodu proto nelze tuto doktrínu plnohodnotně srovnávat s českou právní úpravou odpovědnosti za přestupky.

Obdobná argumentace se vztahuje i k subjektivní odpovědnosti právnických osob dle české veřejnoprávní úpravy, tj. k trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní právo ze své podstaty představuje specifickou oblast práva, zejména pro své principy, na kterých je vystavěno a jakou funkci zaujímá ve společnosti (lze uvést zásadu *ultima ratio* nebo zásadu *nullum crimen sine lege*). Doktrína *vicarious liability* v trestněprávní oblasti zpravidla nenachází uplatnění, lze ale najít určité ojedinělé

výjimky dané zákonem.²²¹ Vzhledem k uvedenému se domnívám, že rovněž jako v případě přestupkové odpovědnosti nelze tuto doktrínu srovnávat s českou trestněprávní odpovědností právnických osob.

Odlišná situace nastává v případě subjektivní odpovědnosti právnických osob dle soukromoprávní úpravy. Tu zakládají ustanovení občanského zákoníku týkající se deliktní odpovědnosti. Jak bylo uvedeno ve čtvrté kapitole, právnické osobě je nutné přičítat protiprávní jednání a formu zavinění od fyzické osoby na základě přičitatelnosti. Institut přičitatelnosti je zakotven v ustanovení § 167 obč. zák., které je v oblasti odpovědnosti právnických osob stěžejní, neboť se vztahuje výlučně na právnické osoby. Dalšími relevantními ustanoveními jsou ustanovení § 1935 a § 2914 obč. zák., upravující obecně rozsah odpovědnosti za pomocníka, případně jiného zástupce. Shodně na jejich základě dochází k přenosu odpovědnosti z jedné osoby na jinou odlišnou osobu, přičemž jejich aplikace dopadá jak na právnické osoby, tak na osoby fyzické.

Nejprve se budu v rámci komparatistiky zabývat ustanovením § 167 obč. zák. Dle něj „právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě“. Text zákona v tomto případě výslovně stanovuje, že právnickou osobu zavazují protiprávní činy jejích zástupců. Dále je uvedeno, že k protiprávnímu činu musí dojít „při plnění úkolů“, což je podobná formulace, s jakou se lze setkat v soudních rozhodnutích týkajících se zástupné odpovědnosti pod pojmem „*scope of employment*“. Proto jsem toho názoru, že je možné pokládat toto ustanovení občanského zákoníku za nejbližší zákonnou obdobu doktríny zástupné odpovědnosti v české právní úpravě. Je však nutné upozornit na jisté odlišnosti oproti doktríně zástupné odpovědnosti v *common law*. V první řadě si lze povšimnout, že dle ustanovení § 167 obč. zák. je vymezený okruh zástupců, jejichž protiprávní jednání se přičítá právnické osobě, širší, než jak je tomu v případě doktríny zástupné odpovědnosti. Zákon uvádí mimo zaměstnance i člena voleného orgánu a jiné zástupce právnické osoby, kterými mohou být například smluvní zástupce (např. prokurista) nebo opatrovník. Naproti tomu

²²¹ Blíže Welsh, R. S.: *The Criminal Liability of Corporations*, Law Quarterly Review 62, č. 4, 1946. Welsh uvádí jako výjimku zákonem stanovené trestné činy a dále uvádí rovněž jako výjimku případ rušení veřejného pořádku a pomluvu. Jedná se však o výjimečné případy, v nichž byla doktrína *vicarious liability* aplikována i v rámci trestních řízení.

doktrína zástupné odpovědnosti se v souvislosti s právními osobami aplikuje pouze na zaměstnance, nikoli na členy statutárního orgánu, jak bylo uvedeno ve třetí kapitole. Další odlišnost oproti *common law* spatřuji v tom, že toto ustanovení zákona je obsahově užší v tom smyslu, že delikt musí být spáchán při plnění úkolů. V *common law* se aktuálně při aplikaci doktríny zástupné odpovědnosti postupuje dle tzv. *close connection test*, na základě kterého je posuzována souvislost mezi pozicí zaměstnance (resp. jeho povinnostmi) a deliktem. K tomuto je vhodné uvést českou právní úpravu pracovního práva, dle kterého je povinnou náležitostí pracovní smlouvy vymezení druhu práce. Druh práce vymezuje rámec, ve kterém mohou být zaměstnanci ukládány pracovní úkoly. Pro bližší specifikaci a vymezení pracovních úkolů slouží dokument označovaný jako pracovní náplň, přičemž úkoly v něm uvedené musí spadat pod uvedený druh práce. Zaměstnanec je povinen plnit pouze pracovní úkoly v rámci sjednaného druhu práce, to znamená, že druh práce určuje obsah pracovní pozice zaměstnance. Dále to také znamená, že dle zákona není zaměstnanec povinen činit jednání, která přesahují rámec druhu práce, a to ani na pokyn zaměstnavatele. V českém právním prostředí je tedy klíčové vymezení pracovních úkolů, resp. pracovní náplně. Domnívám se, že souvislost mezi pozicí zaměstnance a deliktem dle *common law* v sobě zahrnuje více možností jednání, tzn. bude zahrnovat i více možných protiprávních jednání, oproti „plnění úkolů“ dle české právní úpravy, což vyplývá zejména ze srovnání jazykového výkladu ustanovení § 167 obč. zák. s formulací *close connection test* v relevantních rozhodnutích anglických soudů. Vymezení pracovní náplně dle českého práva v sobě bude zahrnovat konkrétní úkoly (tj. jednání), které má zaměstnanec plnit. Naproti tomu dle *common law* bude postačovat souvislost mezi deliktem a pozicí zaměstnance, což je z jazykového i logického hlediska extenzivnější pojetí. Toto pojetí také do jisté míry ponechává soudu vyšší míru uvážení při rozhodování v konkrétních případech.

Výše byla zmíněna rovněž další dvě ustanovení občanského zákoníku, tj. § 1935 a § 2914, které nelze opominout v souvislosti s problematikou odpovědnosti právnických osob a která jsou rovněž relevantní pro komparatistiku s doktrínou

zástupné odpovědnosti.²²² Uvedená ustanovení zákona také obsahují pravidlo přiřitatelnosti, na základě kterého dochází k přenosu odpovědnosti na jiný subjekt, přičemž ustanovení § 1935 obč. zák. se týká plnění smluvní povinnosti a ustanovení § 2914 obč. zák. plnění mimosmluvní povinnosti. Domnívám se proto, že i tato ustanovení občanského zákoníku představují obdobu doktríny zástupné odpovědnosti v českém právním řádu, ačkoli můžeme opět shledat jisté odlišnosti, jako je tomu v případě ustanovení § 167 obč. zák.

Ustanovení § 1935 obč. zák. i ustanovení § 2914 obč. zák. jsou formulována velmi obecně ohledně toho, jak uvádějí osoby, jejichž protiprávní jednání se přiřítají principálovi. Ustanovení § 1935 obč. zák. hovoří o „jiné osobě“, což může zahrnovat v případě právnických osob jak zaměstnance, tak zcela jistě i člena statutárního orgánu. Ustanovení § 2914 obč. zák. sice jmenuje výslovně zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, ale pod poslední uvedené lze opět podřadit víceméně jakoukoli osobu. V této souvislosti se přikláním k názoru, který uvádí Janeček, a to, že „vzhledem k § 167 obč. zák. je možné obecně říci, že jak § 2914, tak § 1935 obč. zák. (které se nevztahují pouze na právnické osoby) zakládají závaznost právnických osob. Tento závěr plyne z úvahy, že zákon v obecném ustanovení § 167 připisuje právnické osobě závaznost za protiprávní činy jejích představitelů, tj. i těch, kteří za právnickou osobu jednají ve smyslu § 2914 a § 1935“.²²³ Tímto širokým okruhem osob se tedy opět liší česká právní úprava od doktríny zástupné odpovědnosti.

Dále obě uvedená ustanovení občanského zákoníku mají užší věcnou působnost, než jak je tomu v případě doktríny zástupné odpovědnosti. Ustanovení § 1935 obč. zák. se totiž omezuje na plnění smluvní povinnosti a ustanovení § 2914 je limitováno činností osoby, která použije pomocníka. Doktrína zástupné odpovědnosti tímto omezena není.

²²² § 1935 obč. zák.: Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.

§ 2914 obč. zák.: Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinností k náhradě škody.

²²³ Janeček, V.: Odpovědnost a závaznost právnických osob. In: Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 194.

V souvislosti s ustanovením § 2914 obč. zák. je také nutné se zabývat tím, jak zákon odlišně přistupuje k nesamostatnému a samostatnému pomocníkovi. V případě nesamostatného pomocníka dochází k přenosu odpovědnosti z pomocníka na principála. V takové situaci lze vidět jistou shodu s doktrínou zástupné odpovědnosti. Avšak v případě samostatného pomocníka principál za pomocníka neodpovídá, ale ručí, a to pouze za předpokladu, že pomocníka nepečlivě vybral nebo na něj nedostatečně dohlížel. Jak bylo uvedeno ve třetí kapitole, pro aplikaci doktríny zástupné odpovědnosti je klíčové to, v jakém postavení se nachází osoba, jejíž protiprávní jednání má být přičteno právnické osobě jakožto zaměstnavateli a je činěn důsledný rozdíl mezi nezávislým dodavatelem (slovy českého zákonodárce samostatným pomocníkem) a zaměstnancem, přičemž pouze v případě zaměstnance může dojít k aplikaci doktríny zástupné odpovědnosti. Toto představuje shodný znak s českou právní úpravou a rozlišováním mezi samostatným a nesamostatným pomocníkem, nicméně však *common law* oproti české právní úpravě blíže neřeší odpovědnost za nezávislého dodavatele. V tomto směru je proto možné českou právní úpravu považovat za striktnější.

Z uvedené analýzy vyplývá závěr, že se v české právní úpravě odpovědnosti právnických osob setkáváme s jistou formou obdoby doktríny zástupné odpovědnosti dle *common law*, a to v soukromoprávní úpravě. Nejvíce se doktríně zástupné odpovědnosti přibližuje subjektivní odpovědnost právnických osob dle § 167 obč. zák., nicméně i subjektivní odpovědnost dle ustanovení § 1935 a § 2914 obč. zák. se poměrně blízce podobá doktríně zástupné odpovědnosti. Zejména v tom smyslu, že i ustanovení § 2914 obč. zák. činí rozdíl mezi samostatným a nesamostatným pomocníkem stejně jako je tomu u doktríny zástupné odpovědnosti, neboť v jejím případě je klíčové, zda škodu způsobil zaměstnanec v zaměstnaneckém poměru či nezávislý dodavatel, přičemž odpovědnost lze přenést na zaměstnavatele pouze v případě, že škodu způsobil zaměstnanec. Česká právní úprava odpovědnosti za pomocníka je striktnější, neboť v případě, že škodu způsobil nesamostatný pomocník, principál za něj ručí, za předpokladu, že jej nepečlivě vybral nebo na něj nedostatečně dohlížel.

Na uvedenou analýzu lze rovněž navázat návrhem týkajícím se právní úpravy odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu *de lege ferenda*, a to, že by tato

právní úprava měla být více sjednocena. Z výše předloženého si lze povšimnout, že textace zákonů zabývající se touto problematikou není jednotná. Tato diferencovanost je nejvíce patrná ve veřejnoprávní úpravě, kde je trestněprávní odpovědnost právnických osob co se týče např. výčtu zástupců právnické osoby širší, než v případě odpovědnosti za přestupky, ale ani v případě soukromoprávní úpravy není zcela jisté, jaká ustanovení a kdy lze na právnické osoby aplikovat (jak bylo detailně analyzováno v podkapitole zabývající se odpovědností za pomocníka). Domnívám se, že tato nejednotnost plyne zejména z toho, že v českém prostředí chybí ucelená doktrinální koncepce odpovědnosti právnických osob a dále, že právní předpisy jsou přijímány a novelizovány postupně, nikoli najednou, což by pomohlo udržet koncepci a kontinuitu. Při jejich tvorbě zákonodárce také dostatečně nezohledňuje stávající stav právní úpravy, což opět vede k nejednotnosti.

Co se týče možné inspirace, kterou lze z *common law* čerpat, z analýzy doktríny *vicarious liability* vyplynulo, že pohled na tuto problematiku není sice zcela jednotný a záleží vždy rovněž na okolnostech daného případu, avšak lze nalézt jistou míru předvídatelnosti. V tomto směru je myslím možné se *common law* inspirovat a zaměřit se na sjednocování právních předpisů, jak bylo uvedeno výše, ale i judikatury (např. v oblasti odpovědnosti za pomocníka, kde je judikatura roztříštěná). Z analýzy doktríny *vicarious liability* lze vyzorovat také to, že se odpovědnost právnických osob postupem času rozšiřuje (ve smyslu toho, za jaké protiprávní jednání lze na právnickou osobu přenést odpovědnost). Jsem toho názoru, že v tomto nelze spatřovat vhodnou inspiraci, neboť jak výše vyplynulo ze srovnání české právní úpravy s doktrínou *vicarious liability*, česká právní úprava je již nyní v některých aspektech striktnější a širší. Případné rozšiřování odpovědnosti právnických osob by pak pro právnické osoby představovalo mj. ekonomické náklady, neboť by bylo nutné se více zabývat např. *compliance* programy.

6. Závěr

Hlavním cílem této rigorózní práce byla komparatistika doktríny *vicarious liability* s českou právní úpravou odpovědnosti právnických osob. Toho bylo možné dosáhnout až na základě analýzy doktríny *vicarious liability* a dále české úpravy odpovědnosti právnických osob *de lege lata*, což představuje další dva záměry této práce.

Pro uvedení do problematiky odpovědnosti obecně byla v druhé kapitole přiblížena právní odpovědnost jako taková. Pozornost byla věnována jak pojmu odpovědnosti, tak pojmu sankce. Dále byly zmíněny funkce, prvky a dělení odpovědnosti. Nebyly opomenuty ani klasické koncepce pojetí odpovědnosti z teoretického hlediska, tím jsou myšleny koncepce prospektivní a retrospektivní.

Následně bylo možné ve třetí kapitole přejít k prvnímu záměru, tedy podrobit doktrínu *vicarious liability*, neboli doktrínu zástupné odpovědnosti, komplexní analýze. Tato doktrína vznikla v *common law*, v rámci soudcovské tvorby práva, tedy v rámci precedentů, a má značný dopad na odpovědnost právnických osob. Její podstata spočívá v tom, že na jejím základě dochází k přenesení odpovědnosti za protiprávní jednání na osobu, která toto protiprávní jednání nezavinila, ale která zaujímá určité specifické postavení vůči osobě, jež se protiprávního jednání dopustila. Tato zástupně odpovědná osoba se stane solidárně odpovědnou s osobou, která se protiprávního jednání dopustila, tj. s osobou konkrétního škůdce. Jedná se o objektivní odpovědnost, neboť se nezjišťuje a není rozhodné zavinění zástupně odpovědné osoby. Její uplatnění bývá nejčastěji v pracovněprávních vztazích (odpovědnost zaměstnavatele za zaměstnance) nebo v případech odpovědnosti vlastníků vozidel za újmu způsobenou řidičem vozidla.

Pro to, aby vůbec mohlo k přenosu odpovědnosti dojít, je nutné, aby byly splněny základní tři podmínky, zejména pak, aby vztah mezi škůdce a osobou, která má být zástupně odpovědná, vykazoval jisté kvalitativní znaky. První a klíčovou podmínkou je spáchání deliktu, tzn. není dostačující pouze negativní dopad, nýbrž je nutné, aby byla naplněna skutková podstata určitého deliktu. Druhou podmínkou je, aby byl škůdce v době spáchání deliktu zástupce či zaměstnanec osoby, která má být zástupně odpovědná. Například agenturní zaměstnávání nezakládá dostatečný vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, neboť mezi nimi figuruje ještě třetí subjekt, kterým je agentura práce. Dle aktuální rozhodovací praxe soudů tak nelze na vztahy

založené agenturním zaměstnáváním doktrínu *vicarious liability* aplikovat. Poslední třetí podmínkou je, aby byl tento delikt spáchán v rámci, resp. v souvislosti s pracovním poměrem, tj. pracovní pozicí zaměstnance. Splnění uvedených podmínek zjišťuje soud především na základě testů (*Salmond test, close connection test*).

Než však byly stanoveny výše uvedené podmínky aplikace doktríny *vicarious liability*, předcházela tomu dlouhodobý historický vývoj. Historické genezi byla věnována pozornost v podkapitole 3.2. První případy týkající se doktríny zástupné odpovědnosti pocházejí ze 13. století a jsou spojeny zejména s odpovědností pána, jako majitele panství, za své služebnictvo, popřípadě s odpovědností otce za své děti. Pro tuto dobu bylo typické, že odpovědnost zástupně odpovědné osoby vznikla za předpokladu, že byl delikt spáchán na příkaz této osoby. Toto pravidlo bylo postupně modifikováno, zejména v období Průmyslové revoluce. Na začátku 20. století pak vzniklo stěžejní pravidlo, tzv. *Salmond test*, dle kterého byl zaměstnavatel odpovědný za protiprávní jednání zaměstnance, které schválil, ale rovněž i za neschválené jednání, pokud bylo spojeno se schváleným jednáním. *Salmond test* byl aplikován téměř sto let a až v roce 2001 došlo k jeho úpravě na tzv. *close connection test*, dle kterého je relevantní pouze to, zda k deliktu došlo v úzké souvislosti se zaměstnáním. *Close connection test* je aplikován stále v aktuální rozhodovací praxi soudů.

V této kapitole byla pozornost zaměřena rovněž na teorie zdůvodňující doktrínu *vicarious liability*, a to zejména na *enterprise risk theory, deep pockets theory* a *agency theory*. Převládající teorií, jež se objevuje v odůvodnění rozsudků, je *enterprise risk theory*. Tato teorie je vystavěna na tom, že veškerá podnikatelská činnost v sobě zahrnuje riziko, zejména riziko vzniku škody jiných osob. Z pohledu spravedlnosti je pak nutné, aby podnikající subjekty nesly za tyto škody odpovědnost. Tato teorie rovněž zahrnuje ekonomický aspekt, neboť v odůvodnění přenesení odpovědnosti zohledňuje rovněž i to, že se poškozený může domoci náhrady škody u solventnějšího či pojištěného subjektu.

Z analýzy doktríny *vicarious liability* jsem dospěla k závěru, že rozhodovací praxe soudů není konzistentní a převládá proto v této problematice spíše právní nejistota. Právníkové osoby, jako zaměstnavatelé, jsou často učiněny odpovědnými i za úmyslná protiprávní jednání svých zaměstnanců a nemají jak se této odpovědnosti zprostit. Mohou jedině zavádět bezpečnostní opatření, jako například proškolení

zaměstnanců v rámci *compliance* systémů, což ovšem zvyšuje náklady, které musí právnické osoby vynaložit na svou činnost, aniž by přitom zaručila právnické osobě možnost zprostit se odpovědnosti za protiprávní jednání svého zaměstnance. Lze tedy uzavřít, že *common law* chrání primárně poškozeného, nikoliv právnickou osobu jako zaměstnavatele.

Druhým záměrem této práce bylo analyzovat problematiku právní odpovědnosti právnických osob dle českého právního řádu. Tomu byla věnována čtvrtá kapitola této práce. Nejprve byla analyzována objektivní odpovědnost právnických osob, dle soukromoprávní úpravy a dále dle veřejnoprávní úpravy. Objektivní odpovědnost v soukromém právu nalezneme v občanském zákoníku ve zvláštních ustanoveních týkajících se povinnosti k náhradě škody a dále pro případ porušení smluvní povinnosti. Ve veřejnoprávní úpravě je to pak odpovědnost za přestupky. Dále byla podrobena analýze právní úprava subjektivní odpovědnosti právnických osob ve veřejném právu, jež je představována trestněprávní odpovědností. Značná pozornost pak byla zaměřena na subjektivní odpovědnost právnických osob dle soukromoprávní úpravy, zejména na ustanovení § 167, § 1935 a § 2914 obč. zák. Touto analýzou bylo zjištěno, že judikatura není v problematice soukromoprávní odpovědnosti jednotná, co se týče odpovědnosti za pomocníka. I v doktríně lze najít na toto téma odlišné postoje. Relevantní otázkou je zde především to, zda je pomocník solidárně odpovědný s principálem, či nikoli. Situace je pak ještě komplikovanější v případě, že je pomocníkem zaměstnanec. Osobně se přikláním k názoru, že odpovědnost principála a pomocníka je solidární, s tím, že za předpokladu, že je pomocníkem zaměstnanec a škoda nebyla způsobena úmyslně, není vůči poškozenému (tzn. třetí osobě) přímo odpovědný, nýbrž je odpovědný vůči zaměstnavateli do 4,5násobku měsíční mzdy.

Pátá kapitola této práce se pak již věnovala samotné komparatistice doktríny *vicarious liability* s úpravou právní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu. Z tohoto srovnání vyplynulo, že v českém právním řádu lze nalézt jistou obdobu doktríny *vicarious liability*, a to v soukromoprávní úpravě. Institut přičitatelnosti, který v českém právu hraje u právního i protiprávního jednání právnických osob významnou roli, totiž funguje obdobně v případě přenosu odpovědnosti jako doktrína *vicarious liability*. Nejblíže doktríně zástupné odpovědnosti odpovídá soukromoprávní úprava subjektivní odpovědnosti právnických osob, zejména ustanovení § 167 obč. zák, které

výslovně pojednává o zavázanosti právnické osoby. Shodně jako u doktríny *vicarious liability* dochází k přenosu odpovědnosti ze zaměstnance na právnickou osobu, tj. zaměstnavatele. Ovšem oproti doktríně *vicarious liability* je zde širší okruh osob, jejichž jednání zavazuje právnickou osobu (nejedná se pouze o zástupce nebo zaměstnance, jak je tomu v případě doktríny *vicarious liability*, neboť zákon uvádí i člena voleného orgánu) a rovněž k protiprávnímu jednání musí dojít při plnění úkolů, nikoli v úzké souvislosti s pozicí zaměstnance, jako je tomu v případě doktríny *vicarious liability*. Dále i ustanovení § 1935 a § 2914 obč. zák. jsou do jisté míry obdobou doktríny *vicarious liability*. Zejména § 2914 obč. zák. týkající se odpovědnosti za pomocníka, v sobě zahrnuje jeden z klíčových předpokladů, který lze nalézt i u doktríny *vicarious liability*, a to rozlišování mezi samostatným a nesamostatným pomocníkem. V české právní úpravě vede toto rozlišování mezi dvěma typy pomocníka k odlišným právním následkům. V případě nesamostatného pomocníka je odpovědnost přenesena z pomocníka na principála, ovšem v případě samostatného pomocníka principál za pomocníka pouze ručí (a to pokud pomocníka nepečlivě vybral nebo na něj nedostatečně dohlížel). Stejně rozlišování lze nalézt i u doktríny *vicarious liability* v tom smyslu, že je pro její aplikaci nejprve nutné zodpovědět otázku, v jakém vztahu se nacházel škůdce k osobě, která má být učiněna zástupně odpovědnou. Přičemž pro to, aby tato doktrína byla aplikována, je rozhodné, aby byla škoda způsobena zaměstnancem, tzn. nesamostatným pomocníkem, a nikoli nezávislým dodavatelem (tj. samostatným pomocníkem). Česká právní úprava je tak v tomto ohledu striktnější oproti *common law*, neboť stanoví principálovi povinnost ručení za samostatného pomocníka.

Rovněž lze závěrem uvést poznatek a na to navazující doporučení *de lege ferenda* ohledně české právní úpravy, který vyplývá ze čtvrté kapitoly této práce, a to, že právní úprava odpovědnosti právnických osob není zcela jednotná, především co se týče veřejnoprávní oblasti. Trestněprávní odpovědnost právnických osob je totiž širší, než odpovědnost za přestupky, a to v tom smyslu, že ji mohou založit (mimo např. člena statutárního orgánu či zaměstnance) i osoby ve vedoucím postavení nebo osoba vykonávající rozhodující vliv. Domnívám se, že tento stav není žádoucí zejména z důvodu, že není v souladu se zásadami trestního práva, a to zásadou *ultima ratio* a zásadou subsidiarity trestní represe. V případě soukromoprávní úpravy by bylo zejména

vhodné novelizovat občanský zákoník tak, aby zákon jasně stanovil míru odpovědnosti pomocníka a zaměstnance, čímž by se docílilo vyšší míry právní jistoty v této problematice, která je nyní značně nejednotná. V tomto ohledu se lze inspirovat *common law* a zaměřit se na sjednocení právních předpisů, ale rovněž i judikatury.

7. Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

a) Odborná literatura

Beran, K.: *Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku*. Trestněprávní revue, 2014, č. 7-8,

Beran, K., Čech, P., Dvořák, B., Elischer, D., Hrádek, J., Janeček, V., Kühn, Z., Novotná Krtoušová, L., Ondřejek, P.: *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018,

Bělina, M.: *Škoda způsobená zaměstnancem a jeho (ne) odpovědnost vůči třetím osobám*. Právní rozhledy, 2018, č. 13-14,

Boguszak, J., Čapek J., Gerloch, A.: *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004,

Čech, P., Flídr, J.: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů?* Právo & rekodifikace, 2015, č. 3,

Čep, D.: *Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím)*. Právní rozhledy, 2016, č. 15-16,

Elischer, D.: *K objektivní odpovědnosti právnických osob – několik úvah nad přičitatelností škodlivých následků*. Jurisprudence, 2018, č. 4,

Gerloch, A.: *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013,

Gerloch, A., Beran K. a kol.: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014,

Giliker, P.: *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013,

Gilles, S. G.: *The judgment-proof society*. Washington and Lee Law Review, 2006,

Gray, A.: *Vicarious Liability: critique and reform*. Hart Publishing, 2021,

Handlar, J.: *Může být právní odpovědnost hrozbou sankcí?* Právník, 2004, č. 143,

Harvánek, J. a kol.: *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013,

Janeček, V.: *Nerovná subjektivní odpovědnost*. Jurisprudence, 2016, č. 5,

- Janeček, V.: *Kritika právní odpovědnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017,
- Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019,
- Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 1995,
- Knapp, V.: Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. In: Procházka, V.: *Stát a právo*. Praha: ČSAV, 1956,
- Knappová, M.: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968,
- Melzer, F.: *Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého občanského zákoníku*. Societas et iurisprudentia, 2016, č. 4,
- Neyers, J.W.: *A theory of vicarious liability*. Alberta Law Review, vol. 43, no. 2, October 2005,
- Pelc, V.: Limity trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017,
- Pollock, F., Maitland, F.W.: *The History of English Law Volume 2: Before the Time of Edward I*. Cambridge, Cambridge University Press, 1895,
- Sealy, L., Worthington, S.: *Cases and materials in company law*. 12th ed. Oxford: Oxford University Press, 2022,
- Smith, J.: *Torts and Absolute Liability - Suggested Changes in Classification*. Harvard Law Review, 1917, vol. 30,
- Sztefek, M.: *Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně ekonomická analýza § 2914 OBČZ*. Právní rozhledy, 2017, č. 1,
- Tutin, M.: *Vicarious Liability: An Ever Expanding Concept?* Industrial Law Journal, Vol. 45, No. 4, December 2016,
- Welsh, R. S.: *The Criminal Liability of Corporations*, Law Quarterly Review 62, č. 4, 1946,

b) Komentáře

Bajura, J., Čáp, Z., Černá, S., Dolanská Bányaiová, L., Dvořák, J., Dvořák, T., Eliáš, J., Elischer, D., Fiala, J., Fiala, V., Frinta, O., Haas, K., Hajn, P., Holčapek, T. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. Wolters Kluwer, 2021,

Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014,

Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022,

Melzer, F., Tégl, P., a kol.: *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018,

Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018,

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Melzer, F., Bezouška, P.: *Odpovědnost pomocníka*, Podcast Judikatura, ze dne 6.1.2022,

Melzer, F., Bezouška, P.: *Odpovědnost pomocníka II: „Úvaly“ a „Starosta“*, Podcast Judikatura, ze dne 19.7.2022,

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník,

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích),

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich,

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně,

Zákon č. 418/2011 o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim,

St. 27 Edw. III, 2, c 19, 1353,

4. Seznam použité judikatury

Majrowski v. Guy's and St. Thomas' NHS Trust, 2006, UKHL 34,

Kingston v. Booth, 1685, Skinner, 228,

Southern v How, 1618, 15 Cro Jac 468,

Turberville v Stampe, 1698, 91 1 Ld Raym 264,

Sharrod v London and North Western Railway Co, 1849, 154 E.R. 1345,
Patten v Rea 1857, 140 E.R. 554,
McManus v Crickett, 1800, 102 E.R. 43,
Barwick v English Joint Stock Bank, 1867, LR 2 Ex 259,
Lloyd v Grace, Smith and Co, 1912, UKHL 606,
Bazley v. Curry, 1999, 2 SCR 534,
Century Insurance v NI Road Transport Board, 1942, AC 509,
Goh Choon Seng v Lee Kim Soo, 1925, AC 550,
Rose v Plenty, 1976, 1 WLR 141,
Kooragang Investments Pty Ltd v Richardson and Wrench Ltd, 1982, AC 716,
Lister v Hesley Hall Ltd, 2001, UKHL 22,
Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc, 2016, UKSC 11,
Skandinaviska Enskilda Banken AB (Publ), Singapore Branch v Asia Pacific Breweries (Singapore) Pte Ltd, 2011, SGCA 22,
Crédit Lyonnais Nederland N.V. (now known as Generale Bank Nederland N.V.) v Export Credits Guarantee Department, 1999, UKHL 9,
Market Investigations v Minister of Social Security, 1969, 2 QB 173,
Dubai Aluminium Co Ltd v Salaam and others, 2003, 2 AC 366,
Mersey Docks and Harbour Board v Coggins and Griffith (Liverpool) Ltd, 1946, UKHL 1,
Various Claimants v Catholic Child Welfare Society, 2012, UKSC 56,
Brook Street Bureau (UK) Ltd v Dacas, 2004, IRLR 358,
Nethermere (St Neots) Ltd v Taverna and Gardiner, 1984, IRLR 240,
Armes v Nottinghamshire County Council, 2017, UKSC 60,
Morgans v Launchbury, 1973, A.C. 127,
League Against Cruel Sports Ltd v Scott and Others, 1985, QB 240,
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2021, sp. zn. 25 Cdo 2386/2020,
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021,
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2022, sp. zn. 25 Cdo 1221/2020,
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.3.2014 sp. zn. 25 Cdo 2593/2011,

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,

Důvodová zpráva k zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich,

Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim,

Metodika Nejvyššího státního zastupitelství: Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Průvodce právní úpravou pro státní zástupce, ze dne 9.11.2020, 1 SL 113/2020,

Principy evropského deliktního práva (PETL),

8. Seznam použitých zkratk

obč. zák.

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák. č. 40/1964 Sb.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

z.o.k.

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

zák. o TOPO

Zákon č. 418/2011 o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

9. Odpovědnost právnické osoby z hlediska doktríny *vicarious liability*

Abstrakt

Tato rigorózní práce si klade za cíl předložit komparatistiku doktríny *vicarious liability* s českou právní úpravou právní odpovědnosti právnických osob. Doktrína *vicarious liability* vznikla v rámci *common law* a uplatňuje se zejména v oblasti odpovědnosti zaměstnavatele (typicky právnické osoby) za delikty zaměstnance, případně zástupce zaměstnavatele. V *common law* má již svoji dlouhodobou tradici, jelikož počátky této doktríny lze datovat až do 13. století. Na druhé straně česká právní úprava právní odpovědnosti právnických osob vznikla poměrně nedávno. To znamená, že komparatistika těchto dvou právních úprav může přinést možné návrhy *de lege ferenda* pro českou právní úpravu, která tak může nalézt inspiraci v *common law*.

V souvislosti s tímto cílem rigorózní práce lze vytyčit dva dílčí cíle, které jsou nezbytné pro samotnou komparatistiku. Těmito cíli jsou analýza doktríny *vicarious liability* a analýza české právní úpravy právní odpovědnosti právnických osob.

První část rigorózní práce představuje uvedení do problematiky právní odpovědnosti, neboť se věnuje právní odpovědnosti obecně. Zabývá se funkcemi a prvky právní odpovědnosti a rovněž jejími koncepcemi.

Následuje komplexní analýza doktríny *vicarious liability* v *common law*. Nejprve je vysvětlena samotná koncepce této doktríny, přičemž následně je pozornost zaměřena na historickou genezi, která má klíčový význam, neboť doktrína *vicarious liability* vznikala v rámci precedentů a její dnešní podoba se utvářela na základě jednotlivých kauz. Dále se analýza věnuje předpokladům, jež musí být naplněny, aby mohla dojít k aplikaci této doktríny. Závěr této části rigorózní práce je věnován teoriím, které vysvětlují a odůvodňují vznik a existenci doktríny *vicarious liability*.

Další kapitola rigorózní práce je již věnována české právní úpravě právní odpovědnosti právnických osob. Tato problematika je analyzována komplexně z pohledu soukromoprávní úpravy, ale rovněž i z pohledu veřejnoprávní úpravy (v této oblasti je analýza zaměřena zejména na trestněprávní a přestupkovou odpovědnost).

Následující kapitola se pak zabývá komparatistikou právních úprav a tím, zda je konstrukce odpovědnosti právnických osob v případě doktríny *vicarious liability*

obdobná tomu, jak je konstruována odpovědnost právnických osob v české právní úpravě. Jinými slovy, zda jsou obě právní úpravy vystavěny na stejných principech.

Klíčová slova: právní odpovědnost, právnická osoba, doktrína *vicarious liability*.

10. Liability of a legal person in perspective of the doctrine of vicarious liability

Abstract

The purpose of this thesis is to present a comparative analysis of the doctrine of vicarious liability with the Czech legal regulation of legal liability of legal persons. The doctrine of vicarious liability has been developed in the common law and is applied mainly in the field of liability of an employer (typically a legal person) for the torts of an employee or an agent of the employer. It has a long tradition in the common law, as the origins of the doctrine can be traced back to the 13th century. On the other hand, the Czech legal regulation of legal liability of legal persons has been established relatively recently. This means that a comparative study of these two legal systems may provide possible *de lege ferenda* suggestions for the Czech legal system, which may find inspiration in the common law.

In connection with this aim of the rigorous thesis, two partial aims can be outlined, which are necessary for the comparative study itself. These aims are the analysis of the doctrine of vicarious liability and the analysis of the Czech legal regulation of legal liability of legal persons.

The first part of the rigorous thesis is an introduction to the issue of legal liability, as it deals with legal liability in general. It deals with the functions and elements of legal liability as well as its conceptions.

The following is a comprehensive analysis of the common law doctrine of vicarious liability. At first, the concept of the doctrine itself is explained, followed by a focus on its historical genesis, which is of key importance, as the doctrine of vicarious liability was developed within the framework of precedents and its present form has been shaped by individual cases. The analysis then examines the prerequisites that must be complied with in order for the doctrine to apply. The conclusion of this part of the thesis is devoted to the theories that explain and justify the creation and existence of the vicarious liability doctrine.

Next chapter of the thesis is devoted to the Czech legal regulation of the legal liability of legal persons. This issue is analysed comprehensively from the point of view

of private law regulation, but also from the point of view of public law regulation (in this area the analysis is focused mainly on criminal and tort liability).

The following chapter deals with the comparative analysis of the legal regulations and whether the construction of the liability of legal persons in the case of the vicarious liability doctrine is similar to the construction of the liability of legal persons in the Czech legislation. In other words, whether both legal systems are built on the same principles.

Klíčová slova: legal liability, legal person, the doctrine of vicarious liability